

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН Дүхэриг

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2011 оной июниин 30 Четверг

№25 (21822) №25 (737)

Зунай дунда хүхэ морин харын 29 гарагай 5

Буряад Унэн

Анаагай дасанда 108 субарга арамнайлагдаба

с.13

Манай айлшан – Г.Амар

с.11

«Энхэ Булад Баатар» - түүхэтэ үльгэр шэнэ сагай шэнжээр

с.18

Мэргэн зүбшэл. Целебные свойства бурятской кухни

с.20

Бурядай түүхэ бэшэгүүдхээ. Шираб-Нимбу Хобитуев

с.17

Бурядай арадай уран зохёолшо Чимит-Рэгзэн Намжиловай 85 жэлэй ойдо

с.10

Издательский дом «Буряад Унэн» сегодня и в будущем
Единственная ежедневная газета «Бурятия» - индекс 50908
Еженедельные газеты:
«Буряад унэн - Дүхэриг» индекс 73877
Газета «Бурятия 7» - индекс 50905
Газета «Спорт - Тамир» - индекс 31113
Литературно-художественные и общественно-политические журналы:
«Байкал» индекс 78408
«Байгал» индекс 78407
«Морин Хуур» 73878
Детский журнал «Одон» («Звезда») 73879
Выпуск книжно-журнальной и полиграфической продукции
Адрес: 670000, г.Улан-Удэ, ул. Калифорнская, 23
ГУП «Издательский дом «Буряад Унэн»
Телефон: 8 (3012) 21-54-54, 21-50-52
Факс: 8 (3012) 21-54-54
E-mail: unen@mail.ru

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баяраар амаршалга

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХҮНДЭТЭ АЖА ХУУГШАД БОЛОН АЙЛШАД!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө та бүгдэниие Буряадай Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баяраар амаршалнаб.

Энэ түүхэтэ үдэр бүхы гүрэндэмнай ехэ удаха шанартай – Россиин зүүнурдахи хилэ тогтоогдоо. Тиигэжэ Түб болон Зүүн-урдахи Азида гүрэнэйнай гадаадын политика найжаруулхаар, нэн түрүүн Хитадтай харилсаа холбоонуудые хүгжөөхөөр эрхэ байдал тогтоогдоо.

Буряад арадай XVII зуун жэлэй хоёрдохи хахадта шэлэһэн замынь зүб байгаа гэжэ түүхын саашанхи үйлэ хэрэгүүд гэршэлнэ. Мүнөө Буряад орон – Россиин барагдашагүй байлигтай, үзэсхэлэн найхан байгаалитай, аяншалгын-амаралгын түб болохо дүрэн арга шадалтай, эршэтэйгээр хүгжэжэ байһан регион. Россиин Монголтой, Хитадтай болон Азин-Номгон далайн дэбисхэрэй бусад гүрэнүүдтэй холбодог хадаа, гүрэнэйнгөө транспортна байгуулгада шухала үүргэ дүүргэнэ. Промышлен-

на үйлдбэрин харуулалтаар, Буряад Республика 2010 ондо Сибирийн федеральна тойрогто эгээл найн дүнгүүдтэй, Росси дотор табадахи хуури эзэлнэ.

Энэ агуухэ ойн баярта бэлдэхэдэ, Россиин Федерацийн Правительствын дэмжэлгээр социальна удаха шанартай олон барилгануудые эрхилээбди. Бүхыдөө 30 миллиард түхэриг гаргаша-лагдажа, аймаг болон хото бүхэн шэнэ һургуули болон хүүгэдэй сэсэрлигтэй болоо. Тиихэдэ харгынууд татагдаа, шэнэ объектнууд бодхоогдоо.

Хүндэтэ нүхэд!

Иимэ найхан, хүндэмүүшэ газар дээрэ ажаһуудаг бидэ үшөө нэгэ сэгнэшгүй хамтын баялигтайбди. Энэмнай арадуудай хоорондохи хани барисаан гэшэ. Мүнөөнэй Буряад орондо бэе бээдэ тэсэмгэйгээр хандадаг, бэе бээнгээ ёһо заншалнуудые ойлгон хүндэлдэг зуу гаран үндэһэтэн эбтэй эетэй ажаһууна. Бидэ энээгээрэ бүхы гүрэн соогоо мэдээжэбди. Энээ- гээрээ омогорхохо ёһотойбди. Тиин саашадаашы энэ ёһоо алдангүй, республикайа бүри хүгжөөхээ, ажабайдалаа найжаруулхаяа оролдожо ябаал даа. Ажаһуугшадтамнай шийдхэгдээгүй асуудалнууд олон, теэд суг хамта бултыень абараажа шадхабди гэжэ найданаб. Юундэб гэхэдэ, бидэ булта Буряад орондоо дуратайбди, хүн бүхэнэй амгалан тайбан ажаһуухын болон үри хүүгэдэе үндылгэхын тула оролдохобди.

Бултыетнай найндэрөөр үнэн зүрхэньөө амаршалнаб! Найн найхание, энхэ тайбание хүсэнэб!

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.НАГОВИЦЫН.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө та бүгдэниие Буряадай Россиин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баяраар халуунаар амаршалнаб!

Россиин уужам ехэ дэбисхэрэй тогтоһоной түүхэдэ Буряад ороной найн дураараа бүридэлдэнь оролго хадаа гүрэнөө бэхжүүлхэ хэрэгтэ холын хараатай, зүб политикын эрхилэгдэһые гэршэлнэ. Буряад арадтай эб найрамдалай үндэһөөр харилсаһанайнгаа ашаар Росси гүрэн Азинн түби дээрэ нүлөөгөө шангадхаа юм.

Россиин бүридэлдэ байһан 350 жэлэй туршада Буряад орон түүхэтэ зам гаталаа. Тиин Монгол хаан турын хандаралгатай холбоотой зүрилдөөтэ тэрэ бэрхэтэй үедэ манай элинсэг хулинсагуудай тон зүб шийдхэбэри абаһыень саг харуулаа гэшэ. Буряад арадай саашанхи хуби заяагаа зүбөөр шэлэн, хүсэл зориггоо бээлүүлһэниинь Зүүн Азинн мүнөөнэй политическэ картын эшэ үндэһэн боложо үгөө, Зүүн Сибирийн үргэн дайдаар ажаһуудаг бүхы арадуудай хуби заяа шийдхээ.

Мүнөө энэ ехэ ойн баярнай дахяад түүхынгээ хуудаһа иража, үнгэрһэн үеһөө һургаал абамаар дүнгүүдые гаргаха, ерээдүйнгөө зорилгонуудые табиха арга олгоно.

Найндэрөөр, хүндэтэ нютагаархид!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.ГЕРШЕВИЧ.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД, УЛААН-ҮДЫН АЙЛШАД!

Та бүгдэниие хани барисаанаймнай 350 жэлэй ойн баяраар амаршалнаб!

Росси гүрэндэ шуаг түүхэтэй хотонууд олон, зүгөөр Улаан-Үдые онсолон тэмдэглэхээр. Хэрбээ Санкт-Петербургые «Европо руу сонхо» гэдэг хаань, манай хото – «Ази руу үүдэн» гэшэ.

Улаан-Үдэдэ, бүхы Буряадай хуурин газарнуудтал, бэе бээдэ тон тэсэмгэй хүнүүд ажаһуудаг, ондо ондоо яһанай түлөөлэгшэд хуби заяагаа нэгэдүүлжэ, эбтэй эетэй гэр бүлэ болодог.

Россиин олон тоото арадууд хэлэн, соёл, шажан мүргэлөөрөө илгарбашые, булта нэгэл «гэртэ» ажаһуунабди, хамтын түүхэтэйбди.

Улаан-Үдэ хото – республикынгаа тулга. Эндэ Буряад Республикын ажаһуугшадтай хахад шахуу хубинь байрланхай, хотын, республикын, гүрэнэйнгөө хүгжэлтэдэ ёһотой хубитааа оруулдаг эгээл ехэ предпрятинууд, эмшэлэгын, һуралсалай болон соёлой эмхи зургаанууд бии.

Бултандатнай ойнгоо баяр найнаар үнгэрэхые, айлшадаа дулаанаар угтажа абахые, гэр бүлэнүүдтэтай найн найхание, жаргал, элбэг дэлбэгые хүсэнэб.

Найндэрөөр, Улаан-Үдэ! Ойн баяраар, Буряад орон!

Улаан-Үдэ хотын мэр Г.АЙДАЕВ.

ТҮҮХЭТЭ АСУУДАЛНУУДААР ХУРАЛДААН

Улаан-Үдэдэ «Исторический опыт взаимодействия народов и цивилизаций: к 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России» гэхэн уласхоорондын конференци үнгэрөө. Эндэ Хитад, Монгол, Энэдхэг, Солонгос гэхэн гүрэнүүдһээ, Россиин хотонуудһаа айлшад ержэ, Буряадай Россиин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй туршада туйлагдана үрэ дүнгүүд тухай хэлсээ.

Нэн түрүүн 2009 ондо тус ойн баяр тэмдэглэхэ гэжэ хэлсэгдэжэ байгаа. Харин эрдэмтэд, шэнжэлэгшэд арсалдажа, үшөө найнаар түүхын хэмжээ ябуулгануудые шэнжэлжэ, 2011 ондо тэмдэглэхэ гэжэ хэлсээ. Иимэ шийдхэбэри байгуулхын тула түүхын эрдэмтэдэй олон наанамжанууд харгаджа үзөө.

«Буряадай Россиин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баяр тэмдэглэхын урда тээ эрдэм шэнжэлгын ехэ ажал ябуулагдаа. Эндэ Буряадай эрдэмтэд, Москва, Санкт-Петербург, Эрхүү хотонуудай шэнжэлэгшэд хабаадаа. Монгол ороной түүхэтэ архивууд шэнжэлэгдээ. Энэ бэлдэл-

гын гурбан жэл соо олон тоото конференцинууд үнгэргэгдөө. Мүнөөдэрэй энэ конференци тус асуудалаар һүүлшын харюу үгэжэ, 1661 ондо буряадууд Россиин бүридэлдэ ороо гэжэ хэлэхээр байна», - гэжэ Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын тэмдэглээ.

Конференцийн үедэ эрдэмтэд зургаан секцинуудээр хубааржа, олон һонин асуудалнуудаар хөөрөлдөөн болоо. Жэшээлбэл, иимэ темэнүүд байна: «Философско-религиозные системы Центральной Азии в исторической ретроспективе», «Современные социальные процессы в трансграничных регионах Внутренней Азии», «Археологические культуры и этнография народов России и Центральной Азии».

Эржена БАТОРОВА. Р-Н. БАЗАРОВАЙ фото.

МҮНГЭ СУГЛУУЛХА ЭРХЭГҮЙ

Һүүлэй үедэ Улаан-Үдэ хотын ажаһуугшад бэрхэтэй байдалда оронхой: халуун уһанай түлөө түлбэриез ямаршые эмхидэ оруулхаяа мэдэнгүй. «ТГК-14» ОАО болон «Дулаанай компани» ООО хоёр бэе бээтээ зүршэлдэжэ, зонһоо суглуулдаг мүнгиэй түлөө тоосолдоно. Тиин арсалдаата энэ асуудал Буряад Республикын Арадай Хуралай сессийн «Правительствын саг» дээрэ хэлсэгдээ юм.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Н.Зубарев, тиихэдэ Улаан-Үдэ хотын мэрэй нэгэдэхи орлогшо В.Гаврилов гэгшэд үнөөхи усалда орожо, урагшаа ябахаяа болиһон 1-дэхи ТЭЦ-эй хүдэлмэри найжаруулгын талаар абтаха хэмжээнүүд болон Улаан-Үдэ хотын дулаанай комплексые ээлжээтэ дулаасуулгын хаһада бэлдэлгын ябаса тухай элидхээ.

Энэ зохидгүй байдалай набагша нёдондонһоо татагдана. Юуб гэбэл, Улаан-Үдэ хотын захиргаан болон «ТГК-14» компаниин хоорондохи хэлсэнэй болзорой түгээхэдэ, байгша оной апрель һарада УФАС-ай захиралтаар хотын котельнүүдые болон дулаасуулгын соргонуудые хүлһэлэлгэдэ үгэхын түлөө нээмэл конкурс үнгэргэгдэһэн байна. Тэрэнэй дүнгүүдээр «Дулаанай компани» дулаа дамжуулан тараадаг эмхи гэжэ сонсохогодоо. Теэд эдэ хоёр ком-

панинууд мүнөө болотороо үгээ ойлголсожо шаданагүй. «Бидэ үйлдбэрилһэн дулаанайнгаа түлөө мүнгэн зөөриһөө тус компанитай хубалдаһаа арсанабди», - гэжэ «ТГК-14» ОАО-гой гендиректор С.Васильчук хэлэнэ. Энэ орёо асуудал шийдхэһын тула зонһоо түлбэри суглуулаад, хоёр компаниин хоорондо хубаажа үгэхэ тусхай эмхи тогтоохо хэрэгтэй гэхэн дуралдал оруулагдаа.

Гадна ээлжээтэ дулаасуулгын хаһада бэлдэлгэ муугаар ябана. «ТГК-14» ОАО-до хабаатай 1-дэхи ТЭЦ-эй заһабарилгын хүдэлмэринүүд түсэблэһэнһөө аяар һара хахадаар гээгдэнхэй. Тиихэдэ котельнүүдые болон дулаа дамжуулдаг соргонуудые заһабарилха ёһотой «Дулаанай компаниншые» график бодото байдалда зохиногүй. Н.Зубаревай хэлэхээр, заһабарилгын хүдэлмэринүүдэй шэнэ графигууд табигдаа. Хэрбээ компанинууд дахин түсэбһөө хадуурбал, шанга хэхээлтэдэ орохо. «Даб дээрэ дулаанай тарифууд баталагдаадүй, тиимэхээ хэншые зонһоо мүнгэ суглуулха эрхэгүй. Солхообшые абабал, хуули эбдэнхэндэ тоологдохо», - гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ.

Арсалдаанууд июлийн 15 болотор усалдагдажа, хамаг юумэн хуури байдалдаа орохо ёһотой гэхэн шийдхэбэри депутадууд гаргаа. Тиимэхээ ажаһуугшадта хүлэхэхээ бэшэ ондоо арга үгыл даа.

Хүнэйл харюусалгагүй ябадал аашаһаа түймэрэй гарадаг һэн тула Ой модоной ажахын республиканска агентство, Россиин МЧС-эй Буряад Республикадахи ахамад управлени, Бүхэроссиин түймэр саралгын найн дуранай бүлгэмэй Буряадтахи таһаг ой модо түймэрһөө хамгаалгада зориулагдана хэмжээ эмхидхэбэ.

«БУРЯАДАЙНГАА ОЙ МОДО ХАМГААЛАЯ!»

Улаан-Үдэ хотын 1905 оной Революцийн нэрэмжэтэ талмай дээрэ элдэб янзын конкурснууд болон викторинанууд үнгэргэгдөө, дуу хатар гүйсэхдэгдөө, ой соо бээе абажа ябаха дүримүүдтэй букледүүд тараагдаа.

«Буряадай ажаһуугшадые ой соо түймэрэй аюулгүйн дүримүүдые сахихыень, байгалия гамнахыень уряалнабди», - гэжэ Бүхэроссиин түймэр саралгын найн дуранай бүлгэмэй Буряадтахи таһагай Октябрьска районой түрүүлэгшэ В.Хаззаева хэлээ.

Мүнөө бороо хура орошые, аюултай хаһа дабагдаадүй гэшэ ааб даа. Тиимэхээ ой соо бээе абажа ябаха зарим дүримүүдые хануулаа.

Түүдэг табиха гэбэл, элһэтэй, хүбхэнгүй, модо бургааһанһаа холо газар бээрхэ шухала. Ехые табиханай үлүү: багаханшые түүдэгые шулуугаар хүрээлбэл, нилээд дулаа үгэдэг юм. Тиихэдэ бороогой орошые һаа, заабол галаа уһаар унтарааха, элһээр булаха шухала. Саарһа, шэл мэтые ой соо үлэхэ хэрэгтүй, гэдэтнай түймэрэй эхин боложо магад.

Дыжитт МАРХАДАЕВА.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

ВЕЛОСИПЕДЭЭР БАРГАЖАН ХҮРЭТЭР

Июнийн 25-аа 27 болотор Прибайкалин болон Баргажанай харгыгаар Байгалай веломарафон үнгэрбэ. Жэл бүхэндэ үнгэрдэг энэ хэмжээ ябуулга Буряад Республикын Россин хэмжээндэ ороһоор 350 жэлэй ойдо болон Агууехэ дайнай 70 жэлэй саана эхилһэн түүхэтэ үдэртэ зориулагдана байна.

Хабаадагшад Улаан-Үдэһөө июнийн 25-да гараад, Усть-Баргузин хүрэтэр ябаа. Өөрын велосипедтэй хүн бүхэн энэ веломарафондо хабаадаха аргатай

байгаа. Элдэб хотонууднаа олон велосипедистнүүд ерэнэн байна.

Хабаадагшад 14-18 наһатай «юниорнууд», 18-аа 45 наһа хүрэтэр ба 45 наһатайһаа дээшэ болон хубаараад хабаадаа. Эдэнэр 265 километр харгы зам гаталаа. Түүрүн Турунтаево, Батурино, Гурулёво, Гремячинск, Турка, Максимиха ороод, хүүлээрнь Усть-Баргузин хүрэнэн юм.

Дарья СИБИРЯКОВА.

БУРЯАД ЮРТЭНҮҮД - СОЧИДО

Буряад Республикын Спортивна аяншалгын болон альпинизмын федераци Буряад Республикын Россид ороһоор 350 жэлэй ойдо зориулжа, экспедици эмхидхэбэ. Түүрүн гурбан машина ошохо байхан аад лэ, нэгэниинь ошохо болоо. Эдэ үдэрнүүдтэ А.Суханов М. Черных хоёр харгыдаа гараха юумэээ бэлдэжэ байна.

Тэдэ Улаан-Үдэһөө Сочи хүрэтэр томо хотонуудта хүрэжэ, Буряад орон тухайгаа хөөрэхэ, выставкэнүүдые үнгэргэхэ юм. Мүн Сочидо буряад юртэнүүдые табиха. Зосоонь буряад ёһо заншалаар урданай байдал харуулагдаха. Тэдэнэр энэ хэмжээ ябуулгынгаа зорилготой, бурядайнгаа ёһо заншалтай, эдеэнтэй танилсуулха байна.

- Пайндэрэй үдэр нютагайхидаа суглуулжа, найрнаада үнгэргэхэбди, - гэжэ Алексей Суханов хэлэнэ.

Эдэ дэмбэрэлтэ хайндэрэй үдэрнүүдтэ хабаадагшад Эльбрус хада дээрэ гараха ханаатай.

Дарья СИБИРЯКОВА.

КОСМОНАВТНУУДШЬЕ ЭМШЭЛҮҮЛДЭГ БАЙХА

Зүүн зүгэй медицинн түбтэ эмшэлгэлгын шэнэ корпус нээгдээ. 70 хүнэй байжа амарха байшан эдэ үдэрнүүдтэ нээгдэхэнэ.

«Иймэ эмшэлгын газар Росси дотор хаанашье үгы. Эндэ урданай заншалта болон мүнөөнэй медицинэ хэрэглэжэ, хүнүүдые эмшэлнэ», - гэжэ Буряад Республикын Президент шэнэ корпус нээлгын үедэ хэлэбэ.

Буряад гоё угалзаар шэмэглэгдэнэн шэнэ байшан Дээдэ-Онгостойн дэбисхэртэ баригдаа. Эндэ больницын палатанууд үгы, эмэй үнэр анхилнагуй, сагаан халадтай хүнүүдшье харагданагуй. Эмэй үнэрэй орондо энэ байшанда ургамалай сайн гү, али хангал ондоо хайхан үнэр анхилна. Харин эмшэд сагаан халадайд орондо гоёхон буряад ёһо заншалаар оёгдоһон хубсаһа үмдөөд ябана.

«Монгол, Хитад ороноудай Зүүн зүгэй медицинн түбүүд соо баһал тусгаар ондоо оршон байдал байдаг. Бидэнэр тэндэхи бүхы хайн зүйлнүүдые дахажа, буряад түбтэ байгуулха гэжэ оролдообди», - гэжэ Буряад Республикын элүүрье хамгаалгын министр Валерий Кожеников хэлэнэ.

Тус корпусой байшан 2007 ондо баригдажа эхилээ. Барилгада 418 миллион түхэриг гаргашалагдаа

юм. Энэ мүнүнэй ехэнхинь федеральна бюджетһээ номологдоо.

Буряадай Россин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баярта зориулагдажа, байшан баригдана байна. Пүүлэй үедэ Байгал далайн эрье дээрэ гостиница баригдахаар хараалагдана.

«Байгалай эрье дээрэ Зүүн зүгэй медицинн түбэй филиал бии юм. Хари гүрэнүүдһээ, ондоо хотонууднаа ерэнэн айлшад амаржа байгаад, эмнэлгын курсануудые гараха хүсэлтэй байдаг. Иймэ гостиницын комплекс бодхоогоо хаамнай, ехэ хайн байгаа», - гэжэ Вячеслав Владимирович хэлэнэ.

Эмнэлгэ үнгэргэхэһөө гадна Зүүн зүгэй медицинн түб хадаа Буряадай Эрдэмэй түб, Буряадай гүрэнэй университеттэй суг эм домтой ургамал но-

гоной шэнжэлгэ үнгэргэнэ. Паяхана эндэ БГУ-гай медицинн факультэдэй танхим байгуулагдаа.

Түбэй эмшэдэй тэмдэглэһээр, эндэ хандагшад олонинь шуһанай үбшэнтэй байна. Зүүн зүгэй медицинн аргаар эмшэлүүлхэ хүнүүд ээлжээндэ удаан байна. Түбэй филиалууд Москва, Санкт-Петербург хотонуудта бии. Тэндэ баһал олон хүн хандана.

«Хүнүүд хэдэн нара соо ээлжээндэ байжа, эмшэндэ ороно. Зүүн зүгэй аргада этигэнэ», - гэжэ Президент тэмдэглэнэ.

Паяхана Улаан-Үдын Зүүн зүгэй медицинн түбтэ Россин космонавтууд бээ эмшэлээ. Тэдэ замбуулинда ниидэхэдээ, хэдэн килограмм шэгнүүрээ гээшэ. Газар дээрэ буугаад, тусхай эмшэлгэ гараха ёһотой. Иймэ хайн арганууд Зүүн зүгэй медицинн түбтэ бии юм. Тэдэ бээ элүүржүүлжэ, ехэ баярье хүргэн ябаа һэн. Тиммэһээ эндэ үшөө эржэ, шэнэ корпус соо амархабди гэжэ тэдэ найдуулаа.

Правительствын Түрүүлэгшэнэрэй хэлэһээр, тус түбтэ юрын хүнүүд баһал олоороо амарха аргатай байха. Эмнэлгын сэн тиммэшье үнэтэй бэшэ байха.

Эржена БАТОРОВА.
Авторай фото-зураг.

ФЕСТИВАЛЬ НАА ДИПЛОМУУДАЙ БУСАБА

Паяхана «ОТ ЫРЫ-2011» гэхэн этническэ эстрадын уласхоорондын 2-дохи фестиваль-конкурс Абакан хотодо үнгэргэгдэбэ. Буряад оронһоо Арюуна Лодоева Чимит Санжимитупов хоёр ошоһон байба. Казахстан, Тыва, Алтай, Башкири, Саха Яхад, Хальмаг болон Монгол оронһоо ерэнэн талаан бэлиттэй дуушадтай суг хамта тэдэ тайзан дээрэ гаража дуулаа.

Мэдээжэ хүгжэмшэд, артистнар, продюсернууд - Болот Байрышев (Алтай), Альберт Кувезин (тувин группа «ЯТ-ХА»), Нургали Турлыбеков (Казахстан), Чингис Хандажапов (Буряад Республика), Ильхам Аскероглоу (Азербайджан), Николай Жаукенов (Хакаси), Евгений

Колбышев (Барнаул) гэгшэд жюриин гэшүүд байгаа.

Фестивалиин дүнгүүдээр Казахстанай Нурбол Балапонов Гран-при шанда хүртөө. Тывагай Оомак Оржак 1-дэхи нуури эзэлэ. Тывагай Борбак-оол Салчак манай Арюуна Лодоева хоёр 2-дохи нуури хубаалдаа. Саха-Якутийн Эдуард Власов Башкортостанай Юнир Сагинбаев хоёр 3-дахи нуури хубаалдаа. Харин манай Чимит Санжимитупов «Авторай эрхим дуун» гэхэн номинацида «Шелковый путь» гэхэн дипломдо хүртөө.

Дарья СИБИРЯКОВА.
Авторай фото-зураг.

ЭМШЭДЭЙ ЗАЛУУ ХАЛААН

БГУ-гай медицинскэ факультет 10 гаран жэлэй саана бии болоһон юм. Урид республикада медицинскэ факультеттэй дээдэ хургуули үгы байгаа. Тиин БГУ-да энэ факультет нээгдэжэ, эмшэдые хургажа эхилээ һэн. Эдэ жэлнүүд соо олон мэргэжэлтэд хуража гараа.

Жэл бүхэндэ 100 гаран оюутад энэ факультеттэ хурахаа ородог юм. Буряад Республикаһаа гадна Эрхүү, Байгал шадарай нютагууднаа, Тыва, Монголһоо оюутад хурадаг.

3-дахи курсһаа эхилээд, оюутад стационар болон поликлиникэнүүдтэ ажалай дүршэлдэ хурана. Ехэнхи оюутад Улаан-Үдын эмшэлгын эмхи зургаануудта ажаллана. Зүүн зүгэй

медицинн аргануудые үзэнэн оюутад хари гүрэнүүдтэ ажаллана.

Байгша ондо 8 оюутад улаан дипломоор дээдэ хургуули дүүргээ. БГУ-гай ректор Степан Калмыков дүүргэгшэдые амаршалаад, бэрхэ

оюутадта дипломуудые барюулаа. Багшанар болон түрэлхид хүбүүд, басагадаа амаршалжа, дулаан үгэнүүдые хэлээ.

Дарья СИБИРЯКОВА.
Авторай фото-зураг.

ТҮРЭЛ НУРГУУЛИДАА УУЛЗАЛГА

Июнийн 18-да тоонто нютаг Үлэгшэндөө түрэл хургуулингаа 85 жэлэй ойн баярай, мүн тинхэдэ хургуулин «Жэшээтэ» гэхэн нэрэ зэргэтэй хүүгэдэй фольклорно ансамблин 20 жэлэй ойн баярай һийндэрые тэмдэглэхээ үргэн Буряад оронойгоо дэбисхэр дээгүүр тараһан Үлэгшэн нютагай выпускнигууд хаа хаанаһаа сугларба.

Хүхэ номин тэнгэри баабай хэдышье бооро оруулжа байгаашье наа, баярай оршондо үлгэдүүлжэ байһан нютагай зондо нэгэшье наад хээгүи. Юундэб гэхэдэ, өөрөөшье баярлажа байһан мэтэ, аажам, намдугаар зогсожо байгаад, нэрюун байдал тогтоон, хайхан үдэр бэлэглээ. Хүн бүхэнэй зосоо гэрэл бадаржа, дулаахан мийэрэлэй баяр нэгэтэшье буураагүй. Гоё хубсаһа үмдэнэн хургуулин багшанар ба үхибүүд ерэнэн айлшаддаа үүдэнһээ эхилээд, урин дулаанаар

угтажа, хоймортоо хүргэн үдэшэжэ, халуун сайгаар хүндэлэн, хургуулингаа харуул уужам кабинетүүдээр аяншалгын долгин дээгүүр ябуулан, уран хайхан хөөрөөнүүдэй аажам аялга соо тамаруулан ябуулаа. Уужам, харуулхан кабинетүүд соогуур ябажа, хаража байхаддаа, хүн бүхэнэй зосоо үхибүүн ябаһан хаһа ханагдажа, нилээдгүй уйдхарай байдал агшам зуура тогтожо, наһанай үндэр дабаанда гараад ябаһанаа ойлгон, ханаагаа заһан, саашаа аяншалгаа үргэлжэлүүлэн ябаабди. Хэды ехэ юумэн хэгдээ гээшэб гэжэ зүрхэ сэдхэлээ баясуулан, түрэл хургуулингаа багшанарай, үхибүүдэй хэһэн ажалай габьяа хаража, омогорхон ябажа байтарнай, хонхын хүхюу абяан дуулдажа, бүхы зониие лийнейкдэ уряалба.

Линейкэ эхилхэдэ, хургуулида физкультура заажа байһан залуу багша Бимба Михай-

лович сугларһан выпускнигуудай классай хэр зэргэ бэлэн байһан дохёо абажа, хургуулин директор Дарима Аюшеевнада мэдүүлбэ. Тиигэжэ уулзалгын баяр ёһололой найр наада эхилээ. Хургуулин дарга бүхы зониие амаршалжа, ямар ажал хэгдээд байһые тобшолон хэлэхэдээ, выпускнигуудай хургуулида туһа болгожо суглуулһан мүнгэн, хэһэн ажалнууд хадаа нэгэ миллион түхэригтэ сэгнэгдээ гэжэ баяраа мэдүүлбэ.

Соёлой байшанда ошожо, «Наадан» гэхэн фольклорно ансамблин бэлдэнэн уран хайханай концерт хаража, шэхээ баярлуулан, нюдээ хужарлуулан, багшанарай шагналнуудые абахыень хаража, зүрхэ сэдхэлээ доһолгон, урмашажа хуугаабди. Тэрэнэй һүүлдэ баяр ёһололой хоол барихые дурдахаддаа. 1972 ондо хургуулиа дүүргэнэн үетэн Доржо нүхэрэйдөө сугларжа, бүхы хониино

хөөрэлдэжэ, элбэг зугаагаа дэлгэжэ, үгы нүхэдөө дурсажа, хайхан дуугаа дуулалдажа, элдэбын наадануудые наадажа, энээлдэжэ, хүхилдэжэ, хургуулиа хурахадаа болоһон энээдэтэй ушарнуудые ханажа, дурсан, дурсан хуугаабди.

Түгэсхэлдөө түрэл хургуулингаа багшанарта, үхибүүдтэ, хургуулин ажалшадта 1972 ондо хургуулиа дүүргэнэн выпускнигуудай зүгһөө иигэжэ үрээжэ байнабди.

Захаамин хайхан дайдынгаа
Заяа үрээлдэ хүртэжэ,
Баян хайхан нютагайнгаа
Буян хэшэгтэ хүртэжэ,
Үндэр заяатай, дүүрэн жаргалтай
Үнэр баян ажаһуухатнай болгогой!

1972 ондо дүүргэнэн выпускнигууд.

Ойн баяр

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО:
ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

2011 оной июниин 20-24

Июниин 20-до Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын заншалта зүблөөнүүдэ үнгэргэхингөө хажуугаар Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баяр бэлдэн үнгэргэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной зүблөө хүтэлбэрилөө, пресс-конференци дээрэ сэтгүүлшэдэй асуудалнуудта харюусаа.

Июниин 21-дэ Вячеслав Владимирович РБ-гэй Арадай Хуралай хүтэлбэритэй, СФО-гой техникескэ аюулгүйе сахилгын болон экспорт хиналгын талаар федеральна албанай управлениин хүтэлбэрилэгшэ А.А.Крупинтай, ФСТЭК-эй хүтэлбэрилэгшын орлогшо О.Л.Шпаковтай хүдэлмэрийн уулзалганууды үнгэргөө.

Июниин 22-го республикын толгойлогшо РБ-гэй Арадай Хуралай фракцинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаа; «Гэр бүлэ болон хүүгэд» гэхэн тусхай зорилготой программада, 2012-2014 онуудай республикын бюджетдэ хабаатай хүдэлмэрийн уулзалганууды эмхидхээ.

Июниин 23-да Буряадай Президент РБ-гэй Арадай Хуралай ээлжээтэ сессийн зүблөөндэ, Улаан-Үдэ хотын нургуулинууды дүүргэгшэдтэ алтан болон мүнгэн медальнууды барюулаа.

Июниин 24-дэ В.Наговицын Улаан-Үдэ хотын Солдатский хуурин шадар федеральна харгын участогай, Захаминай аймагай Санагын болон Хяагта хотын нургуулинуудай нээлгын баяр ёһололнуудта хабаадаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Иннокентий Егоров Буряадай Президентын бүхы зүблөөнүүдтэ, республикын Арадай Хуралай түсэблэлгын болон ээлжээтэ сессийн зүблөөнүүдтэ хабаадаа; «Пайндэр хүтэлэлгын түб» гэхэн хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөө үнгэргөө; «2011-2013 онуудта РБ-дэ эблэрүүлэлгын судьянарай байгуулга хүгжөөлгэ» РЦП баталха тухай» РБ-гэй Правительствын тогтоолой түлэбтэ, Улаан-Үдын Октябрьска районой дэбисхэр дээрэ спортын объектүүды эмхидхэлгэдэ, «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ветерануудай, инвалидуудай болон эрэмдэг бэетэй хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй хуудал байдалай эрхэ байдал хайжаруулгын талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» РБ-гэй Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» РБ-гэй хуулийн түлэбтэ зорюулагданан зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө.

Экономическа хүгжэлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик РБ-гэй Президентын, мүн Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын бүхы зүблөөнүүдтэ, Арадай Хуралай ээлжээтэ сессидэ, РБ-гэй Экономикын министрствын коллегидэ, Ажалай харилсаанууды гуримшуулгын талаар республиканска гурбан талата комиссида, РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.А.Зубковой хабарай тарилгын болон мал ажал хүгжөөлгын асуудалаар хүтэлбэрилгэн селекторнэ зүблөөндэ хабаадаа; экономика бүлэглэлэй түсэблэлгын зүблөө, РБ-гэй Правительствын дэргэдэхи Банкнуудай соведэй, РБ-гэй Правительствын дэргэдэхи Инвестиционно ажал ябуулгын талаар зохилдуулгын соведэй зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө; ойн түймэрнүүды нэргылэлгэ болон саралга, РБ-дэ Россиин-Монголой парламентнууд хоорондын комиссийн XV зүблөөндэ бэлдэлгэ мэтын асуудалнууд дээрэ хүдэлмэрилөө.

Социальна хүгжэлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров Буряадай Президентын, РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ, Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта зорюулагданан хэмжээ ябуулганууды бэлдэн үнгэргэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной зүблөөндэ хабаадаа; «Бага нутагууды хамгаалга болон хүгжөөлгэ» гэхэн РЦП-гээр Буряадай Президенттэй уулзаа; эрхэтэдтэй хубинь асуудалнуудаар уулзаа; социальна бүлэглэлэй, «Бага хуурин газарнууды хүгжөөлгэ» гэхэн программаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө; Улаан-Үдын Гэрлэлгын байшангай барилгада газарай участок илгажа үгэхэ асуудалаар хүдэлмэрилөө; Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшын орлогшо А.С.Беняштай, Уялгата медицинскэ страхованиин Буряадай территориальна жасын хүтэлбэрилэгшэ Д.Н.Самбуевтай хүдэлмэрийн уулзалганууды эмхидхээ; Москва хото албан хэрэгээрээ ошоо.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Николай Зубарев Буряадай Президентын, РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ, «ТГК-14» ОАО болон «ТК» ООО-гой хоорондохи харилсаа холбоонуудта зорюулагданан хүдэлмэрийн зүблөөндэ, Арадай Хуралай ээлжээтэ сессийн зүблөөндэ, Хурамхаанай аймагай Гааргын дунда нургуулиин шэнэ байшанай нээлгын баяр ёһололдо хабаадаа; үлгэдэл хаядаха болбосоруулалгын заводой болон Зүүн зүгэй медицинын подстанцинуудта зорюулагданан зүблөө хүтэлбэрилөө; Хорин аймагай түлөөлэгшэдтэй зоние шэрэлгын асуудал хэлсээ; Ангар-Байгалай территориальна управлениин хүтэлбэрилэгшэ М.Г.Вороновтой республикын барилгын халбарине элхэн-хайр хилисоор хангаха тухай хөөрөлдөө; Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-эй хэрэг байдалтай танилсаа.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Лехатиновой толгойлог РБ-гэй Президентын дэргэдэхи Бүрин этигэмжээтэ түлөөлэгтэ эмхи зургаанай түлөөлэгшэд 350 жэлэй ойн баярта хабаадаха үндэр тушаалта айлшад, «2011-2017 онуудта сэбэр ухан» гэхэн ФЦП-гэй хэмжээндэ региональна программада хубилалтанууды оруулалга мэтын асуудалнууд дээрэ ажал ябуулаа; «Сибирийн болон Ураалай регионуудта инфраструктура болон гүрэнэй-үмсын харилсаа холбоонууды хүгжөөлгэ...» гэхэн асуудалаар Россиин промышленнигуудай болон олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной эмхидхэлэн эрдэмэй-методическа семинарта, Россиин-Японин правительстванууд хоорондын комиссийн Россиин талын подкомиссийн зүблөөндэ, Россиин-Хитадай комиссийн худалдаа наймаанай-экономическа харилсаа холбоонуудай талаар подкомиссийн зүблөөндэ хабаадаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикын Президентин болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшэ Петр Носков РБ-гэй Президентын түсэблэлгын зүблөөндэ, РБ-гэй Арадай Хуралай ээлжээтэ сессидэ хабаадаа; байгуулгынгаа халбаринуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй хүдэлмэрийн зүблөөнүүды эмхидхээ; 350 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта бэлдэлгын ажал зохилдуулаа; 2011 оной декабрь нарада үнгэргэгдэхэ Гүрэнэй Дүүмэдэ хунгалтануудта бэлдэлгын ажал ябуулаа.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта РБ-гэй Президентын пресс-конференци, РБ-гэй байгаалин нөөснүүдэй министр Б.Д.Ангаевай болон Ой модоной ажахын республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ А.А.Щепинэй хабаадалгатай брифинг эмхидхээ; РБ-гэй хуралсалай болон эрдэм ухаанай министр А.В.Дамдиновой болон Бурятстатай хүтэлбэрилэгшэ Л.А.Мунаевай пресс-конференцинууды үнгэргөө; гүрэнэй болон муниципальна хангалганууды үзүүлхэдэ, албан зургаан хоорондын харилсаа холбоонуудта шэлжэн орохо талаар туршалгын проект бэлүүлгэ дээрэ хүдэлмэрилөө, «Эдир сэтгүүлшэд хүүгэдэй эрхэнүүдэй хамгаалгада» гэхэн республиканска хэмжээ үнгэргөө...

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэблэлэй албан.

Буряад Республикын Арадай Хуралай
түсэблэлэн хэмжээ ябуулганууд

2011 оной июниин 27-30

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ
ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

27.06 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ-
АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ
ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

27.06 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин хоёрдохи сессидэ абтахан хуулинууды бүридхэн бэшэлгэ долоон хоногой туршдаа

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская) «Россиин Федерацийн субъектүүдэй гүрэнэй засагай түлөөлэгтэ болон гүйсэдхэхэ зургаанууды эмхидхэлгын юрэнхы дүримүүд тухай» федеральна хуулийн 26-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай» 548509-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

28.06 14.00 каб.323

«Буряад Республикада муниципальна байгууламжанууды тогтоолго, хилэнүүдыень таталга тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

29.06 10.00 каб.323

«Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай Россиин Федерацийн Кодексто болон «Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай Россиин Федерацийн Кодексто захиргаанай хуули эбдэлгэнүүдэй түлөө тохогододог мүнгэн нэхэбэрийн арга хубилгаха талаар хубилалтанууды оруулха тухай» 2007 оной июлиин 22-ой 116-ФЗ дугаарай федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» 512037-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

30.06 15.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон
эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

«Газарай харилсаануудта хабаатай Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтанууды оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

28.06 10.00 каб.119

«Буряад Республикада хүдөө ажахыда үзүүлэгдэдэг гүрэнэй дэмжэлгын ашаг үрэ тухай Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай» асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной үргэдхэмэл зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

29.06 10.00 каб.119

«Россиин Федерацияда эд хэрэглэлгын коопераци (эд хэрэглэгшэдэй бүлгэмүүд, тэдэнэй холбоонууд) тухай» Россиин Федерацийн Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» 54563-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

30.06 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудал-
нуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон
(түрүүлэгшэнь В.Р.Буддаев)

«Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

28.06 10.00 каб.212

«Россиин Федерацияда үндэнэн бага арадуудай анханай ажаһуудаг газарнууды болон заншалта ажаһуудалай түхэл шэнжыень хамгаалха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

29.06 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. «Дээдэ мэргэжэлэй хуралсалай гүрэнэй болон муниципальна эмхи зургаануудай, дунда мэргэжэлэй хуралсалай гүрэнэй эмхи зургаануудай дүүргэгшэды гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» 541337-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

28.06 14.00, 14.30 каб.218

2. «Дээдэ болон дээдэ хуралсалай удаахи мэргэжэлэй хуралсал тухай» федеральна хуулида болон «Эрдэм ухаан болон гүрэнэй эрдэмэй-техникескэ политика тухай» федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» 544209-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

27.06 14.00, 14.30 каб.218

«Буряад Республикада гүрэнэй бэшэ пенсионно хангалга тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

28.06 15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөснүүды аша-
галгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ байгаалин аюулгүйе хангаха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

28.06 10.00 каб.203

«Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтэ гүрэнэй талаһаа уридшалан багсаамжалга болон социально-экономическа хүгжэлтын программанууд тухай» Буряад Республикын хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

28.06 14.00 каб.203

«Буряад Республикын хото барилгын дүрим тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

29.06 10.00 каб.203

«Буряад Республикада саг үргэлжэдэ байгаалин байдал шалгаха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

30.06 10.00 каб.203

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

В.А.Павлов – Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной түрүүлэгшэ

30.06 14.00-17.00 каб.118/119

В.Г.Ирильдеев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөснүүды ашагалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ

29.06 14.00-17.00 каб.118/211

Бэшүүрэй аймагта шэнэдхэн хубилгалгын эхилхын урда тээ хорёод шахуу колхоз, совхозууд байгаа. Дэншээтэй дэлгүүрэй экономикын оршондо оройдоол табаниннь үлөө. «Рассвет», «XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз», Держинскийн нэрэмжэтэ совхоз гээд амаргүй томо, хүсэтэйше ажахынууд байханаа халан хандаршан юм.

АЖАЛАА ЭМХИДХЭЖЭ ШАДАНА

Тэрэ үедэ хүдэлжэ байхан хүтэлбэрлэгшэдэйнгөө бэрхэдэ, холын хараа бодолтой байханда «Еланский», «Покровский», «Калининой нэрэмжэтэ колхоз» гэхэн хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооперативууд хаамал түхэлэй акционернэ бүлгэм болоһон «Билотайское» гэхэн ажахынууд дэлгүүрэй экономикын хүндэ хүшэр жэлнүүдые дабажа шадан байна. Тиихэдэ Охин-Булагта «Ключи» гэжэ шэнэ хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооператив байгуулагдаһан юм.

Нэрлэгдэһэн ажахынуудай ажалшад гүрэнһөө урьһаар мүнгэ абажа, таряа тариха, мал үсхэбэрлэхэ гэжэ туд тудтаа тэрэ хүндэ жэлнүүдтэ тухашараа.

Тарилгада абанан урьһаламжын мүнгэ, намартаа, таряанай ургаса хүсэд хуряжа дүүргээгүй байхадань, бусаажа түлэхэ сагын эрьежэ ерэхэ. Ехэ богони болзороор гүрэнһөө урьһаламжа тэрэ жэлнүүдтэ үгтэдэг байхан гэшэ. Энээнһээ гадна трактор, машина, запас частьнуудые худалдажа абаха хэрэг гаражал байха.

Хамтаралай хүсэн ехэ гэжэ бодоод, нэрлэгдэгшэ ажахынуудай хүтэлбэрлэгшэдэй хүсөөр 2008 оной февралын 7-до хуулин ёһоор «Бичура-Агро» гэжэ кооператив эмхидхэн байгуулагдаһан юм.

Хубийн хамнабарин ажахын 7 эзэд, тиихэдэ «Еланский», «Покровский», «Калининой нэрэмжэтэ колхоз» гэхэн хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооперативууд, Бэшүүрэй тоһоной завод тэрэниие эмхидхэн болоно. Мүнөө хадаа тэрэ хангалгын-худалдаа наймаанай хүдөө ажахын кооператив (ССПОК) гэжэ нэрлэгдэнхэй.

Олон жээдэ «Агроснаб» гэхэн эмхи хүтэлдэг байхан Н.М.Алексеев энэ кооперативтай түрүүлэгшээр хунгаданхай.

Тэрэнэй зорилгонь хадаа хүдөө ажахын предпрятинуудта таряа тариха, мал хараха, үсхэбэрлэхэ ажалдань тухалха, пайн хубяарнь түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдээр, дутаһан үрһөөр, техникээр хангаха болон бусад. Хэрбээ ажахыда

үрһэн дутаа хаань, хүдөө ажахын кооперативта мэдүүлнэ. Тэдэ захиһан үрһэн гү, али түлишэ, тоһодолгын зүйлнүүдые саг дары олохо үгэдэг байна. Энэ кооперативтай бүридэлдэ ороһон ажахынуудай дарганар, жэшээлэн хэлэхэдэ, тэрэл дутаһан үрһэн бэдэржэ, үнэтэ сагаа гээнгүй. Үдэр бүрингөө ажалда ехэ анхаралаа хандуула аргатай байна.

Жэл бүри эндэхи ажахынууд тарилгын талмай үргэдхэдэг заншалтай болонхой. Энэ жээдэ «Еланский» гэхэн кооперативтайхид 537 гектараар нэмээ, «Калининой нэрэмжэтэ колхоз» гэхэн ажахынхид – 460, акционернэ «Билотайское» гэхэн бүлгэм – 432, «Покровский» гэхэн хүдөө ажахын-үйлдбэрийн кооператив – 180 гектараар үлүү талмайда таряа хаяа.

Гэхэтэй хамта «Бичура-Агро» гэхэн хүдөө ажахын кооператив ямар булюу талатайб гэхэдэ, Россельхозбанкһаа удаан болзороор урьһаламжа абаха аргатай. Мүнөө сагай эрилтэдэ харюусама шэнэ, үнэтэй сентэй техникэ найман жэлэй болзороор бусаажа түлэхөөр абадань болохо байна.

Урид гүрэнһөө урьһалжа абанан мүнгэ зөөри саг соонь түлэнхэй байна.

Мүнөө энэ хүдөө ажахын томодхогдоһон кооператив «хүл дээрээ» гаранхай гэбэл, алдуу болохогүй. Байгуулагдаһаар гурбан жэл болобошье, мүнөөнэй хайн техникэ худалдан абажал байдаг. Энэ кооператив эмхидхэн байгуулалсан ажахынууд техникээр дуталданагүй. Тоолохо болоо хаа, орооһо нэгэ жэгдээр тариха тарилгын комплекс, «Енисей» түхэлэй орооһо таригаг 6 комбайн, хэдэн шэнэ тракторнууд, шагтагалагдадаг хэрэгсэлнүүд олон.

Энэ кооператив хадаа хүдөө ажахын предпрятинуудһаа орооһо худалдажа абаад, тэрэниие илгажа, татажа, нютагайнаа хүн зондо худалдадаг. 2009 ондо 133 тонно орооһо тушаажа абаад, 48 тонныень татажа, малай, гахайн тэжээл болгоо. Үлээшыень орооһон зандань худалдаа. Эдэе хоолдо хэрэглэдэг, татажа хилээмэ барихаар хайхан орооһо килограммын

гү хүндэлэн гарадаг болоходоо, жолоошод эндэ удаан зогсохоёо болихо гэжэ түсэблэгдэнэ.

ХАРГЫДА АЛМАЛТА ХЭГДЭБЭ

2011 оной июнын 15-һаа эхилжэ, августын 15 хүрэтэр федеральна удха шанартай харгыннуудар 32 градусһаа дээшэ ааяма халуунда ашаанай машинанууд үдэртөө ябаха ёһогүй гэжэ Росавтодор хизаарлаба. Энэ албанай мэдээгээр, 2010 оной зунай халуунда ашаанай томо машинануудай ябаһан харгыда жалга гарана гэжэ ажаглагдаа. Ааяма халуун зун асфальт хадаа пластилин шэнги зөөлэн болотороо зарим газартаа халадаг байна. Тиимэһээ мүнөө зундаа ашаанай томо машинануудай жолоошод үдэртөө амарха эрхэтэй болобо гэшэ. Үдэһын хөрюүгээр тэдэнэй утын замда гарахадань болохо гэжэ шэнэ абтанан шийдхэбэри тухай энэ албан мэдээсэнэ.

ХҮҮГЭДЭЙ СЭСЭРЛИГҮҮД ТУХАЙ

Улаан-Үдэдэ гал түймэрһөө нэргылдэг албан хүүгэдэй сэсэрлигүүдые шалгажа байнхай. Энэ шалгалтын дүнгөөр хүүгэдэй 91-дэхи сэсэрлиг хаагдаһан байна. 1980 ондо баригданан сэсэрлигэй байшан мүнөө болоходо, галай аюулһаа нэргылдэг албанай эрилтэдэ харюусанагүй. Энээнһээ боложо, ажал хүдэлмэритэй залуу түрэлхид ядарна, үхибүүдэ орхихо газаргүйдэнэ.

Энээнһээ гадна үшөө хэдэн арбаад сэсэрлигүүдые энэ албанай мэргэ

гэжэлтэд шалгаха ёһотой. Энэ шалгалтань ямар дүнгүүдтэй байхаб гэжэ саг харуулна бээ. Хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй дутажа байһан саг гэшэ ааб даа. Тиихэдэнь хүдэлжэ байһан хүүгэдэй эмхи зургаануудые хаажа байһан нэрлэгдэгшэ албан энэ талаар хэрэг байдал бүри шахардуу болгоно.

КОНКУРС ҮНГЭРГЭГДЭХЭ

Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряад ороной хамжан ороһоор 350 жэлэй оёе тэмдэглэлгэдэ республикын муниципальна байгууланууд эдэбхитэйгээр хабаадаха юм. Тэдэнэй дунда экономикын болон соёлой үдэрнүүд үнэргэгдэхэ байна. «Минии тоонто нютаг» гэжэ нэрлэгдэһэн аймагай социально-экономическа хүгжэлтын туйлтануудай выставкэ эмхидхэгдэхэ. Энээнһээ гадна аймаг дотор үйлдбэрлэгдэдэг промышленностин, хүдөө ажахын продукциян выставкэ үнэргэгдэхэ.

Тэрэнэй дүнгөөр эрхим муниципальна байгууланууд мүнгэн шангаар урмашуулагдаха. Нэгэдэхи хуури эзэлһэн муниципальна байгууллага 500 мянган түхэриг, хоёрдохи – 300, гурбадахи – 150 мянган түхэриг үгтэхэ. Гадна лауреадууд дипломуудаар болон 50 мянган түхэриг мүнгэн шангаар урмашуулагдаха.

Июлын 3-да илагшад шагнагдаха гэжэ Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албанһаа мэдээсэнэ.

Эльвира ДАМБАЕВА энэ хуудана бэлдэбэ.

ҮДЭРЭЙ ЁНИН

ЗАРИМ НЮТАГУУДААР ЕХЭ ГАН БОЛОНО

Байгша оной май, июнь нарада ёһоор бороо оронгүй байжа, зарим нютагуудаар газар нэгэ метр хүрэтэр гандажа, хатажа байнхай. Илангаяа Хориин, Тарбагатайн, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Загарайн аймагуудта газар ехээр ганданхай.

Таряа таригаг ажахынуудта ехэ хүндэ байдал баһал ушаруулагдаа. Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министрствын талаһаа ажахынуудта жэл бүри тарилгын талмайнуудые страховани хэһыень дурадхагдадаг болонхой. Байгша ондо таригданан талмайнуудай 40 процентнь страховани хэгдэһэн байна. Харин 2010 ондо оройдоол 5 процентнь ган гасуурһаа хамгаалагдаһан байгаа. Жэл бүри зарим нютагуудаар ходо ган гасуур болодог дээрһээ хүдөө ажахын предпрятинуудай тарилгын талмайнуудые хамгаалжа страховани хэбэлнь дээрэ гэжэ бодото байдал харуулна.

ТҮСЭБ БАТАЛАГДАА

Буряадай Правительство хадаа «Газпром» бүлгэмтэй хамта түбхын түрүүндэ бээлүүлэхэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэрһэн жэлэй октябрь нарада түсэблэһэн байгаа. Манай республикада 2010-2013 онуудта газ оруулха хүдэлмэри гурбан шатада дүүргэгдэхэ гэжэ энэ түсэб соо хараалагдаһан байна. Тиихэдэ тэрээн дотор газар нөөсэ байгуул-

ха хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой. Тэрэнэй удаа хүдөө нютаг бүхэнэй ажаһуугшадые газар хангаха ажал ябуулагдаха юм. Буряад орондо газ оруулалгада «Газпром» бүлгэм 3,5 миллиард түхэриг шэглүүлхээр түсэблэнхэй. Мүнөө үедэ республикын ажаһуугшадтай оройдоол 13,3 процентнь ажаһуудалдаа газ хэрэглэнэ гэжэ бодото байдал элишэлнэ.

ХАРГЫ ҮРГЭДХЭГДЭХЭ

Арадай Хуралай июнын 23-да үнэргэгдэһэн ээлжэтэ сессидэ харгын хүдэлмэринэй асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Улаан-Үдын Октябрская районой Горький хуурида түмэр зам хүндэлэн гарадаг харгыда хаагдажа, автотранспортын жо-

лоошод ехэ сагаа гээнгэ. Правительствын хүдэлмэрийн дүнгүүдээр эндэ тоосоһон республикын толгойлогшо В.Наговицынай хэлһээр, эндэ транспортын ябадаг харгы үргэдхэгдэхэ ёһотой. Тиихэдэ нэгэ доро хэдэн машинанууд түмэр хар-

Агропромышленна комплекс: байдал хэр бэ?

АЙМАГУУД

УРМАШУУЛАГДАХА

2010 оной дүнгөөр республикын өөһэдэн хүтэлбэрийн албан зургаануудай ажал ябуулгын ашаг үрэ сэгнэгдэбэ. Тиигэжэ Буряадай Правительство үнгэрһэн жээдэ хайн дүнгүүдые туйлаһан аймагуудые мүнгэн шангаар урмашуулхань. Энэ хэрэгтэ хамта дээрээ Правительствын хан жасаһаа 15 миллион түхэриг номологдохо болоо. Муниципальна байгуулгануудай социально-экономическа хүгжэлтын асуудалнуудые шийдхэлгэдэ энэ мүнгэн шэглүүлэгдэхэ түсэбтэй.

Муниципальна байгуулгануудай дундаһаа Северобайкальск хото нэгдэхэ хуури эзэлбэ. Энэ хотын саашанхи хүгжэлтэдэ 4,500 миллион түхэриг үгтэхэ болоо. Улаан-Үдэ хото хоёрдохи хуури эзэлжэ, 3,75 миллион түхэриг мүнгэн шанда хүртэхэ. Гурбадахи хуурида Сэлэнгын аймаг гараа. Тэрэ 3 миллион түхэриг шан абаха.

Бэшүүрэй аймаг дүрбэдэхи хуури эзэлэ, 2, 25 миллион түхэриг аймагай хүгжэлтэдэ шэглүүлэгдэхэ. Тиихэдэ Мухар-Шэбэрэй аймаг табандахи боложо, 1,5 миллион түхэриг абаха болоо.

Буряад Республикын Экономикын министрствын хэблэлэй албанай мэдээсэһээр, Сөвөдүүдэй талмайда июлын 1-нэй үдэр илагшадта мүнгэн шангууд барюулагдаха юм.

ПРОГРАММА

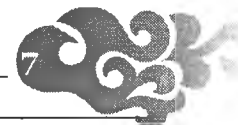
торжественных мероприятий, посвященных 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав Российского государства, с 1 по 3 июля в г. Улан-Удэ

Общественно-политический блок:

Время	Название мероприятия	Место проведения
<u>1 июля 2011 г., пятница</u>		
08.00	Службы и молебны о мире и благополучии народов Бурятии	Храмы и дацаны республики
08.30	Пленарное заседание Межрегиональной научно-практической конференции «Актуальные вопросы государственного и муниципального финансового контроля»	Зал №3 Администрации г. Улан-Удэ
09.00-17.30	Работа «круглых столов» Международной научно-практической конференции «Приоритеты и особенности развития Байкальского региона», посвященной 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав Российского государства	Залы Правительства РБ, Национальной библиотеки РБ, БНЦ СО РАН
10.00- 11.30	Торжественная церемония встречи делегаций муниципальных районов и регионов Российской Федерации	Площадь Советов
11.30 – 14.30	Смотр презентационных площадок муниципальных районов республики, г. Улан-Удэ, г. Северобайкальск	Пр. Победы, пл. Революции
15.00 – 16.30	Пленарное заседание Международной научно-практической конференции «Приоритеты и особенности развития Байкальского региона», посвященной 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав Российского государства	ул. Ленина, 54, конференц-зал Правительства Республики Бурятия, каб. № 301
18.00	Торжественное собрание общественности и праздничный театрализованный концерт «Верность России храня»	Бурятский государственный академический театр оперы и балета
<u>2 июля 2011 г., суббота</u>		
10.00	Театрализованное открытие межрегионального спортивного Байкальского форума «Мы любим спорт»	Площадь Советов
11.00-13.00	Всероссийское совещание руководителей органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации по вопросам осуществления надзора и контроля в сфере образования	Зал заседаний Правительства РБ № 318
11.00-13.00	Заседание Межрегиональной рабочей группы по внедрению новых федеральных государственных образовательных стандартов общего образования	Зал заседаний Правительства РБ № 301
14.00 – 15.30	Пленарное заседание межрегионального спортивного Байкальского форума «Мы любим спорт»	Конференц-зал здания Правительства каб. № 318
15.00 – 18.00	Открытие III Всероссийского Байкальского образовательного форума «Новое качество в нашу новую школу»	Бурятский государственный академический театр оперы и балета
<u>3 июля 2011 г., воскресенье</u>		
9.00 – 14.00	Работа юрточного городка Всероссийского Байкальского образовательного форума по направлениям: - юрты министерств и ведомств; - развитие системы дошкольного образования; - реализация национальной образовательной инициативы «Наша новая школа»; - развитие системы профессионального образования	Верхняя Березовка
09.30-12.30	Выездное заседание общественных организаций Республики Бурятия на ОАО «Улан-Удэнский авиационный завод»: «Формирование эффективной территориально-отраслевой организации ресурсов системы профессионального образования, ориентированной на потребности перспективных рынков труда Республики Бурятия»	ОАО «Улан-Удэнский авиационный завод» г. Улан-Удэ
13.00 – 17.20	Межрегиональный спортивный Байкальский форум «Мы любим спорт»: семинар – совещание «Всероссийский конкурс на лучшую организацию работы по пропаганде здорового образа жизни, физической культуры и спорта среди субъектов РФ в 2010 году – итоги, выводы, тенденции»	Большой зал, Народный Хурал Республики Бурятия

Культурный блок:

Время	Название мероприятия	Место проведения
<u>30 июня 2011 г., четверг</u>		
22.30	Торжественное открытие театральной площади Бурятского государственного ордена Ленина академического театра оперы и балета с демонстрацией цветомузыкального фонтана	Театральная площадь Бурятского государственного академического театра оперы и балета

<u>1 июля 2011 г., пятница</u>		
11.30-14.00	Музыкально-хореографическая концертная программа народов России «В единстве с Россией» с участием коллективов национальных культурных центров	площадь Советов
15.30	Литературно-поэтический марафон «Пегас над Хамар-Дабаном»	площадь Революции
15.00	Открытие выставки «350 лет вместе с Россией»	Музей истории Бурятии им. М.Н. Хангалова
16.00	Посещение выставки «Искусство, освященное Байкалом»	Республиканский Художественный музей им. Ц. С. Сампилова
16.00	Театрализованная музейная экспозиция «Верхнеудинская ярмарка на чайном пути»	площадка Музея истории г.Улан-Удэ
16.00	Гала-концерт «Содружество сердец» народных художественных коллективов и исполнителей – лауреатов Госпремии Республики Бурятия	площадь Советов
17.00	Фестиваль хип-хоп культуры "Rap Music Life", с участием Алагуя, ЭЛСИ, Big Lake, East Edition и др., а также специальный гость Витя CLassic (г. Владивосток)	площадь на Набережной (район автовокзала)
18.00	Концерт творческих коллективов из Иркутской области и Забайкальского края «По соседству мы живем»	площадь Советов
20.00	Шествие делегаций и карнавальных групп муниципальных районов и городских округов к стадиону на Набережной	проспект Победы – ул.Ленина – ул.Советская – ул.Свободы
21.00	Дискотека «Ритмы праздника»	площадь на Набережной (район автовокзала)
21.00	Вечернее шоу с элементами карнавала «Сайн байна, Бурятия! Амар сайн, Россия!» с участием группы «Мираж»	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)
21.00	Дискотека «Ритмы праздника»	площадь на Набережной (район автовокзала)
23.00	Фейерверк «Салют дружбы»	Набережная рек Уды и Селенги
<u>2 июля 2011 г., суббота</u>		
11.00	Открытие Этно-фестиваля театров кукол Сибири	Театральная площадь театра кукол - ГУК "Бурятский республиканский театр кукол "Ульгэр"
11.00	Сказка «Шуршик» В.Орлова	ГРДТ им.Н.А.Бестужева
12.10	Игровая программа для детей с участием сказочных героев	ГРДТ им.Н.А.Бестужева
13.00	Гала-концерт коллективов детского художественного творчества «Как хорошо страной любимым быть»	площадь Советов
16.00	Международный фестиваль музыки монгольских народов «Пентатоника». Концерт Оркестра бурятских народных инструментов им.Ч.Павлова БГНТПИТ "Байкал"	Бурятская государственная филармония
17.00	Конкурс-концерт «Караоке – club»	площадь на Набережной (район автовокзала)
18.00	Конкурс красоты «Краса Бурятии-Сибирская краса - 2011»	Государственный русский драматический театр им. Н.А. Бестужева
18.00	On line Play box от Европы плюс, розыгрыш призов от ММ Синема и Европы плюс	площадь на Набережной (район автовокзала)
19.00	Международный фестиваль музыки монгольских народов «Пентатоника». Симфонический концерт «Бурятия - с любовью».	Бурятский государственный академический театр оперы и балета
19.00	Концерт-дискотека «Урагшаа, залуу Буряаднай!» - «Вперед, молодая Бурятия!»	площадь на Набережной (район автовокзала)
20.00	Party «Клубный обзор». Зажигательная дискотека с ди-джеями ночных клубов г.Улан-Удэ «Эпицентр», «Фабрика», «Гламурный партизан»	площадь на Набережной (район автовокзала)
21.00	Этно-фестиваль театров кукол Сибири. Спектакль Бурятского республиканского театра кукол «Ульгэр» «Небесный аргамак»	Этнографический музей народов Забайкалья
21.30	Дефиле – показ коллекции модельеров Бурятии	Театральная площадь ГРДТ им.Н.А.Бестужева
23.00	Фейерверк «Салют дружбы»	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)
<u>3 июля 2011 г., воскресенье</u>		
10.30	Культурно-спортивный праздник «Сурхарбан – 2011»	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)
11.00	Фестиваль песен о родной земле	площадь у Центрального стадиона Республики Бурятия (ул.Свободы)

17.00	Праздничная программа муниципального концертного духового оркестра «Мелодии моей земли»	площадь Революции
19.00	Фестиваль «Rock над Селенгой» с участием группы «БИ-2»	площадь на Набережной (район автовокзала)

Спортивный блок:

Время	Название мероприятия	Место проведения
<u>1 июля 2011г., пятница</u>		
10.00-16.00	Международный турнир по боксу «Байкал». Полуфинал	Культурно-спортивный комплекс г.Улан-Удэ
10.00-14.00	Соревнования по русской лапте «Золотая бита», юноши и девушки	Стадион «Забайкалец»
10.00-14.00 16.00-19.00	VII международный Байкальский фестиваль по шахматам среди юношей и девушек	Институт железнодорожного транспорта
17.00-20.00	V межрегиональный фестиваль экстремальных видов спорта «ADRENALIN»	Экстрим парк «Адреналин», ул. Сахьяновой, 9
13.00-13.30	Открытие книжной выставки издательства «Советский спорт»	Фойе здания Правительства (Ленина, 54)
13.00-18.00	Соревнования по волейболу. Юноши	Парк «Радуга»
13.00-18.00	Соревнования по волейболу. Девушки	Спорткомплекс «Юность», ул. Жердева, 9 в
13.00-18.00	Соревнования по волейболу. Мужчины	Спортзал БГУ, ул. Смолина
13.00-18.00	Соревнования по волейболу. Женщины	Спорткомплекс ВСГТУ
10.00-18.00	Соревнования по волейболу. Женщины-ветераны	Спортзал «Локомотив»
12.00-16.00	Соревнования по баскетболу (стритболу)	СК «Юность»
09.30-11.00	Соревнования по видам спорта сверхлегкой авиации по классу СЛА-мото	о. Богородский п. Горький (Экогородок)
15.00-19.00	Полеты спортсменов-планеристов	Гора «Казачья»
9.30-17.00	Фестиваль ушу	Спортивный зал, Лицей № 27
10.00-17.00	Республиканский турнир по футболу среди детских команд	Футбольное поле, СОШ №49
11.00-15.00	Открытое первенство по рукопашному бою	Спортивный зал, СОШ №45
10.00-15.00	Соревнования по дзюдо среди детей	Спортивный зал «Иппон»
10.00-16.00	Соревнования по плаванию	Бассейн «Юбилейный»
13.00-15.00	Соревнования по тэквон-до	Спортцентр «Юность»
<u>2 июля 2011 г., суббота</u>		
12.00-16.00	Отборочные соревнования по бурятской борьбе, стрельбе из национального лука, гиревому спорту, бурятским шахматам «Шатар»	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы), Дом спорта БГУ
10.00-16.00	Международный турнир по боксу «Байкал». Финал	Культурно-спортивный комплекс г.Улан-Удэ
13.00-19.00	V межрегиональный фестиваль экстремальных видов спорта «ADRENALIN»	Экстрим-парк «Адреналин» ул. Сахьяновой, 9
17.00-20.00	Межрегиональный турнир по легкой атлетике на призы олимпийцев Бурятии	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)
<u>Олимпийский день</u>		
10.00-17.00	Республиканский турнир по футболу среди детских команд 1996-2000 г.р.	Футбольное поле, школа № 49
12.00-16.00	Соревнования по баскетболу (стритболу)	СК «Юность»
11.00-16.00	Соревнования по парковому краеведческому ориентированию по 6 возрастным группам	Сквер, мемориал Победы
11.00-15.00	Проведение мастер-класса по рукопашному бою	Спортивный зал школы №45
10.00-14.00	Соревнования по русской лапте «Золотая бита». Юноши и девушки	Стадион «Забайкалец»
10.00-13.00	Соревнования по волейболу. Юноши	Парк «Радуга»
10.00-13.00	Соревнования по волейболу. Девушки	Спорткомплекс «Юность» ул. Жердева, 9 в
10.00-14.00	Соревнования по волейболу. Мужчины	Спортзал БГУ, ул. Смолина
10.00-18.00	Соревнования по волейболу. Мужчины-ветераны	Спортзал «Локомотив»
10.00-16.00	Соревнования по плаванию	Бассейн «Юбилейный»
12.00-21.00.	Воздушный фестиваль сверхлегкой авиации РБ	Местность гора Казачья, с. Вахмистрово
<u>3 июля 2011г., воскресенье</u>		
10.00-14.00	Спортивно-культурный праздник «Сурхарбан-2011»	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)
17.00-19.00	Межрегиональный турнир по легкой атлетике на призы олимпийцев Бурятии	Центральный стадион Республики Бурятия (ул. Свободы)

Районный праздник хлеба прошел в Кяхте 12 июня, когда здесь отменили сразу три праздника – День России, День города и Троицу.

Праздник хлеба в Кяхте

12 производителей хлеба и хлебобулочных изделий представили свою ароматную продукцию, с фантазией отнеслись к оформлению торгового места, рабочей формы. Причем почти у каждого была своя изюминка, к примеру, хлеб, полезный для здоровья – гречневый, чесночный и многое другое.

На празднике глава района В. Ж. Цыремпилов отметил, что в 3 квартале хлеб в районе дорожать не будет. Основание для такого оптимизма – договоры с поставщиками муки из Алейска Алтайского края об отпуске ее по более низким ценам. При наличии более дешевого сырья заключены подобные договоры со всеми магазинами и производителями.

По итогам конкурса дипломами и денежными призами награждены победители в семи номинациях: «Новинка года» – Борисова И. И., село Чикой, «Хлеб – всему голова» – ГОУ СПО «БРТСи ПТ», «Выставочный образец» – Пестерева С. Н., « Декоративная выпечка» – Чекусова М. П., «Хлеб из ржаной муки» – ПК «Титан», Бредний Р. И. В номинации «Оригинальное изделие» диплом получила Юрлтуева В. В. «Лучшим предприятием – производителем хлебобулочных изделий» признано ООО «Бурковпроп» села Кудара-Сомон.

Людмила ОЧИРОВА.

В районах Бурятии будут компенсировать затраты на закуп молока

Органы местного самоуправления республики отныне наделяются новыми полномочиями по поддержке сельскохозяйственного производства.

Такое решение было принято на 22-й сессии Народного Хурала Бурятии. Местные власти получили государственные полномочия по компенсации части затрат по производству и закупке молока.

«Основное производство животноводческой продукции сосредоточено в хозяйствах населения, – отметил министр сельского хозяйства Бурятии Александр Минзанов. – А организация закупа молока является очень трудоемким и затратным процессом.

В связи с этим, одним из законов, принятых бурятским парламентом на сессии, и были определены две категории получателей господдержки. Это сельхозтоваропроизводители – индивидуальные предприниматели, занимающиеся непосредственным производством молока, за исключением граждан, ведущих личное подсобное хозяйство, а также организации потребительской кооперации, организации индивидуальных предпринимателей пищевой, перерабатывающей промышленности, осуществляющие закуп молока у граждан.

Статистика показывает, что в хозяйствах населения в 2010 году произведено 204 тысячи тонн молока – около 90 процентов молока, произведенного в республике. Но на молокоперерабатывающие предприятия сдано только три тысячи тонн.

В 2011 году размер поддержки составит около двух рублей 16 копеек для организаций, занимающихся производством молока, и одного рубля 44 копейки – для организаций, занимающихся закупом молока у населения.

Нововведение потребует 16 миллионов 365 тысяч рублей из республиканского бюджета.

Balkal-Daily.

Землю – многодетным семьям

Президент России Дмитрий Медведев подписал закон, который дополняет Земельный кодекс РФ и закон "О содействии развитию жилищного строительства" положением о безвозмездной передаче земельных участков из федеральной и региональной собственности в муниципальную собственность для многодетных семей, сообщает пресс-служба Кремля.

Согласно документу, граждане с тремя и более детьми получают право на бесплатное приобретение, в том числе для индивидуального жилищного строительства, земельных участков.

Ранее такой возможности в законодательстве

предусмотрено не было.

"В Земельный кодекс РФ вносятся изменения, в соответствии с которыми гражданам, имеющим трех и более детей, бесплатно предоставляются, находящиеся в государственной и муниципальной собственности, земельные участки, в том числе для индивидуального жилищного строительства, без торгов и предварительного согласования мест размещения объектов", – говорится в документе.

Кроме того, закон уточняет, какие органы и учреждения должны осуществлять государственный кадастровый учет в связи с образованием земельных участков Федерального фонда содействия развитию жилищного строительства.

РИА Новости.

Зампред и четыре министра поздравили агентство с юбилеем

10 лет исполнилось системе государственного заказа Республики Бурятия

В июне 2001 года Минэкономике РБ было поручено учредить ГУ «Агентство по государственным закупкам Республики Бурятия». Вплоть до 2007 года минэкономки определяло государственную политику и контроль в сфере размещения заказов. Вот почему на совещании, посвященном юбилею, столько слов благодарности прозвучало в адрес этого министерства и лично министра Т.Г.Думновой.

Вспоминали, как в первый год работы коллектив нового учреждения, состоящий из пяти человек и размещавшийся в одном кабинете, провел девять торгов. Но уже в следующем году одним из первых среди регионов России создали официальный сайт, а в 2004 году – одно из первых специализированных печатных изданий о госзакупках «Конкурсные торги Республики Бурятия».

Важным шагом стало откры-

тие в 2006 году электронной торговой площадки. В том же году ГУ было ликвидировано и создано Республиканское агентство по размещению заказов для государственных заказчиков Республики Бурятия, в дальнейшем преобразованное в Республиканское агентство по закупкам.

В 2008 году заработала автоматизированная информационная система «Госзаказ Бурятия», объединившая все этапы размещения государственного заказа – от планирования до исполнения контрактов.

2010 – год подготовки к переходу с 2011 года на торги на федеральных электронных площадках и размещение информации о торгах на ООС. Бурятия вошла в число пяти пилотных регионов по интеграции с федеральными информационными ресурсами и в первом полугодии 2011 года налажено информационное взаимодействие с общероссийским официальным

сайтом и электронными торговыми площадками РТС-тендер и Сбербанк-АСТ.

1 июня принято Постановление Правительства РБ о формировании единой комиссии по всем торгам для государственных нужд.

За десять лет по результатам торгов сэкономлено 2 млрд. 612,1 млн. рублей бюджетных средств. По рейтингу прозрачности Бурятия заняла в 2008 году восьмое место в России, второе – в СФО. В 2010 году сайт по госзакупкам занял третье место в России в независимом рейтинге информационной доступности.

То, что поздравить агентство с юбилеем, пришли зампред Правительства А.Е.Чепик, четыре министра, руководители многих агентств, говорит о признании его работы, высокому уровню развития системы государственного заказа в республике.

Людмила ОЧИРОВА.

Минимальная заработная плата выросла

Государственная инспекция труда в Республике Бурятия сообщает, что в 2010 году выявлено 24 случая выплаты заработной платы работникам ниже минимального размера оплаты труда, установленного законодателем. Большинство из нарушений установлено у работодателей Октябрьского (10 случаев) и Железнодорожного районов г. Улан-Удэ (3), Заиграевского района и Советского района г. Улан-Удэ (по 2).

С начала 2011 года выявлены нарушения у 9 работодателей. Требования в основном нарушают индивидуальные предприниматели. Однако случаи выплаты заработной платы ниже минимального размера оплаты труда зарегистрированы и в муниципальных учреждениях образования, транспорта, учреждений министерства внутренних дел, учреждений культуры и т.д... Госинспекция напоминает, что соблюдение минимального размера оплаты труда обязательно для всех работодателей всех форм собственности.

С 1 июня 2011 года минимальный размер оплаты труда в России составляет 4611 рублей.

Минимальная месячная заработная плата в Республике Бурятия с 1 января 2011 года составляет 5338 рублей. Региональное Соглашение «О минимальной заработной плате в Республике Бурятия» от 26 июня 2010 года распространяется на работодателей – юридических лиц и индивидуальных предпринимателей, за исключением организаций, финансируемых из федерального бюджета.

«Согласно части 1 и 2 статьи 135 Трудового кодекса Российской Федерации заработная плата работнику устанавливается трудовым договором в соответствии с действующими у данного работодателя системами оплаты труда, включающими размеры тарифных ставок, окладов (должностных окладов), доплат и надбавок компенсационного и стимулирующего характера.

В связи с повышением минимального размера оплаты труда

работодателям необходимо внести соответствующие изменения в локальные нормативные акты, устанавливающие системы оплаты труда. Изменения необходимо внести и в штатные расписания и в трудовые договоры с работниками – в виде дополнительного соглашения, заключаемому в письменной форме и являющемуся неотъемлемой частью трудового договора.

В случае не выполнения указанных требований, работодателям будут выданы предписания об устранении нарушений трудового законодательства. Они предусматривают перерасчет заработной платы с момента повышения минимального размера оплаты труда и начисление денежной компенсации, установленной статьей 236 Трудового кодекса Российской Федерации. Лица, виновные в нарушении трудового законодательства, будут привлекаться к ответственности», – подчеркивает и.о. руководителя Государственной инспекции труда в РБ А.И.Пыкин.

Людмила ОЧИРОВА.

Фермеры могут оставлять свои объявления на специальном сайте

Такую возможность им предоставил информационно-методологический центр сельских территорий республики, сообщает пресс-служба Правительства республики.

На сайте центра в разделе «Торговая площадка» каждый фермер может бесплатно разместить информацию, объявление о купле и продаже сельскохозяйственной продукции, скота, удобрений, средств защиты растений, пиломатериалов, техники, оборудования и др.

Также центр оказывает помощь в организации и ведении бизнеса, в разработке бизнес-планов, в подготовке пакета документов при получении господдержки, кредитов, займов, оказывает бухгалтерские, юридические, землеустроительные услуги, сообщает пресс-служба БРО партии «Единая Россия».

Бурятия занимает восьмое место в Сибири по средней зарплате

Взяв данные за пять месяцев с начала года, специалисты подсчитали, что в средней заработной плате в Бурятии составляет 18 тысяч 324 рубля.

По этому показателю Бурятия занимает восьмое место среди регионов Сибири. Больше всего получают жители Красноярского края – 23 тысячи 712 рублей и Томской области – 21 тысячу 969 рублей. замыкает тройку лидеров Иркутская область, где средняя зарплата составляет почти 21 тысячу рублей.

Средний показатель по Сибирскому федеральному округу – 19 тысяч 162 рубля.

Меньше всего зарабатывают жители Республики Алтай и Алтайского края – 14 и 12 тысяч рублей соответственно.

В Бурятии самая большая зарплата у работников финансовой сферы. Средний показатель в этой области составляет почти 47 тысяч рублей. Работники государственного управления, обеспечения военной безопасности и обязательного социального обеспечения зарабатывают в среднем 24 тысячи.

Меньше всех получают работники сельского и лесного хозяйства, сообщает пресс-служба Новосибирскстата.

Balkal-Daily.

Буряадай ирээдүй уран зохиолшо Чимит-Рэгзэн Намжиловий 85 жэлэй ойдо

Ази, Африкын уран зохиолшодой 1958 ондо Ташкентдэ болоһон хуралдаанда Хоца Намсараев Чимит-Рэгзэн Намжилов хоёр хабаадалсаһан юм. Тэндэ хэгдэһэн тэмдэглэлнүүдэй нэгэ хэлһыге толилхоннай.

МАРТАГДАШАГҮЙ ТЭРЭ НАМАРАЙ ҮДЭРНҮҮД

(Тэмдэглэлэй дэбтэрһээ)

Октябрин 5. Мүнөөдэр хуралдаамнай эхилээ. Элдэб яһатан зохиолшодоор танилсажал ябанабди. Шара хубсаһатай, хундан толгойтой Цейлоной лама. Нэрэнь Сири Сивали. Шантагар хамартай, маряатайшаг. Манай нютагай урданай дасангай шэрээтэ гү гэжэ ханахаар. Англи хэлэ муутай аад, балай ярилдажа бирабагүйбди. Тиигэһээр байтарнай, сагаан хубсаһатай, нюдэндөө шэлтэй, үдхэн хара хахалтай хүн ерээд, бидэниие ородоор мэндэшлэб. Толгойгоо сайбар нимхэн

шүүмжэлэгшэб, - гээд уринаар энеэнэ. Монгол ороной түлөөлэгшэд - эрдэмтэн, зохиолшо Цэндийн Дамдинсүрэн, уран шүлэгшэ Цэвэгмидын Гайтав гэгшэдтэй мүнөөдэр уулзажа, ехэл хүхибэбди. Энэ хуралдаанда зорюулжа гаргаһан «Утга зохиол урлаг» һонинной тусхай дугаары, мүн өөһэдүнгөө номууды тэдэнэр манда бэлэг болгон барибад. Дамдинсүрэн гуай урдан Буряад нютагаар ябаһан, олон хүнүүды, тэрэ тоодо Хоца Намсараевичы таниха байгаа. «1942 ондо

Мүнөөдэр золтой үдэрни байба, - гээд Расул Гамзатов хүхюун зугаатайгаар энеэбхилээ хэн.

Октябрин 9. Үдэ болотор пленарна суглаан үргэлжлөө. Пүүлээрнь комиссинууд ажаллажа эхилбэ. Манай табадахи комиссийн ажалы эмхидхэлэй комитедэй зүгһөө Цейлоной уран зохиолшо, доктор Бенерагама нээгээ. Набтархан газарлиг бээтэй, галтаһан хурса нюдэтэй, үндэршэг сэхэ хамартай хүн. Шарайнь сайбар. Хара хүхэ европейскэ костюм үмдэнхэй. Галстук зүүһэн аад, дугуу, нулаар уянги. Аали даруугаар англи хэлэн дээрэ дуугарна. Манай комиссийн түрүүлэгшээр Энэдхэгэй түлөөлэгшэ, доктор Чаттерджи һунгадаба. Ногообтор үнгэтэй, хоолойдоо хүрэтэр шагтатый хубсаһатай энэ хүн 38 жэл Калькуттын университетдэ заадаг багша байба. Зүүн Бенгалиин дээдэ палатын түрүүлэгшэ, Шэрүүншэг зантай, журамтай хатуу хүн хэбэртэй. Үгэ хэлээшэды таһа дүүрэхэдэ шадамар. «Хэрэгтэ хабаатай бэшэ юумэ олоор хэлэлтэгүй, тодорхой дуралдал оруулагты» гэжэ тэрэ ходел уряална. Эндэ юрэнхыдөө англи, ород, француз, индонези, араб хэлэн дээрэ хөөрлэдөөн болоно. Мүнөөдэр уран шүлэгэй үдэшэ, дуу хүгжэмэй концерт һонирхол эхэтэйгээр үнгэрөө.

Октябрин 10. Бүхы комиссинуудай хүдэлмэри үргэлжлөө. Манай комиссийн суглаан дээрэ Энэдхэгэй зохиолшо Мулк Радж Ананд / «энэһни манай Анандал бшуу даа» гэжэ Хоца Намсараевич түрэл дүтөөр һанан дуугардаг байба/, Цейлоной лама Сири Сивали, Индонезийн суугаа прозаики Прамудья Ананта Тур, Хитадай түлөөлэгшэ Эми Сяо гэхэ зэргын улад үгэ хэлээ. Ази, Африкын зохиолшодой саг үргэлжын бюро байгуулха, тусхай журнал бии болгожо, хоёр түбийн элдэб оронуудай уран үгэтэнэй бэшэһэн зүйлнүүды хэблэжэ байха, эрхим бүтээлнүүдэй түлөө шагнал тогтоохо тухай дуралдалнууд оруулагдаа. Комиссийн суглаанай түгэсхэл дээрэ Казахстанай эрдэмтэн, уран шүлэгшэ Абдильда Тажибаев аха дүү ёһоной халуун үгэ хэлэжэ, бүхы байгаашады манай нютагта морилжо хайрлыг гэхэн уряал айлдаха бэлэй.

Солонгос ороной ахамад зохиолшо Хан Сер Ятай мүнөөдэр танилсажа, нэгэ хэлэг ярилдабади. Үндэршэг бээтэй, бууралтаһан үһэтэй, даруу түбшэн янзын хүн. Солонгос поэдүүдэй шүлэгүүды оршуулжа, буряад хэлэн дээрэ тунхаглаһан «Байгалай толон» журналаа бэлэглэбэбди, ехэл баясаһан янзатай хүхэрнай өөрынгөө нютагай гоё һайхание харуулан откритканууды баряа бэлэй.

Октябрин 11. Монгол угсаатан энэ хуралдаанда ехэ олон ерээ байна, үглөө үдэшэ сугларжа хөөрлэдөө һаамнай, һайн байгаа гэжэ урда үдэрнын хэншэб бидэндэ дуулгаһан юм. «Нютаг оронойнгоо архи тамхи абаад ерэхэдэнь, бидэнэр яаха болонобиди? - гэжэ Хоца Намсараевичаа һанаата болонгёор һурабаб. «Зай, бараг ааб даа, нютагтаа байна ха юм-бибди, гүйжэ ошоод, нэгэ шэл аһан һайн «морин һарлаг» абаад ерэхэ гүбши» гэбэ. «Зеравшан» ресторанай багахан таһалга соо Монгол ороной зохиолшод Дамдинсүрэн, Гайтав,

Үбэр Монголоой түлөөлэгшэд Малчинхүү, Сайнцогт, Хальмагай поэт Аксен Сусеев, Буряадһаа Хоца Намсараевич бидэ хоёр хэлсэһэн сагтаа сугларбади. Уран зохиолой хүгжэлтэ, шэнэ гараһан номууд тухай, энэ хуралдаанай һүүлээр өөһэд хоорондоо холбоо барисаа тогтоохо, зохиолнуудаа оршуулалсаха тухай хөөрлэдэжэ, яһала удаан һуубади. Би Гайтавтай дүтэ танилсажа, «Дамдинай Сүхэ-Баатар» гэжэ нилээд томоһон поэмыень буряадшалхаар үгээ үгэбэб. Хоца Намсараевич Сайнцогтын номые абаа хэн. Энэ хүн үсөөн үгэтэй, номгон даруу. «Та хуушан монголоор уншадаг, бэшэдэг бээтэ даа» гэжэ манай үбгэжөөлдэ хандажа дуугарһыень лэ бүхэл үдэшэ зэргэлжэ һууһан аад, хадуужа абабад. Дамдинсүрэн гуай бидэниие «Нислэһынь» гэдэг зүгөөргүй хатуу монгол архьяар хүндлөө. Бидэшье тэрэ асарааша коньягаа баһал аягалбади. Стол дээрэмнай гол түлэб мяхан хоол, жэмэс табигдаа. «Халуун сай, халуун сай асаржа байхадань болохо, хэльш» гэжэ Хоца Намсараевич нам тээшэ хараад, нэгэтэ бэшэ һануулжа һуугаа хэн...

Октябрин 12. Хуралдаанда оролсоһон түлөөлэгшэд хэдэн бүлэг боложо таһараад, автобусуудта һуужа, хүдөө нютаг гарабади. Ташкентһээ гушаад модоной зайда оршодог нэгэ жиирэй колхоздо бидэ тудабабди. Ута сэмгэтэй үхэр бүрээшүү хүгжэмэй дуугаар, барабанай абыагаар бидэниие баяр ёһололтойгоор угтан абаа. Малайн байра, жэмэс тариад газарыень ябажа харабади. Хара, ногоон виноград ондо ондоо участка ургуулагдадаг юм байна. Бүхэзэг шэнги болгон найгуулжа уяатай, хажуугаарнь гарахадаа гү, али зосоогуурнь ороод ябахадаа, жэмэсыень таһалаад, амтыень үзэхэдэ болохо. Нэгэ узбек айлда орожо, байра байдалыень харабади. Оро дэбисхэр, хубсаһанһаа бэшэ юумэн харагданагүй. Юрэ энэнь саг зуурын байра байжа болоо хаш. Яһала сомор, сээршые. Пүүлээрнь сайлалга болобо. Газаа түхээрэгдэнхэй. Эдэе хоолынь үндэһэн узбек гуримаар бэлдэгдэнхэн. Манай эндэхи баншатай адлирхуугаар гурилда орёгоод шанаһан татаатай мяхан. Гол хүндэнь узбегэй сууга плов ааб даа. Нютагай уран һайханай бүлгэмэйхидэй хүсөөр концерт табигдаа. Янза бүрийн хүгжэм наярүүлжа байгаад, дуу дууладанад. Хатар наада харуулнад. Үһээ оло таһалжа, нарихан гээгэнүүд болгон уяһан дунда наһанай эхэнэр һахы һалаг дэбхэрэн бүжэглэбэ. Хоца Намсараевич тэрэниие ехэл һонирхон хаража байтараа, нам тээшэ эрьелдэжэ:

Зуһаг ямаан**Зургаан гээгэтэй аад,****Зудта дайруулаад,****Хоёрын үлэшоо,** - гэжэ дуулаа хэн гүш гэбэ. Хоюулаа хүхэ энеэдэн болонобди.

Ехэ хуралдаанайнай программа үшөө дүүрэхэ үды хэбэртэй. Суглаанай хаагдаһан хойно хэдэн бүлэгүүд боложо таһараад, зарим союзна республикануудаар аяншалгада ябалган болохо юм аа гү.

Ч.Р.НАМЖИЛОВ.**Фото-зурагууд гэр бүлын альбомһоо.**

Ч.Р. Намжилов гэр бүлөөрөө

Ю.Цэндэбал зүб.г.тын корреспондентнүүдтэй уулзажа байна. Улаан-Баатар, 1972 он

пулаадаар зохидоор тааруулжа уянхай. «Энэ бабагартай намайе буулгалши», - гээд Хоца Намсараевич нэмээхэн гарыем татаа хэн. Зурагыень хоёр дахин абабаб. Ород хэлэн дээрэ ойлгуулжа биранагүй хаб гэжэ тухайлхадаа, тэрэ нүхэрнай миний барижа байһан ручка абаад, блокнот дээрэмни: «Сант Синг Секхэн. Пенджаб» гэжэ ехэл оролдосотой удаанар бэшэжэ үгөө бэлэй. Уданшьегүй шаралгы торгон үндэһэнэй хубсаһатай, урин налгай, нюдөөрөө энеэбхилһэн эхэнэр манай ханиие яралтайгаар гараараа зангажа байгаад дуудаба. Энэнь һүүлдэ мэдэхэдэмнай, Энэдхэг ороной сууга уран шүлэгшэдэй нэгэн Амрита Притам гэдэг байгаа хэн. Делегацияраа хайшаашыб ошохо болоод, манай «бабагары» бэдэржэ ябана гэжэ тэдэнэй оршуулагша тайлбарилба.

Октябрин 6. Аяар холын Ганаһаа ерэхэн, нарин үндэр, хара шарайтай хүбүүн Камерун Дуоду гэгшэтэй забһарлалгын үедэ танилсаад, оршуулагшы зорюуга дууджа хөөрлэдэбэбди. «Шүлэг, пьесэ бэшэдэгби, яһала хэблэлдэ гарадаг» гэбэ. Тээд «буряад» гэхэн нэрэ оройдоо дуулаагүй нүхэр байшоо. Яахашы аргагүй болоходоо, «монгол» гэжэ нэмээһэнэй хүрэхөөр тухайлжа дохисогоогоо хэн...

Вьетнамай делегацийн хүтэлбэрлэгшэ критик Хоай Тхань дунда зэргын бээтэй, хара хүрин шарайтай, туранхай аад, шанаа ехэтэй хүн. Француз хэлэнэй оршуулагшаар дамжуулан ярилдажа, адресаа абалсабади. Зохиолнуудаа оршуулалсажа, нютаг орондоо хэблүүлжэ тухай хөөрлэдэбэбди.

- Бидэнэр, зохиолшод, юрэ хэлэхэдэ, шүүмжэлэгшэдһээ айдаг зүрхэ алдадаг агшабди, - гэжэ Хоца Намсараевичын хошон дуугархада:

- Үгы, битнай һайн һанаатай, зөөлэн

монгол циркын бүжэгшэдэй Буряад орондо ошожо, уран бэлигэ харуулһанда зорюулан шүлэгүүды бэшэ агша бэлэйб», - гэжэ тэрэ дурсан хөөрэнэ. Харин Гайтавынь ябажашы үзөөгүй, хэниешы танихагүй байба. Юрэ хөөрлэдөөндэшы оролсонгүй, дуугайхан һуугаад лэ, бидэниие ажаглангаар хараад байһан хэбэртэй.

Октябрин 7. Амаралтын үдэр байжа, олон айлшадаар хамта хотын саанахи зуһалан гарабади. Тэрэ газарнай узбек хэлэн дээрэ «Чоготай» гэжэ нэрэтэй байба. Энэнь юун гэхэн удхатай юм гэжэ хамта ябаһан жолоошонһоо асуухадамнай, «Сагадай» гэхэн монгол үгэ яба ябаһаар иимэ болошоо гэлсэдэг гэжэ тайлбариллаа хэн. Сэбэр агаарта хүн зон сэнгэнэд, иишэ тнишэ ябажа ярилданад. Шатар табиһаншы улад бии. Ургажа байһан виноград түрүүшынхэ хаража, ехэл һонирхобобди. Тээ саана узбек жолоошодой зохидоор дүхэриглэжэ һуугаад, сай уужа байхыень харамсаараа:

- Тэрээ руу ошоелши, ундамни хүрөөд байна. Ши мэдүүлэнгүйшгөөр дүрыень буулгаха гэжэ оролдоорой, - гээд Хоца Намсараевич сэхэ алхашаба.

Дагестанай уран шүлэгшэ Расул Гамзатавай һамгантаяа хамта эндэ ябажа байхыень обёорбоб. Залуу, багжагар шиираг бээтэй аад, «сагаан хюруугаар дайруулан» үһэтэй. Хамарын Кавказ нютагайхидай хамаргал адли. Памганинь сагаабтар шарайтай аад, хилэн хара үһэтэй. Яһала сэбэр. Тэдэнтэй танилсуулахдамни, Хоца Намсараевич иигэжэ хэлэбэ:

- Расул, би танай эсэгтэй танил байһан хүм. Хүбүүнэйн эды шэнээн мэдээжэ уран шүлэгшэ болоод ябахада, ехээр баясанаб.

- Хүндэтэ аксакал, танай гары барихадаа, эсэгтээ уулзаһан шэнгээр урмашабаб.

Манай айлшан

«БУРЯАД ХЭЛЭЭ ҮРГЭХЭ БУЯНТАЙ ҮҮРГЭТЭЙБДИ»

Бүгдэ буряадудай үндэһэн соёлой эблэлэй V хуралдаанда Монгол оронһоо түрэл арадаа түлөөлхөө эгээл бэлигтэй зон, мэдээж эрдэмтэд, уран гуурһатан ерһэн байна. Тэдэнэй дунда бүхы наһаараа шахуу Гүрэнэй номой хэблэлэй редактор, уран зохёолдо ехэ габьяатай, бэрхэ оршуулагша ябаһан, баян хэлэтэй, «Алтаргана – 2006» гэһэн уласхоорондын фестивалин үедэ Улаан-Үдэдэ анхан танилсаһан, харгана угтай, Монголой болон Буряадай соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ Гуробазарын Амар манай «Буряад үнэн» хэблэлэймнай байшанда «Буряад үнэн» – «Дүхэригемнай» ходел үргэжэ, дугаар бүхэн тухай кабельна телевиденээр дуулгадаг мэдээжэ соёлшон Г-Н.Ц. Гунзыновой ашаар уригдан ербэ. Тиин генеральна директор, ахамад редактор Эрдэм Данзанович Дагбаевтай танилсаба, хуушанай танил, бэлигтэй уран зохёолшо Гарма-Доди Дамбаевич Дамбаевтаяа уулзаба. Нонин, удхатай хөөрөөнь уншагдайингаа анхаралда зориулабди.

Амар гуай, Г-Н.Гунзынов, Э.Дагбаев

- Хүндэтэ Амар ахай, хэды хүн Монголоо буряадудуудаа түлөөлжэ ерээбта? Ажал хэрэгүүд, намтар тухайгаа хөөрөжэ үгыг:

- Хамта дээрээ 6-7 хүн энэ хуралдаанда хабаадабди, бүхы сэдхэлымнай хүдэлгэжэ байһан асуудалнуудаа зүбшөөбди. Манай делегацие соёл хүгжөөхэ эмхин дарга («Монголын Буриадын өв соёлыг хөгжүүлэх сан» - гин ерөнхийлөгч) С. Билигсайхан түрүүтэй эрдэмтэд, докторнууд Эрдэнижаб, Галсан, Хандама, ажалай бусад түрүүшүүл уригдаба. Даргамнай хуралдаанда ехэ удхатай үгэ хэлээ. Хэлэнэй асуудалаар Байгалай эрьедэ баһа үгэ зүбшэн хэлсээбди.

Би өөрөө нэгэл газартаа - Гүрэнэй номой хэблэлдэ 32 жэл соо («Минни табилан» гэжэ ном соогоо намтараа бэшээб) уран зохёолой

редактораар (ажалаймни дэбтэртэ нэгэл ажалым эмхи бэшэгдэнхэй) ажаллаһандаа урматайб, буянтайб. Дэн дээшээ «дэгдэн» томо ноён, дарга болобол, буухадаа шангаар унахаш гэлсэдэг ха юмбиди. Ф. Достоевскийнээ эхилээд, Ч. Айтматов, М. Шолохов, Ж. Санд, Ги де Мопассан, И. Гете, бусад оронуудай суута уран зохёолшодой номуудые оршуулан, редакторска заһалта хээб, ном болгон хэблүүлээб.

«Алтарганада» Улаан-Үдэ ерэхэдээ, танай суута ахамад редактор байһан, танил болоһон А.Ангархаевтай, найз болоһон Г-Д. Дамбаевтайтнай ехэ зохидоор уулзааб.

Олон юумэн ород дээрэ энэ найрай үедэ хэлэгдэн, бэшэгдэн байһанинхэ ехэ голхоруулаа. Энэ V хуралдаан дээрэ хэлэнэй асуу-

дал гол шангаар табигдаа, хэлэмнай үгы болохонь гээшэ гү гэһэн бодол булганай сэдхэл зобоогоо. Буряадаар яриха, бэшэхэ, найруулха зон үсөөрөө. Толгой соогоо ородоор бодомжолоод, һүүлдэн оршуула. Глаголоо мэдэхэ болижо байһанинхэ булганай ханаа зобооно гэжэ эли. Телефоноршые ородоор хөөрэлдэнэ.

Бүхы дэлхэй дээрхи глобализацин үедэ бага арадуудай үндэһэн хэлэнэй, соёлой бага багаар үгы болижо байһанинхэ голхормоор байна. Нэгэ үдэр соо хэды хэлэн дэлхэй дээрэ үгы болижо байна гээшэб?! Монголдомнай ород хэлэмнай болижо, англи хэлэн хаянай дэлгэрэнхэй. Үндэһэн урлалаа хэргэн, жэшэнь, ёһотой буряад дэглээ урданайнхэ заншалаар оёхо зэргэтэйбди.

Монголдо ажаһуудаг буряад зонной ажал хэрэгүүд, ажаһуудал, соёл тухай үргэнөөр манай делегацин дарга С. Билигсайхамнай хуралдаан дээрэ хөөрөжэ үгөө. Тэрэшлэн заншалта болоһон «Эрын гурбан наадаа» (эндэтнай «Сурхарбаан» гэжэ нэрлэдэг), Сагаалганаа, бусад ёһо гуримаа хэргэнэбди. Монголдо гурбан ондоо бүхэ барилдаан тоологдоно: урианхай, монгол, буряад гээд.

Анхан Россиингаа тон олон газетэ, журнал («Огонёк», «Аргументы и факты», «Советский спорт...») захидаг хэмди, бүхы юумэн мүнөө ехэ үнэтэй болоо. Гэбэшье «Аргументы и факты», «Буряад үнэнөө» уншадагбди, хонирходогбди. Монголдо ёһо гуримаа бүтээһэн бөө угтай уран зохёолшо Виктор Шоно тухай уншаабди.

Тиихэдэ Буряадай түрүүшын генерал ябаһан суута Уржин Гармаев тухай («Буряад үнэн» газетэ, «Байгал» журнал) бэшэһэн Г-Д. Дамбаевтай статьянууд хонирхуулаа. Мантай нүхэсэдэг, Уржин Гармаевтай 90 наһатай Дашням хүбүүниинхэ Улаан-Баатарга ажаһууна, басаганинхэ Чехи зөөнхэй. Бэлэг болгон, суута генерал тухай газетэ, журналнуудаа барюулһандатнай баярые хүргэнэб, хүбүүндэнхэ дамжуулхаб. Зохидоор намайе угтажа абаһан шэнэ генеральна директор Э.Д. Дагбаевта зохёохы амжалта хүсэнэб!

Буряадай Гүрэнэй телевиденээр журналист Баярма Раднаевтай хүтэлбэрилдэг найхан удхатай уулзалга тухай теле-дамжуулгын ашаар 40-50 жэл харалсаагүй, Россияда, Буряадта, Монголдо ажаһуудаг түрэлхид, үхибүүдынхэ баясан бэе бээ утгана, уулзана. Энэ ехэ гүн ухаатай, буянтай хэрэг гэжэ сэгнэнэбди. «Буряад үнэн - Дүхэригэй» дамжуулгые Монгол орондоо хаража баярладаг гээшэбди, шадмар бэрхээр хүтэлгэшэ Г-Н.Ц.Гунзыновта амжалта хүсэнэбди.

«Буряад үнэн» сониниймнай 90 жэлэй ой болохонь, энэ ехэ дэмбэрэлтэй хэрэг. Хүн болохо баһаа гэлсэнэбди. Түрэл хэлээ, ёһо заншалаа алдангүй ябаял! Эстрада, урданай буряад аялга дуунуудай, зүжэг нааданай, спортын аша туһаар түрэл хэлээ дэмжэл, ёһо заншалаа үргэл!

- Хөөрөжэ үгэхэндэтнай баяр хүргэе, үшөө ехэ амжалта, сайн сайханинхэ Тандаа хүсэе!

- Пайн даа.

ТҮРЭЛ АРАДАА ТҮЛӨӨЛХЭ ЗАЯАТАЙ

Манай хөөрөлдөөн

Агын тойрогтоо, мүн Захаамнай аймагта хургуулинуудта, соёлой оршондо амжалта түгсөөр ажаллажа байһан урагшаа ханаатай, урма зоригтой, мүнөө үеын экономика байдал найн мэдэхэ, шэнжэлхэдэ бэрхэ, хүбэлгэн хурса бодолтой, түрүү үзэлтэй хүтэлбэрлэгшэ, эрдэмтэй багша, Захааминда соёлой таһагай дарга ябаһан, Агын Ушарбай тоонтотой Доржи Жигмитдоржиевич БАЛДАНОВ республикымнай Соёлой министрствын захиралтаар тээмэндэ Х.Намсараевтай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай директорээр томилогдоһон байна. Энэ хайндэрэй эмхидхэлэй комитедэй гүйсэдхэхы директортэй, ехэ хараа түсэбтэй, шэнэ даргатай 350 жэлэй ойн баярай хайндэртэй дашарамдуулан, нонин, удха түгэлдэр хөөрөлдөө хэһэн байнабди. Энэ хөөрөлдөөгөө уншагдайингаа һонорто дурадханабди.

Д. Балданов

- Доржи Жигмитдоржиевич, шэнэ тушаалда ороһон Танаа амаршалан, энэ ехэ хайндэртэ зориулагдан ажал хэрэгүүд, зүжэгүүд, ерээдүйн түсэбүүд тухайгаа хөөрөжэ үгыг гэжэ ханданабди.

- Түрүүшын үдэрһөө хүдэлжэ эхилхэдээ, түрэл буряад арадаа түлөөлхэ хуби заяатай, ёһо заншалаа, хэлээ, соёлоо дэлгэрүүлхэ үүргэтэй театрай хадаа «Гүрэнэй Х.Намсараевтай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театр» гэһэн нэрэтэй, эдэ үгэнүүдэйнгээ гол шухала удхые гүнзэгыгөөр ойлгохо ёһотойбди гэжэ коллективтээ бодожо үзэхыень дурадхана байна. Хүн болохо баһаа гэлсэдэгбди. Хүүгэдэй сэсэрлигһээ эхилээд хурагшадые, оюутадые театрайнгаа найруулгануудаар хонирхуулха, найн хургаал, заабари, гэр бүлэдөө, ажабайдалдаа өөһэдөө найн жэшээ харуулха уялгатайбди. Буряад хэлэн дээрэ ёһо гуримтаяа, соёлтоёо харагшадаа танилсуулдаг ори ганса манай драмтеатр болоно. Тиин «С.С.С.Р»,

«Эхэ», «Воздушный поцелуй» г.м. зүжэгүүдэй ашаар Эхэ орондоо дуратайгаар хүүгэдые хүмүүжүүлхэ, үхибүүдэй, мүн гэртэхинэй харилсаа элрхэйлхэ, найн юумэндэ хургаха зэргэтэйбди гэжэ ханагдана. Жэшэнь, үдэр бүри телевиденээр пиво тухай уряалдаг рекламада эсэргүүсэн, бүри нонин, гүн удхатай репертуар эдир харагшадта дурадхаха ёһотой болонобди. Тиихэдэ харагшадтай тоо, манай хэмжээ ябуулгануудтай тоо, удха, мүнгэ түлөөд орохо үдэшэнүүд, репертуар, шэнэ найруулганууд, артистнуудай, бусад ажалшадтай дээшлүүлэгдэхэ салын гээд булта нягта холбоотой, бэе бэһээ дулдыдадаг ойлгосонууд болоно. Тиимэхээ гаргашанууд тухайгаа бодожо үзэхэ, салынгынь дээшлүүлэн, бүри ехэ эрилтэнүүдые коллективтээ табиха, Грантын политика олон эмхинүүдтэй (ерээдүйн харагшадтай) зохёон бүридүүлхэ хэрэгтэй, маркетингын, менеджментын шэнэ хараа түсэбүүд табигданхай. Россиин арадай артистка Лариса Егороватай хамта телевизионно проект

нарын 1 дахин бэлдэжэ, ёһо заншалаа артистнуудайнгаа хабаадалгатайгаар харуулха ханаатайбди.

350 жэлэйнгээ ойн хүндэлдэ Х.Намсараевтай «Сэрэмпэл» гэһэн туужын удхаар «Шүдэрлэгдэн зуун жэл» гэһэн Г.Башкуевтай найруулга июлиин 10-да, 11-дэ Ород драмтеатрта үдэһын 18 саһаа харуулхамнай. Залуу 10 артистнай (үшөө нэгэмнай Санкт-Петербургтаа хадамда гараа) Санкт-Петербургта хуража дүүргээд, зүжэгүүдээ тээмэндэ үндэр хэмжээндэ харуулаа. Августын 18-һаа ажалдаа орохо, БРУКИ-гай хамтын байрада байха болоо. Сэлэнгын эрьедэ шоу-наадаа хайндэрэй үедэ харуулхабди.

Ерээдүйдэ хэшээл-үлгэр, Болот Ширебазаровтай «Төөригдэн хуби заяан» гэһэн шэнэ найруулга табихабди. Зундаа, намартаа Агада (октябрь), бусад районуудта гастроль-

нууднай үргэлжэлхэ. Сентябрьин 26-һаа октябрьин 1 хүрэтэр эмхидхэгдэхэ «Алтан сэргэ» гэһэн регионууд хоорондын театральна фестивальдамнай 9 коллектив хабаадаха. Заһабарилгаа дүүргэжэ (хушалтань түгсэжэ байна), харагшадтайнгаа зал хэжэ, декабрь нарада театраа нээхэ түсэбтэйбди. Сагаан нарын үедэ бээдээ айлшалхабди, хүдөөтэй районууд манда, харин манай театр аймагуудаар бэлигээ харуулха юм. «Буусаарааш илгараад яахамнайб даа...» гэһэн үгэнүүдтэй мэдээжэ дууе дэмжэн, буряад арадаа булта эбтэйгээр үргэе, алтан жасада ороһон репертуараа («Будамшуу», «Чингис хаан», «Бальжин хатан», «Улейские девушки...») шэнэлэн харуулжа байя гэжэ уряалха байнаб.

Дэмбэрэлтэ хайндэртөө арад зондоо элүүр энхэ, баяр байсхалантай, гэр бүлэдөө зол жаргалтай ябахые хүсэнэбди. Театраймнай шэнэлһэн байшангай нээгдэхэдэ, зүжэгүүдыемнай, найр наадыемнай ерээжэ харахыетнай үнэн зүрхэнһөө урижа байнабди. Пайндэрөөр, хүндэтэ нүхэд, харагшаднай!

- Хөөрөжэ үгэхэндэтнай баярые хүргэибди, ажалдатнай амжалта хүсэнэбди. Пананандаа хүрээжэ, харбайһанаа абажа, улад зонингоо түлөө урагшатай, урма зоригтой ябахыетнай үрэнэбди.

- Пайн даа.

Энэ хуудан дээрэ Бэлигма ОРБОДОЕВА хайндэрэй хөөрөлдөөнүүдые хээб. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

ОМОГОРХОЛ ТҮРҮҮЛНЭ ОЮУН БЭЛИГТЭЙШҮҮЛ

Үнгэрхэн долоон хоногто республикынай зургаан мянга гаран хүбүүд, басагад дунда хургуули дүүргэһэн тухай аттестат абажа, хургуули дүүргэлгын үдэшэд сэнгэбд. Харин тэдэнэй 300-гаад үхибүүд алтан, мүнгэн медаль абаба. Буряад Республикын түрүүлэгшээр Улаан-Үдын хургуули дүүргэгшэдтэ медаль барюулба.

Нэн түрүүн хургуулиа ехэ амжалтатыйгаар түгэсэһэн хүбүүд, басагад Соведүүдэй талмай дээрэнэ алтан ба мүнгэн шаарнуудые ниидхүүлбэ. Олоһиний Арадай Хуралай танхим руу ниидэшэхэднэ, түрэл нютагаа хүтэлбэрилжэ, республикаа хүгжэлтын шэнэ шатада гаргаха аргатай хүбүүд, басагад ургажа ябана гээд ханагдаа.

- Эрхимээр хургуули дүүргэһэн үхибүүдэй тоо жэл бүри олошоржо байна. Пүүлэй хэдэн жэл соо манай хуралсалда шэнэ хэлгэлтэнүүд эдэхитэйгээр, үр дүнтэйгөөр боложо байһые

энэ гэршэлнэ. Эгээл энэ үедэ танай багшанар бүри хайнаар хүдэлжэ, таанадые хүл дээрэтнай бодхообо гээшэ. Тиймэнэеэ хуралсалаа ондоо хото городуудта үргэлжлүүлээд, нютагаа бусажа ажаллаха бээт гээд найдан, хүлээн ябахадби, - гээд Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.

Энэ амжалтатый үдэрөөр медаль абагшадые гүрэнэй федеральна инспектор Сергей Шилин, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев, Улаан-Үдэ хотын мэр Геннадий Айдаев гэгшэд халуунаар амаршалаа.

- Медаль абахын тула ехэ оролдолго гаргаха хэрэгтэй, - гээд республиканска 1-дэхи лицей-интернат хургуулин шаби Аня Абаева хэлээ. Харин 40-дэхи хургуули дүүргэгшэ Алина Гненная бэрхээр хурахаа гадна, түрэлхидэй хүмүүжүүлгэ нүлөөлнэ. «Мүн тийхэдэ хүн бүхэн эгээл эрхим, түрүү ябахая ханадаг шуу. Медаль абалганда мүн лэ энэ нүлөөлнэ», - гээд Алина нэмэнэ.

Шэнэхээннээ уг гарбалтай Даши-Доржын Дулма 1-дэхи лицей-интернатда нэгдэхки классхаа хурана. Арбан жэлэй хугасаа соо тэрэ хуралсалдаа дуратайгаар хандажа, алтан медаль абажа шадаа.

Эдэ гурбан басагад хургуулин шаби ябахадда, ганса хуралсалдаа анхаралаа хандуулаад ябаагүй, хуралсалайнгаа гуламтын, хотын ба республикын ниитын ажабайдалда эдэхитэйгээр хабаадлаа. Аня Дулма хоёр «Наран» ансамблин гол артистнар байгаа.

Алина тхэквондоогоор бээ хорижо, Россиин чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Хургуули дүүргэһэн бүхы хүбүүд, басагадта аргагүй ехэ амжалта хүсэе.

Борис БАЛДАНОВ.
Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

Июнийн 20-һоо июлийн 5 болотор Грециин нийслэл Афины хотодо үнгэргэгдэжэ байһан Тусхай олимпиадын бүхэдэлхэйн зунай наадануудта 157 гүрэнэй түлөөлэгшэд хабаадана.

Амжалта хүсэнэбди, Александра!

227 тамиршадһаа бүридэһэн Россиин команда соо нютагаймнай 16-тай Александра Березовская оронхой. Тэрэ тус хэмжээ ябуулгада хабааданан Буряадай эгээл түрүүшын түлөөлэгшэ гэжэ түүхэдэ орохо юм.

Александра Яруунын аймагай Поперечное лууринда олон хүүгэдтэй бүлэдэ түрэн намтартай. Эгэтын интернат хургуулин 9-дэхи класс дүүргэһэнэйгээ удаа мүнөө Байгалай аяншалгын болон элшэ хүсэ гамналгын техникумудай техникумда хуража байна.

Хургуулин үеһөө хойшо бага теннис наадаха дуратай басагамнай нёдондо Кострома хотодо үнгэргэгдэһэн Бүхэроссиин мурьсөөндэ түрүүшын луури эзэлээ, тийхэдэ хоёр хоёроор наададаг мурьсөөндэ эхир Веретез суг хамта хүлэр медальда хүртэһэн юм.

«Хургуулин үедэ Александра Вера хоёрые болон бусадһые хүүгэдые Игорь Мисеев хоридог байһан, зүгөөр Улаан-Үдэдэ Александра РСДЮШОР-ой хоригшо Сергей Акимовай хүтэлбэри дөрө шадбарниа мүлинэ», - гэжэ «Россиин тусхай олимпиада» гэгээн Буряадай региональна гаһагай гүйсэдхэл директор Жамбал Жанаев хөөрөө.

Июнийн 17-20-до «Озеро Кружлое» гэгээн хуралсалай-хорилгын түбтэ Россиин команда хүүлшынгээ бэлдэхэл кэжэ, Греци гүрэн руу зорһо. Александрманай амжалта туйлаха байха гэжэ найданабди.

Валерий СЫДЦЕВ.

«БУРЯДАЙ ХҮҮГЭД»

Иймэ нэртэй гоёкон фотоальбом Буряадай нийслэл хотодо хэблэгдэбэ. Мэдээжэ нийтэн ажал ябуулагша Людмила Доржиевагай хүтэлбэрилдэг «Эдир журналистнуудай лигэ» Буряад Республикын Правительстватай хамта нютагайнгаа хүүгэдтэ бэлэг болгон барина.

- Нёмой гол геройнууд кадаа эдирхэн, баяртай, хүюу зугаатай хүбүүд, басагад болонго. Фото-зураг бүхэн бишыхан хүнэй ажабайдал, үхибүүнэй хайхан хүсэлнүүдые, агшан зуурын сэдхэлэйнь байдал, хүсэлнүүдые харуулна, - гээд Людмила Доржиева мэдүүлнэ.

Буряадаймнай түрүү фотографуудай зурагууд номой бүхы хуудануудые шэмэглэнэ.

Оройдоол иэжэ мянган хэйгээр хэблэгдэһэн энэ фотоальбом болохоо байһан 350 жэлэй ойн Баярта зориулагдана.
Борис БАЛДАНОВ.

ШЭНЭ СТАДИОН ШЭНХИНЭБЭ

Спортын мурьсөөнүүд манай нютагта үсөөноор болодог байгаа. Юуб гэхэдэ, манай стадион соо бүмбэгэ сохихо талмай дээрэ хүл гараа гэмтээхэ аюултай нэн. Гүйлдэхэ харгын зүргэ нүүрхэнэй үлэгдэхөөр хушаагдтай нэн, - гээд Ивалгын тамиршад хэлэнэ. Тэдэ ехэ дуратайгаар үнгэрхэн амаралтын үдэрнүүдтэ аймагайнгаа Сурхарбаанда хабаадлаа. Ушарын - шэнэ стадион Ивалгада нээгдэбэ. Бүхы аймагай хүн зоние амаршалхаа Буряад Республикын Правительствын, Арадай Хуралай түлөөлэгшэд ерээ.

Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхки орлогшо Иннокентий Егоровой хэлэһээр, социальна талаар республика дотор олон тоото байранууд ашаглалгада эдэ үдэрнүүдтэ тушаагдажа байна. Энэ шэнэ стадион хадаа Ивалгын зондо бэлэг болонго.

- Манай нютагаархин эдэхки гаргажа, стадион бариха тухай зорилго урдаа табаа. Энэзоние аймагай хүтэлбэрилэгшэд хараадаа абажа, бүхы хэрэгтэй дансануудые суглуулжа, Арадай Хуралда ба Буряадай Правительствата хандаһан байна. Иймэ эдэхки гаргаһан хүн зондо бидэ ходо тухалхаар бэлэнбди, - гээд

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев хэлэнэ.

Стадион барилгада респу-

бликанска бюджетһээ 15 миллион түхэриг һомологдоо, аймагай бюджетһээ 9 миллион түхэриг гаргашалагдаа. Мүн тийхэдэ 10

миллион түхэриг инвесторнууд болон хайн дуратайшуул үгөө.

Стадион дээрэ хүнгэн атлетикээр мурьсэхэ зүргэнүүд тартаанаар хушагдаа. Волейболтой, баскетболтой талмайнууд стадион дээрэ бүтээгдэнхэй. Футбол наадаха талмай үшөө хэгдээгүй. Энэ ушараар физкультура болон спортын талаар республиканска хорооной түрүүлэгшэ Владислав Бумбошкин искусственна ногоотой шэнэ талмай абахада туһа хүргэхэ байһанаа мэдүүлнэ.

Тийхэдэ 300-гаад хуудалтай гурбан трибуна, тамиршад амарха тааруу развалка, хүлһөө угааха зохидхон угаалниг стадионие шэмэглэнэ. Мүнөө стадион Ивалгын хүүгэдэй спортын хургуулин бүридэлдэ үгтөө.

Ивалгын дунда хургуулин мянга гаран хурагшадта энэ физкультурынгаа хэшээл үнгэргэхэ арга боломжо олгогдоо.

Энээн дээрэ ажал дүүрэнгүй. Стадионий хажуухана шэнэ спортын байшан бодхоогдожо байнхай, намартаа ашаглалгада тушаагдаха юм гээд аймагай засаг баригшад мэдүүлнэ.

Борис БАЛДАНОВ.
Автрай фото-зурагууд.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

ШУЛУУ СУГЛУУЛХА САГ

Яруунын багша болон хизаар ороноо шэнжэлэгшэ Даши-Нима Халхаров анхан сагта дасан бүришые олон зоние суглуулдаг хэн гэжэ хэлээ. Архивуудай мэдээсэлээр, XIX зуун жэлэй эсэстэ Анаагай дасан тойроод хэдэн мянган хүн ажаһуугаа, тиймэхэ дасан ехэ хууринай түб боложо үгэдэг байһан. Холо бэшэхэнэ - Шэтэ ошоһон ехэ харгы, аралжаа наймаанай хүүсэн. Бүхы тойронхи тала Бухарагай еврейнүүдэй, хитад наймаашадай, ород болон монгол олзын хэрэг эрхилэгшэдэй, түбэд мүргэлшэдэй гэр байрануудаар болон алаабхинуудаар эзэлэгдэнхэй.

Дасан зуун табяад жэлэй туршада байһан. Зарим бэшэмэл баримтануудай үндэһөөр, тэрэ 1775 ондо бодхоогдоо, зарим мэдээнүүдээр -1795 ондо. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 30-аад онуудаар дасание хууридань хүрэтэр хандаргажа шадаагүй юм: бүхөөр баригданшые, зоной зүрхэ сэдхэлдэ мүнхөөр хадуугданшые байшоо.

Мүнөө Анаагай дасан хэргэгдэжэ байнхай. Анхан милициин майор, коммунист байһан Доржи Санжиевич Санжиев амиды мэндэ ябахандаа, энэ нангин хэрэгыг үүдхэн юм. 1990-ээд онуудай эхээр Хориин аймагай аха захатан тэрэндэ хандажа, Сэлэнгэ мүрэнэй зүүн тээ буряад арадай шажан мүргэлэй, соёлой, эрдэм ухаанай болон экономикын түб боложо, Росси хаан түрын түүхэдэ онсо хуури эзэлхэн тус дасанаа хэргээхэ тухай дурадхаа. Тийн Д.Санжиев архивай материалнуудые шэнжэлэн үзэжэ, Анаагай дасан хэргээхээр хуулиин үндэһэтэй шалтагаа бэдэржэ эхилээ.

ХОРИИНХИД АГУУЕХЭ ЕКАТЕРИНЫЕ ХҮНДЭЛДЭГ БАЙГАА

Анаагай дасанда буддын шажанай шухаг трактадууд, эмшэлэлгээр номууд, мүргэл ёһололой үнэтэй сэнтэй хэрэгсэлнүүд хадагалаанда байһан гэдэг. Тээд мүнөө хоморой ниилэнэн зурагууд, үсөөхэн литографинууд, фото-зурагууд энэ ехэ гэгшын дасанай эды-гэдыел харуулна бшуу. Бүхыдөө дасан ямар байгаа гэшб?! Гол тахилай шэрээ дээрэ Нэгэдүгээр Пётр хаанай 1703 ондо хорин арбан нэгэн эсэгийн зондо барюулһан хаанай тугууд аяар зуу гаран жэлэй туршада хадагалаатай байһаниинь сохом. Үшөө нэгэ имэ баримта мэдээжэ: буряадууд Агууехэ Екатериные Сагаан Дара Эхэ шэнгээр хүндэлжэ, хубисхалай эхилтэр тэрэнэй бюстые дасан соогоо табяад байһан.

САГ СОО ТӨӨРИХЭГҮЙН ТУЛА

Үргэн нэлэнхы талада, шууяатай харгыһаа болон зон харын хүлгөөнһөө холо, Анаагай дасанай ламанарай залан хүтэлбэрлэгэ доро, хори буряадуудай мүнгэн зөөрээр нёдондоной хабарһаа 108 субарга бодхоогдоо. Ламанарай тэмдэглэхээр, субарга хамгаалгын хүсэ бүридхэжэ, тэрэнэй тойронхидо дэлгэрүүлдэг. Нютаг газарые муу хоронһоо, байгаалин хандаралта хүснһөө, тахал үбшэнһөө болон дайн дажарһаа хамгаалдаг. Испанида, Польшодо, Германида, США-да буддын субарганууд бодхоогдонхой юм. Голливудай мэдээжэ актер, буддын шажантай Ричард Гирэй поместидэ түбэд дархашан гэгээ оролгын субарга бүтээгээ.

Хориин аймагай толгойлогшо Баир Жамбаловай угай субаргын хажууда

ТАЛА НЭРИБЭ...

Июниин 24-дэ Анаагай дасанда 108 субарга арамнайлагдаба. Зуун долоодохи субаргань Хориин аймагай толгойлогшо Баир Жамбаловай гэр бүлын болон түрэлхидэй мүнгэн зөөрээр бодхоогдоо.

Аяама халуун... Талада гэнтэ хара халхин буужа, шорой тооһо бурьюулан, тэнгэриие будан манаар бүрхөөжэ, дуһалшые бороогой ороогүйһөө гантажа шарлаһан ногоо хэлбэлзүүлнэ. Тээд имэ уларил хэниешые хаатуулаагүй: Анаагай дасанай нангин субаргада гороо хэхээ хүн зон олоороо субажал байгаа хэн.

дэлгэрүүлхэ үүргэтэй: зобохон тулиһание хайрлажа болон нигүүлэхы сэдхэл сэдхэжэ хургаха, буряад хүнэй сэдхэлдэ бурханда үнэн хүзэг түрүүлхэ.

ЕРЭЭДҮЙДЭ ЗОРЮУЛҺАН НАЙН ХАНДАЛГА

108 субарга нээлгын хайндэртэ зон хүгшэн залуугүй булта эрээ. Бандидо-

хамба лама Дамба Аюшеевэй Буряадай бүхы дасангуудай шэрээтэ ламанартай суг хамта субаргануудые арамнайлаад, бүгэдын энхэ мэндэ байдалай түлөө маани уншахадань, хүгшэд баярай нулимсаяа аршажа байгаад, эрхинүүдэ татажа хуугаад хэн.

«Ом мани падме хум», - гэжэ маани оло дахин дабтагдана. Эдэ бүгэдые гайхал, баяр дүүрэн нюдөөр хаража байһан үхибүүд, магад, мүнөө удха шанарыень ойлгоношьегүй. Зүгөөр сагай ошоһон хойно ямар ехэ үйлэ хэрэгэй гэршэ болоһоноо мэдэрхэ даа. Улаан-Үдэһөө зорижо ошоһон Дамба Чимитов эгээл имэ наһандаа бадаржа байһан зула, эжынгээ аалиханаар уншаһан маанинуудые сэдхэлдэ бүхөөр хадуун, мүнөөшые болотор дулааханаар дурсажа ябадаг.

- Буддын шажан - арадаймнай түүхэ болон соёл. Анаагаймнай дасан 108 субаргатаа бүхы зондо этигэл найдалай, хайн хайханай, Будда Шэгэмүниин хургаалай дасан болохонь болтогой, - гэжэ тэрэ хэлэнэ.

...Хүнэй дууһашагүй «урадхал» маани мэгээм уншан, эрхидэ татан, зула бадараан, санзай носоон, субаргануудые гороолно. Палхинай бодхоохон тооһо шоройшые тэдэниие тогтооногүй: сэсэн үбгэдэй хэлэхээр, нангин газарай хүрһэн, шулуун, ногоон шүтээнэй болодог юм.

108 субарга хорин арбан нэгэн эсэгийн зоной шэнэ түүхэ эхилээ, мүнөө ажаһууһан, ерээдүйдшые ажаמידарха хамаг зондо хайн хайхание түхөөһэн бэлэг болоо гэшээ.

Светлана НАМСАРАЕВА.
Р.-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжировай, хуралсалай болон эрдэм ухаанай министр Алдар Дамдиновай, Россельхозбанкын Буряадай таһагай хүтэлбэрлэгшэ Зорикто Гатаповай угай субарганууд бии. Долоодохи дугаарай субарга - Яруунын аймагай толгойлогшо Дамби Дамбаевай гэр бүлын. Энэ хүн 108 субарга бодхоохо үүсхэл гаргаа. Тэрэнэй хэлэхээр, Анаагай дасан хадаа хори буряадуудай хуушанай ниислэл хото, бүгэдэ буряадуудай түрэнэн нютаг болоно. Гадна Хориин аймагай больницын хүдэлмэрлэгшэдэй мүнгэн зөөрээр бодхоогдоһон субарга бии.

- Субаргада хандиб оруулһан, барилгадань хабаадаһан, гороо хэһэн, хүүдэртэнь байһан гү, али хажуудань амилһаншые хүн энэ наһандаа жаргал эдлэхэ нэмэлтэ аргатай болохо юм, - гэжэ Россиин Федерациин габьяата врач, элүүрые хамгаалгын ветеран Бальжинима Хайдапов хэлэнэ.

- 108 субарга бүтээхэ хэрэгтэ хабаадаһан хүнүүд жаргалтай гэшэ, юундэб гэхэдэ, Анаагай дасан тойрон нэгэдэжэ, тэрэнэй аршалалга доро ороһон буряад уг зоной ехэ бүлын хуби болобо гэшээ. Нангин субарганууд эдэ угай зоние сагай хүрдэ соо төөрүүлхэгүй, залираахагүй, - гэжэ Анаагай дасанай шэрээтэ лама Еши-Легцог онсолоо.

Буряад орон соо бэшэ хаанашые имэ 108 субарга үгы юм, гансал Монголой анханай ниислэлдэ, Хаара-хорин гэһэн газарта бии юм. Тэдэ удаан сагта хайн хайхание

ДАШИ НАМДАКОВ ХЯАГТЫН АЙМАГТА ДУРАСХААЛАЙ САМБАР НЭЭБЭ

Усть-Дунга гэһэн нютагай хуури табигша, колхозой түрүүлэгшэ Даржап Цагадаевай 100 жэлэй ойн баярта зорюулагдажа, Хяагтын аймагта ехэ найр наадан үнгэрөө.

Нютагай хургуули соо выставкэ, «түхэрээн шэрэнүүд» нээгдээ. Хаа-хаанаһаа айлшад эрэжэ, Усть-Дунга нютагай эгээл хүндэтэй хүнэй наһанай зам тухай хөөрэлдэбэ. Мүн Даржап Цагадаевай дурасхаалай самбар нээгдээ. Эндэ мэдээжэ Буряадай скульптор Даши Намдаков хабаадажа, хүдөөгэйхидые баярлуулба.

Хүдөөгэй һонин

ҮХИБҮҮДЭЙ АЯТАЙ ХАНА

Июнь һарын түрүүшын үдэрнүүдтэ үхибүүдэй зунай амаралтын хаһа эхилээ. Республикын хүүгэдэй лагерьнууд амарха дуратайшуулые урижа байна.

Жэшээнэ, Түнхэнэй аймагта 17 хүүгэдэй лагерь ажаллана. Эндэ 719 хүбүүд, басагад амаржа байна. Паяар палаточна лагерьнууд байгуулагдаха. Шумах, Нуурай, Хара-Гол, Сагаан-Угуун гэһэн газарнуудта үхибүүд ошожо, сэбэр агаарта сэнгэжэ амарха.

Августын 1-һээ 20 болотор ажалай лагерьнууд нээгдэхэ. Эндэ Түнхэнэй

аймагай 120 хурагша амарха. Үшөө тиихэдэ уласхоорондын лагерьта ошожо амарха арга байха юм. Байгша ондо Монгол ороной Хубсугуул нуурай эрьедэ монгол ба буряад үхибүүд танилсажа, зунай амаралтын-гаа үдэрнүүдые үнгэргэхэ.

Улаан-Үдын «Березка», «Дружба» гэһэн лагерьнуудта Түнхэнэй аймагһаа 30 үхибүүн эрэхэ. Энэһэнээ гадна аймаг дотор социальна столовонууд ажалаа ябуулна.

Эржена БАТОРОВА.

Авторай фото.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 «Новости»
10.05 «Контрольная закупка»
10.40 «Жить здорово!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «Женский журнал»
13.20 «Модный приговор»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.20 «Понять. Простить»
16.20 «Хочу знать»
16.50 Т/с «Обручальное кольцо»
17.50 «Федеральный судья»
19.15 Т/с «След»
19.55 «Давай поженимся!»
20.55 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Хиромант. Линии судеб»
23.30 «Мозг. Перегрузка»
00.30 «Ночные новости»
00.50 Т/с «Городские пижоны. «Борджиа»»
01.50 Х/ф «Великолепный»
03.45 Х/ф «Джосуа»
«РОССИЯ»
06.00 «Утро России»
10.05 «С новым домом!»
11.00 «О самом главном»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 «Вести-Бурятия»
12.50 «Наша феличита»
13.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с «Ефросинья. Продолжение»
17.50 Т/с «Все к лучшему»

18.55 Т/с «Институт благородных девиц»
19.55 «Прямой эфир»
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Весна в декабре»
23.50 Т/с «Тайны следствия»
00.50 «Вести+»
01.10 «Жара. Кто воюет с землянами»
02.00 «Профилактика»

КУЛЬТУРА

11.00, 16.50, 20.30, 01.00 Новости культуры
11.15, 02.00, 03.50 «Программа передач»
11.25 Х/ф «Ты теперь большой мальчик»
13.05, 22.25, 03.25 «Великие романы XX века»
13.30 Д/ф «Властины кольца. История создания синхрофазотрона»
14.00 «Великие театры мира»
14.25 Д/ф «Ангкор Ват. Божественный дворец Шивы»
14.40 «Театральная летопись»
15.05 Спектакль «Дома вдовца»
17.00 М/с «Незнайка в Солнечном городе»
17.15 Мультфильмы
17.30 Х/ф «Украла зебру»
18.35, 02.55 Д/с «Остров орангутанов»
19.00 Лауреаты XIV международного конкурса им. П.И. Чайковского
19.45 Д/ф «Большая площадь Брюсселя. Прекраснейший в мире театр»
20.00 «Тайны русского оружия»
20.45 «Острова»
21.25 Д/ф «Тайна Млечного пути»
22.50 Х/ф «Прощание»
01.20 «Кинескоп»
02.05 «Искатели»

АРИГ УС

07.00 «Необъяснимо, но факт»
08.00 М/с «Эй, Арнольд!»
08.25 «Улан-Удэ: инструкция»
08.55, 12.40 «Вся Бурятия»
09.15 «Скамейка»
09.30 Т/с «Тасманский дьявол»
09.55 М/с «Битлджус»
10.25 Т/с «Универ»
11.30 Т/с «Счастливы вместе»
13.00 М/с «Губка Боб»
13.30 М/с «Жизнь и приключения робота-подростка»
14.00, 19.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.20 Мультфильм
14.30 «Дом-2. Live»
16.15 Х/ф «Васаби»
18.00, 20.00 Т/с «Интерны»
18.30, 20.30 Т/с «Зайцев+1»
19.20 «Открытки из Германии»
19.30 «Восточный экспресс»
21.00 Х/ф «Дочь моего босса»
22.35 «Комеди-клуб. Лучшее»
23.00, 00.30 «Восточный экспресс»
23.35 «Дом-2. Город любви»
01.00 Х/ф «Предчувствие»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25 «Зурхай»
06.35 Д/ф «Дорожные войны»
07.30 «Вкусно»
08.00, 21.50 «Городские истории»
08.10 «Ваше право»
08.35 Х/ф «Мимино»
10.25 Т/с «Сердцу не прикажешь»
12.10 «Utumata»
12.30 Х/ф «Покровские ворота»
15.05 «Про-обзор»
15.35 «10 самых»
16.05 М/с «Трансформеры»
16.30 Д/ф «Тайны Большого Золотого кольца России»
17.20 «Капри»
18.30 «Самарские судьбы»
19.00, 23.40 «Горячая линия»
19.30, 23.00, 02.00 «Новости дня»

20.15, 02.40 «Середина Земли»
20.45 Т/с «Сезон охоты»
22.00 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор»-2»
00.10 «Топ-модель по-американски»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф «Как я встретил вашу маму»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения мультяшек»
07.30, 16.30, 18.30 Т/с «Папины дочки»
08.00, 00.30 Т/с «Светофор»
08.30 «Даешь, молодежь!»
09.00, 13.30 «Истории в деталях»
09.30 Х/ф «Ван Хельсинг»
11.50 «6 кадров»
13.00, 15.30 «Ералаш»
14.00 М/с «Новые приключения Скуби Ду»
14.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
15.00 М/с «Аладдин»
17.30 «Галилео»
19.30, 00.00 «Детали»
20.00 Х/ф «Амазонки»
21.00 Т/с «Метод Лавровой»
22.00 Х/ф «Учитель на замену»
01.00 Х/ф «Мюнхен»

НТВ

07.00 «НТВ утром»
09.30 «Кремлевские дети»
10.30, 16.30, 19.30 «Чрезвычайное происшествие»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «Лихие 90-е»
11.55, 02.00 «До суда»
13.00 «Суд присяжных»
14.30 Т/с «Супруги»
17.30 Т/с «Возвращение Мухтара»
20.30 Т/с «Литейный»

22.30 Т/с «Час Волкова»
00.35 «Честный понедельник»
01.25 «В зоне особого риска»
03.00 «Один день. Новая версия»
03.35 Т/с «Проклятый рай»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «Сейчас»
07.10, 22.00 Т/с «Мужская работа-2»
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 «Место происшествия»
08.00 «Утро на 5»
10.25, 21.00 Д/с «Криминальные хроники»
11.30, 13.30 Т/с «Черный треугольник»
17.00 «Открытая студия»
20.00 Т/с «Близнецы»
23.30 «Момент истины»
00.25 Х/ф «Золото»
02.25 Х/ф «Американский пирог»

ДТВ

09.00 Мультфильмы
11.00 «Тысяча мелочей»
11.30 Д/с «Истории генерала Гурова»
12.00 «Собачья работа»
12.30 Х/ф «Штольня»
14.30, 19.30 «Вне закона»
15.00, 20.00 «Соседи»
15.30, 19.00, 23.30 «Дорожные войны»
16.00 Т/с «Приставы»
17.00 Т/с «CSI: место преступления Лас-Вегас-9»
18.00 Т/с «Морская полиция: Лос-Анджелес»
20.30 «Судебные страсти»
21.30 «Нарушители порядка»
22.30, 03.40 «Улетное видео по-русски»
00.30 Х/ф «Самоволка»
02.40 «Голые и смешные»

ВТОРНИК, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 «Новости»
10.05 «Контрольная закупка»
10.40 «Жить здорово!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «Женский журнал»
13.20 «Модный приговор»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.20 «Понять. Простить»
16.20 «Хочу знать»
16.50 Т/с «Обручальное кольцо»
17.50 «Федеральный судья»
19.15 Т/с «След»
19.55 «Давай поженимся!»
20.55 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Хиромант. Линии судеб»
23.30 «Свидетели»
00.30 «Ночные новости»
00.50 Т/с «Городские пижоны. «Безумцы»»
02.40 Х/ф «Оскар»
«РОССИЯ»
06.00 «Утро России»
10.05 «С новым домом!»
11.00 «О самом главном»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 «Вести-Бурятия»
12.50 «Паутина. Торговая мафия»
13.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с «Ефросинья. Прод.»
17.50 Т/с «Все к лучшему»
18.55 Т/с «Институт благородных девиц»
19.55 «Прямой эфир»

21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Весна в декабре»
23.50 Т/с «Тайны следствия»
00.50 «Вести+»
01.10 «Где золото «Черного принца»?»
02.00 «Профилактика»
03.10 «Горячая десятка»

КУЛЬТУРА

11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50, 03.50 «Программа передач»
11.25, 00.50 Х/ф «Богатая невеста»
12.50, 22.25, 03.25 «Великие романы XX века»
13.15 «Венок театров»
13.55 Д/ф «Тайна Млечного пути»
14.50 «Театральная летопись»
15.15 Спектакль «Тайна Эввина Друда»
16.40 Д/ф «Лики неба и земли»
17.00 М/с «Незнайка в Солнечном городе»
17.20 Мультфильм
17.30 Х/ф «Новые приключения Дони и Микки»
18.35, 02.55 Д/с «Остров орангутанов»
19.00 Лауреаты XIV международного конкурса им. П.И. Чайковского
19.45 Д/ф «Гуинедд. Валлийские замки Эдуарда Первого»
20.00 «Тайны русского оружия»
20.45 «Острова»
21.25 Д/ф «Вечно расширяющаяся Вселенная»
22.50 Х/ф «История Аси Клячиной, которая любила, да не вышла замуж»
02.20 Л. Бетховен. Симфония №2

АРИГ УС

07.00 «Необъяснимо, но факт»
08.00, 09.00 «Восточный экспресс»
08.35 «Улан-Удэ: инструкция»
09.30 Т/с «Тасманский дьявол»
09.55 М/с «Битлджус»
10.25 Т/с «Универ»
11.30 Т/с «Счастливы вместе»
12.40, 19.30 «Восточный экспресс»
13.10 Мультфильм
13.30 М/с «Жизнь и приключения робота-подростка»
14.00, 19.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.20 «Открытки из Германии»
14.30 «Будни туриста»
14.30 «Дом-2. Live»
16.20 Х/ф «Дочь моего босса»
18.00, 20.00 Т/с «Интерны»
18.30, 20.30 Т/с «Зайцев+1»
19.20 «Точка зрения»
21.00 Х/ф «Бунтарка»
23.00, 00.30 «Восточный экспресс»
23.35 «Дом-2. Город любви»
01.00 «Комеди-клуб»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «Зурхай»
06.35, 12.55, 20.00, 23.30, 02.30 «Середина Земли»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 «Новости дня»
07.40 «Горячая линия»
08.05 «Про-новости»
08.20, 21.25 «Городские истории»
08.30 «В погоне за драгоценными камнями»
10.15 Мультфильмы
10.30 Т/с «Сердцу не прикажешь»
13.15 Х/ф «Расплата-2»
15.00 «Звезды зажигают»
16.00 М/с «Трансформеры»
16.30, 22.00 Т/с «На пределе. Группа

«Антитеррор»-2»
17.30 «Капри»
18.40 «Великая книга природы»
19.10 «Большие деньги»
20.30 Т/с «Сезон охоты»
00.00 «Топ-модель по-американски»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф «Как я встретил вашу маму»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с
07.30, 16.30, 18.30 Т/с «Папины дочки»
08.00, 20.00 Х/ф «Амазонки»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «Детали»
09.30, 21.00 Т/с «Метод Лавровой»
10.30 Х/ф «Учитель на замену»
12.30, 23.45 «6 кадров»
13.00, 15.30 «Ералаш»
14.00 М/с «Новые приключения Скуби Ду»
14.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
15.00 М/с «Аладдин»
17.30 «Галилео»
22.00 Х/ф «Замена. Последний урок»
00.30 Т/с «Светофор»
01.00 Т/с «Теория Большого взрыва»
01.30 Х/ф «Безлюдье»

НТВ

07.00 «НТВ утром»
09.30 «Кремлевские дети»
10.30, 16.30, 19.30 «ЧП»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «Лихие 90-е»
11.55 «До суда»
13.00 «Суд присяжных»
14.30 Т/с «Супруги»
17.30 Т/с «Возвращение Мухтара»
20.30 Т/с «Литейный»

22.30 Т/с «Час Волкова»
00.35 «Дело темное»
01.25 «Кулинарный поединок»
02.25 Т/с «Без следа»
03.20 «Один день. Новая версия»
03.50 Т/с «Проклятый рай»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «Сейчас»
07.10, 22.00 Т/с «Мужская работа-2»
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 «Место происшествия»
08.00 «Утро на 5»
10.25, 21.00 Д/с «Криминальные хроники»
11.30 Д/ф «Даман: младший брат слона»
11.45, 13.30 Х/ф «Даурия»
17.00 «Открытая студия»
20.00 Т/с «Близнецы»
23.30 Х/ф «Над Тиссой»
01.10 Х/ф «Вы чье, старичье?»
03.00 Т/с «Молодой волкодав»

ДТВ

11.00 «Тысяча мелочей»
11.30 Д/с «Истории генерала Гурова»
12.00 «Собачья работа»
12.30 Х/ф «У попа была собака...»
14.30, 19.30 «Вне закона»
15.00, 20.00 «Соседи»
15.30, 19.00, 23.30 «Дорожные войны»
16.00 Т/с «Приставы»
17.00 Т/с «CSI: место преступления Лас-Вегас-9»
18.00 Т/с «Морская полиция: Лос-Анджелес»
20.30 «Судебные страсти»
21.30 «Нарушители порядка»
22.30 «Улетное видео»
00.30 Х/ф «Сильнейший удар»

СРЕДА, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 «Новости»
10.05 «Контрольная закупка»
10.40 «Жить здорово!»
11.50 «ЖКХ»

12.45 «Женский журнал»
13.20 «Модный приговор»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.20 «Понять. Простить»
16.20 «Хочу знать»
16.50 Т/с «Обручальное кольцо»
17.50 «Федеральный судья»
19.15 Т/с «След»
19.55 «Давай поженимся!»

20.55 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Хиромант. Линии судеб»
23.30 Д/ф «Продавцы молодости»
00.30 «Ночные новости»
00.50 Т/с «Городские пижоны. «Белый воротничок»»
01.40 Т/с «Калифорния»
02.15 Х/ф «Подъем с глубины»

«РОССИЯ»

06.00 «Утро России»
10.05 «С новым домом!»
11.00 «О самом главном»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 «Вести-Бурятия»
12.50 «По ту сторону жизни и смерти. Ад»

13.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с «Ефросинья. Продолжение»
17.50 Т/с «Все к лучшему»
18.55 Т/с «Институт благородных девиц»
19.55 «Прямой эфир»
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»

22.00 Т/с «Весна в декабре»
23.50 Т/с «Тайны следствия»
00.50 «Вести+»
01.10 «Курортный роман с властью»
02.00 «Профилактика»

КУЛЬТУРА

11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50, 03.50 «Программа передач»
11.25, 00.50 Х/ф «Первый парень»
12.50, 22.25, 03.25 «Великие романы ХХ века»
13.15 «Венок театров»
13.55 Д/ф «Вечно расширяющаяся Вселенная»
14.50 «Театральная летопись»
15.15 Спектакль «Тайна Эдвина Друдра»
17.00 М/с «Незнайка в Солнечном городе»
17.20 М/ф «Вершки и корешки»
17.30 Х/ф «Красный петух Плимутрок»
18.35, 02.55 Д/с «Остров орангутанов»
19.00 Лауреаты XIV международного конкурса им. П.И. Чайковского
19.45 Д/ф «Сан-Суси. Замки и сады Потсдама»
20.00 «Тайны русского оружия»
20.45 Д/ф «Виктор Шкловский и Роман Якобсон. Жизнь как роман»
21.25 Д/ф «Одни ли мы во Вселенной?»

22.10 Д/ф «Альгамбра. Резиденция мавров»
22.50 Х/ф «Наш честный хлеб»
02.15 Концерт «Солисты Москвы»

АРИГ УС

07.00 «Необъяснимо, но факт»
08.00, 09.00 «Восточный экспресс»
08.35 «Улан-Удэ: инструкция»
09.30 Т/с «Тасманский дьявол»
09.55 М/с «Битлджус»
10.25 Т/с «Универ»
11.30 Т/с «Счастливы вместе»
12.40, 23.00, 00.30 «Восточный экспресс»
13.10 Мультфильм
13.30 М/с «Жизнь и приключения работа-подростка»
14.00, 19.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.20 «Точка зрения»
14.30 «Дом-2. Live»
16.00 Х/ф «Бунтарка»
18.00, 20.00 Т/с «Интерны»
18.30, 20.30 Т/с «Зайцев+1»
19.20 «Афиша»
19.30 «Восточный экспресс»
21.00 Х/ф «Замерзшая из Майами»
22.25 «Комеди-клуб. Лучшее»
23.35 «Дом-2. Город любви»
01.00 «Комеди-клуб»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «Зурхай»

06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 «Середина Земли»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 «Новости дня»
07.35 «Большие деньги»
07.50, 21.25 «Городские истории»
08.00 «Рго-новости»
08.35 Д/ф «Собачий патруль»
10.05 Мультфильмы
10.30 Т/с «Сердцу не прикажешь»
13.05 Х/ф «Мертвый сезон»
15.00 «Звезды зажигают»
16.00 М/с «Трансформеры»
16.30, 22.00 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор-2»
17.30 «Капри»
18.30 «Города мира»
19.00 «Актуальное интервью»
20.25 Т/с «Сезон охоты»
00.00 «Топ-модель по-американски»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф «Как я встретил вашу маму»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения мультяшек»
07.30, 16.30, 18.30 Т/с «Папины дочки»
08.00, 20.00 Х/ф «Амазонки»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «Детали»
09.30, 21.00 Т/с «Метод Лавровой»
10.30 Х/ф «Замена. Последний урок»
12.15, 23.45 «б кадров»
13.00, 15.30 «Ералаш»
14.00 М/с «Новые приключения

Скуби Ду»
14.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
15.00 М/с «Аладдин»
17.30 «Галилео»
22.00 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
00.30 Т/с «Светофор»
01.00 Т/с «Теория Большого взрыва»
01.30 Х/ф «Мы — легенды»

НТВ

07.00 «НТВ утром»
09.30 «Кремлевские дети»
10.30, 16.30, 19.30 «Чрезвычайное происшествие»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «Лихие 90-е»
11.55 «До суда»
13.00 «Суд присяжных»
14.30 Т/с «Супруги»
17.30 Т/с «Возвращение Мухтара»
20.30 Т/с «Литейный»
22.30 Т/с «Час Волкова»
00.35 «Дело темное»
01.25 «Квартирный вопрос»
02.25 Т/с «Без следа»
03.20 «Один день. Новая версия»
03.55 Т/с «Проклятый рай»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «Сейчас»
07.10, 22.00 Т/с «Мужская работа-2»

07.55, 16.00, 19.00, 21.30 «Место происшествия»
08.00 «Утро на 5»
10.25, 21.00 Д/с «Криминальные хроники»
11.30 Д/с «Доброе утро, Калимантан»
11.50, 13.30 Х/ф «Золото»
14.20 Х/ф «Над Тиссой»
17.00 «Открытая студия»
20.00 Т/с «Близнецы»
23.30 Х/ф «Смотри в оба!»
01.00 Х/ф «Два билета на дневной сеанс»
02.50 Т/с «Молодой волкодав»

ДТВ

11.00 «Тысяча мелочей»
11.30 Д/с «Истории генерала Гурова»
12.00 «Собачья работа»
12.30 Х/ф «Семь дней после убийства»
14.30, 19.30 «Вне закона»
15.00, 20.00 «Соседи»
15.30, 19.00, 23.30 «Дорожные войны»
16.00 Т/с «Приставы»
17.00 Т/с «CSI: место преступления Лас-Вегас-9»
18.00 Т/с «Морская полиция: Лос-Анджелес»
20.30 «Судебные страсти»
21.30 «Нарушители порядка»
22.30 «Улетное видео»
00.30 Х/ф «Сильнейший удар-2»

ЧЕТВЕРГ, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 «Новости»
10.05 «Контрольная закупка»
10.40 «Жить здорово!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «Женский журнал»
13.20 «Модный приговор»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.20 «Понять. Простить»
16.20 «Хочу знать»
16.50 Т/с «Обручальное кольцо»
17.50 «Федеральный судья»
19.15 Т/с «След»
19.55 «Давай поженимся!»
20.55 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Хиросант. Линии судеб»
23.30 «Человек и закон»
00.30 «Ночные новости»
00.50 Х/ф «Городские пижоны»
«Гонзо: жизнь и творчество доктора Хантера С. Томпсона»
03.10 Х/ф «Прощай, детка, прощай»

«РОССИЯ»

06.00 «Утро России»
10.05 «С новым домом!»
11.00 «О самом главном»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести Бурятия
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 «Вести-Бурятия»
12.50 «Шерлок Холмс и доктор Ватсон. Рождение легенды»
13.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с «Ефросинья. Продолжение»

17.50 Т/с «Все к лучшему»
18.55 Т/с «Институт благородных девиц»
19.55 «Прямой эфир»
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Весна в декабре»
23.50 «Ода к радости»
00.45 «Вести+»
01.05 «Властелин мира. Никола Тесла»
02.00 «Профилактика»

КУЛЬТУРА

11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50, 03.50 «Программа передач»
11.25, 00.50 Х/ф «Стрекоза»
12.55, 22.25, 03.25 «Великие романы ХХ века»
13.25 «Венок театров»
14.05, 21.25 Д/ф «Одни ли мы во Вселенной?»
14.50 «Театральная летопись»
15.15 Спектакль «Тайна Эдвина Друдра»
17.00 М/с «Незнайка в Солнечном городе»
17.20 М/ф «Каникулы Бонифация»
17.40 Х/ф «Как мы искали Тишку»
18.35, 02.55 Д/с «Остров орангутанов»
19.00 Лауреаты XIV международного конкурса им. П.И. Чайковского
19.45 Д/ф «Альгамбра. Резиденция мавров»
20.00 «Тайны русского оружия»
20.45 Д/ф «Виктор Шкловский и Роман Якобсон. Жизнь как роман»
22.10 Д/ф «Копан. Культурный центр Майя»
22.50 Х/ф «Тугой узел»
02.30 К. Сен-Санс. «Муза и поэт»

АРИГ УС

07.00 «Необъяснимо, но факт»
08.00, 09.00, 12.40, 00.30 «Восточный экспресс»
08.30 «Улан-Удэ: инструкция»
09.30 Т/с «Тасманский дьявол»
09.55 М/с «Битлджус»
10.25 Т/с «Универ»
11.30 Т/с «Счастливы вместе»
13.10 Мультфильм
13.30 М/с «Жизнь и приключения работа-подростка»
14.00, 19.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.20 «Афиша»
14.30 «Дом-2. Live»
16.10 Х/ф «Замерзшая из Майами»
18.00, 20.00 Т/с «Интерны»
18.30, 20.30 Т/с «Зайцев+1»
19.20 «Точка зрения»
19.30 «Восточный экспресс»
21.00 Х/ф «Крокодил Данди в Лос-Анджелесе»
22.35 «Комеди-клуб. Лучшее»
23.00 «Восточный экспресс»
23.35 «Дом-2. Город любви»
01.00 «Комеди-клуб»

ТИВИКОМ

06.30 «Зурхай»
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 «Середина Земли»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00 «Новости дня»
07.35 «Актуальное интервью»
08.00 «Рго-новости»
08.25, 21.25 «Городские истории»
08.35 Д/ф «Культурный шок»
10.05 Мультфильмы
10.30 Т/с «Сердцу не прикажешь»
13.05 Х/ф «Тревожное воскресенье»
14.35 «Города мира»
15.05 «Звезды зажигают»
16.00 М/с «Трансформеры»

16.25 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор-2»
17.25 «Капри»
18.25 Д/ф «Знаменитые галереи мира»
19.00 «Радар-спорт»
20.25 Т/с «Сезон охоты»
22.00 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор-2»
00.00 «Топ-модель по-американски»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф «Как я встретил вашу маму»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения мультяшек»
07.30, 16.30, 18.30 Т/с «Папины дочки»
08.00, 20.00 Х/ф «Амазонки»
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «Детали»
09.30, 21.00 Т/с «Метод Лавровой»
10.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
12.15, 23.45 «б кадров»
13.00, 15.30 «Ералаш»
14.00 М/с «Новые приключения Скуби Ду»
14.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
15.00 М/с «Аладдин»
17.30 «Галилео»
22.00 Х/ф «Снайпер-2»
00.30 Т/с «Светофор»
01.00 Т/с «Теория Большого взрыва»
01.30 Х/ф «Тот, кто меня бережет»

НТВ

07.00 «НТВ утром»
09.30 «Кремлевские дети»
10.30, 16.30, 19.30 «Чрезвычайное происшествие»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «В зоне особого риска»
11.55 «До суда»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «Сейчас»
07.10, 22.00 Т/с «Мужская работа-2»
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 «Место происшествия»
08.00 «Утро на 5»
10.25, 21.00 Д/с «Крим. хроники»
11.30, 13.30 Т/с «Четыре танкиста и собака»
17.00 «Открытая студия»
20.00 Т/с «Близнецы»
23.30 Х/ф «В квадрате 45»
00.55 Х/ф «Смотри в оба!»
02.20 Т/с «Молодой волкодав»

ДТВ

09.00 Мультфильмы
11.00 «Тысяча мелочей»
11.30 Д/с «Истории генерала Гурова»
12.00 «Собачья работа»
12.30 Х/ф «Дождь до рассвета»
14.05, 22.30 «Улетное видео по-русски»
14.30, 19.30 «Вне закона»
15.00, 20.00 «Соседи»
15.30, 19.00, 23.30 «Дорожные войны»
16.00 Т/с «Приставы»
17.00 Т/с «CSI: место преступления Лас-Вегас-9»
18.00 Т/с «Морская полиция: Лос-Анджелес»
20.30 «Судебные страсти»
21.30 «Нарушители порядка»
00.30 Х/ф «Монгол»

ПЯТНИЦА, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 «Новости»
10.05 «Контрольная закупка»
10.40 «Жить здорово!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «Женский журнал»
13.20 «Модный приговор»
14.20 «Детективы»
15.00 «Другие новости»
15.20 «Понять. Простить»
16.20 «Хочу знать»
16.50 Т/с «Обручальное кольцо»
17.50 «Жди меня»
19.20 «Поле чудес»
20.10 «Давай поженимся!»

21.00 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 День семьи, любви и верности. Концерт
00.05 Х/ф «Письма к Джульетте»
02.00 Х/ф «Джо Кидд»
03.40 Х/ф «Приключение»

«РОССИЯ»

06.00 «Утро России»
10.05 «С новым домом!»
11.00 «О самом главном»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести Бурятия
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 «Вести-Бурятия»
12.50 «Мой серебряный шар»
13.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с «Ефросинья. Продолжение»

17.50 Т/с «Все к лучшему»
18.55 Т/с «Институт благородных девиц»
19.55 «Прямой эфир»
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Фестиваль «Юрмала»
23.55 Х/ф «Отдаленные последствия»
02.05 Х/ф «Враг государства №1»

КУЛЬТУРА

11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 03.50 «Программа передач»
11.25, 00.50 Х/ф «Свинарка и пастух»
12.55, 03.25 «Великие романы ХХ века»
13.25 «Венок театров»
14.05 Д/ф «Одни ли мы во Вселен-

ной?»
14.45 Д/ф «Знамя и оркестр, вперед!»
15.15 Спектакль «Тайна Эдвина Друдра»
17.00 М/с «Незнайка в Солнечном городе»
17.20 Х/ф «Брат героя»
18.35, 02.55 Д/с «Остров орангутанов»
19.00 Лауреаты XIV международного конкурса им. П.И. Чайковского
19.45 Д/ф «Копан. Культурный центр Майя»
20.00, 02.15 «Смехоностальгия»
20.45 «Искатели»
21.35 Х/ф «Председатель»
00.10 Д/ф «Мон-сен-Мишель. Архитектурное чудо Франции»

02.40 Д/ф «Епископская резиденция в Вюрцбурге»

АРИГ УС

07.00 «Необъяснимо, но факт: тайна имени»
08.00 «Восточный экспресс»
08.30 «Улан-Удэ: инструкция»
09.00 «Восточный экспресс»
09.30 Т/с «Тасманский дьявол»
09.55 М/с «Битлджус»
10.25 Т/с «Универ»
11.30 Т/с «Счастливы вместе»
12.40 «Восточный экспресс»
13.10 Мультфильм
13.30 М/с «Жизнь и приключения работа-подростка»
14.00, 19.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.20 «Точка зрения»
14.30 «Дом-2. Live»

16.15 Х/ф «Крокодил Данди в Лос-Анджелесе»
18.00 Т/с «Интерны»
18.30 Т/с «Зайцев+1»
19.20 «Афиша»
19.30 «Восточный экспресс»
20.00 «Битва экстрасенсов»
21.00, 01.00 «Комеди-клуб»
22.00 «Наша Russia»
23.00, 00.30 «Восточный экспресс»
23.30 «Дом-2. Город любви»

ТИВИКОМ

06.30 «Зурхай»
06.35, 12.45, 20.00, 00.20 «Середина Земли»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.40 «Новости дня»
07.35 «Радар-спорт»
08.00 «Рго-новости»
08.25, 21.25 «Городские истории»
08.35 Д/ф «Тайны древности»
10.05 Мультфильмы
10.25 Т/с «Виктория»
13.05 Х/ф «Добро пожаловать»

или Посторонним вход воспрещен»
14.30 «Знаменитые галереи мира»
15.00 «Звезды зажигают»
16.00 М/с «Трансформеры»
16.30 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор»
17.30 «Капри»
18.30 «Уроки безопасности»
18.50 «Хусел»
19.20, 00.10 «Детектор»
20.30 «Дорожные войны»
22.00 Х/ф «Командировка»
00.40 «Топ-модель» по-американски»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф «Как я встретил вашу маму»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения мультяшек»
07.30, 16.30, 19.00 Т/с «Папины дочки»
08.00 Х/ф «Амазонки»
09.00, 13.30, 18.30 «Истории в деталях»

09.30 Т/с «Метод Лавровой»
10.30 «6 кадров»
13.00, 15.30 «Ералаш»
14.00 М/с «Новые приключения Скуби Ду»
14.30 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
15.00 М/с «Аладдин»
17.30 «Галилео»
20.00 Т/с «Воронины»
21.00 Х/ф «Астерикс и Обеликс против Цезаря»
23.00 «Даешь, молодежь!»
00.00 Х/ф «Эрин Брокович»
02.30 Х/ф «Очень испанское кино»

НТВ

07.00 «НТВ утром»
09.30 «Кремлевские дети»
10.30, 16.30, 19.30 «ЧП»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «Сегодня»
11.20 «Лихие 90-е»
11.55 «До суда»
13.00 «Суд присяжных»
14.30 Т/с «Супруги»

17.30 Т/с «Возвращение Мухтара»
20.30 Т/с «Литейный»
22.30 Т/с «Час Волкова»
00.20 «Песня для вашего столика»
01.35 Х/ф «Громозека»
03.50 Х/ф «Танцуй с ним»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «Сейчас»
07.10 Т/с «Мужская работа-2»
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 «Место происшествия»
08.00 «Утро на 5»
10.25, 21.00 Д/с «Криминальные хроники»
11.30, 13.30 Х/ф «Приключения Петрова и Васечкина, обыкновенные и невероятные»
14.40 Т/с «Четыре танкиста и собака»
17.00 «Открытая студия»
20.00 Т/с «Близнецы»
22.00 Х/ф «Отряд особого назначения»

23.35 Концерт «Вечная любовь»
01.30 Х/ф «Валентин и Валентина»
03.10 Х/ф «Еще нет»

ДТВ

09.00 Мультфильмы «Тысяча мелочей»
11.00 «Тысяча мелочей»
11.30 Д/с «Истории генерала Гурова»
12.00 «Собачья работа»
12.30 Х/ф «24-25» не возвращается»
14.30, 19.30 «Вне закона»
15.00, 20.00 «Соседи»
15.30, 19.00, 23.30 «Дорожные войны»
16.00 Т/с «Приставы»
17.00 Т/с «CSI: место преступления Лас-Вегас-9»
18.00 Т/с «Морская полиция: Лос-Анджелес»
20.30 «Судебные страсти»
21.30 «Нарушители порядка»
22.30, 03.30 «Улетное видео по-русски»
00.30 Х/ф «Путь дракона»
02.30 «Голые и смешные»

СУББОТА, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.25, 07.10 Д/ф «Пурпурные крылья: тайна фламинго»
07.00, 11.00, 13.00 «Новости»
08.00 «Играй, гармонь любимая!»
08.50 «Дисней-клуб»
09.35 «Умницы и умники»
10.40 «Слово пастыря»
11.15 «Смак»
11.55 «Вкус жизни»
13.15 Т/с «Семейный дом»
16.15 Х/ф «Молодая жена»
18.10 Х/ф «Так себе каникулы»
19.50 День семьи, любви и верности. Концерт
22.00 «Время»
22.15 «Минута славы»
00.10 «КВН». Премьер-лига
01.45 Х/ф «Охотники за привидениями»
03.40 Х/ф «Обратная сторона правды»

«РОССИЯ»

07.00 Х/ф «Кто поедет в Трускавец»
08.30 «Сельское утро»
09.00, 12.00, 15.00 Вести
09.10, 12.10, 15.20 «Вести-Бурятия»
09.20 Х/ф «Чертовое колесо»
11.05 «Комната смеха»
12.20 Вести. Дежурная часть
12.50 «Честный детектив»
13.20, 15.30 Т/с «Возьми меня с собой-2»
18.00 «Субботний вечер»

19.55 Шоу «Десять миллионов»
21.00 «Вести в субботу»
21.40 Торжественная церемония открытия фестиваля «Славянский базар в Витебске»
23.40 Х/ф «Сюрприз»
01.40 Х/ф «Незнакомцы»
03.15 Х/ф «Револьверы»

КУЛЬТУРА

11.10 «Личное время»
11.40, 23.30 Х/ф «Трактористы»
13.05 «Заметки натуралиста»
13.35 Х/ф «Иван да Марья»
14.55 М/ф «Списки Уоллиса»
15.20, 02.55 Д/ф «Отчаянные дегустаторы отправляются... В эпоху реставрации»
16.20 «Игры классиков» с Р. Виктюком
17.15 Х/ф «Самая подходящая девушка»
18.55 Д/ф «Дорога в небо»
19.55 «Романтика романса»
20.50 Спектакль «Волки и овцы»
00.55 Д/ф «Петр Алейников. Неправильный герой»
01.35 Д/ф «Дом у стены»
02.40 М/ф «Ночь на лысой горе»

АРИГ УС

08.00, 09.00, 23.00, 00.30 «Восточный экспресс»
08.30, 19.45 «Улан-Удэ: инструкция»
08.50 «Афиша»
09.30 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России посвящается: «Песни великой степи»
09.40 «Женская лига»
10.30 «Мунгэн сэргэ»

11.00 «Женская лига»
11.30 «Школа ремонта»
12.30 «Ешь и худей»
13.00 «Меня не любят родители»
14.00 «Comedy woman»
15.00 «Комеди-клуб»
16.00 «Битва экстрасенсов»
17.00 «Золотые»
19.00 Т/с «Универ»
19.30 «Восточный экспресс»
20.00 Х/ф «Пароль «Рыба-меч»»
22.00 «Комеди-клуб. Лучшее»
23.20 «Песни великой степи»
23.30 «Дом-2. Город любви»
00.50 «Дом-2. После заката»
01.00 «Ху из ху»
01.30 Х/ф «Падший»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «Зурхай»
06.35, 09.35, 12.40 «Середина Земли»
07.00, 09.00, 12.00 «Новости дня»
07.35 «Бон-аппетит»
07.55, 21.30 «Городские истории»
08.00 М/с «Трансформеры»
08.50, 12.30 «Детектор»
10.00 «Хусел»
10.20 Х/ф «Богач, бедняк...», 3 с.
13.00 Т/с «Сезон охоты»
16.45 «Utumata»
17.10 Х/ф «Командировка»
18.35 Д/ф «Неизвестные битвы России»
19.30 «Вкусно»
20.00 Х/ф «Игра воображения»
21.40 Х/ф «Травма»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 М/с «Мир после мира»
08.00 М/ф «Трое из Простоквашино»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30, 16.00 «Истории в деталях»
09.00 Х/ф «Астерикс и Обеликс против Цезаря»
11.00 «Моя семья против всех»
12.00 Т/с «Воронины»
14.00 «Обмен женами»
15.00 М/с «Аладдин»
16.30 «Даешь, молодежь!»
17.00, 18.30 «6 кадров»
17.30 Т/с «Мосгорсмех»
21.00 Х/ф «Астерикс и Обеликс. Миссия Клеопатра»
23.00 Х/ф «Бобро пожаловать!»
01.00 Х/ф «Пределы контроля»
03.10 Х/ф «Капитан Крюк»

НТВ

06.50 Т/с «Спецгруппа»
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 «Сегодня»
09.20 Лотерея «Золотой ключ»
09.45 «Медицинские тайны»
10.20 «Внимание: розыск!»
11.20 «Живут же люди!»
11.55 «Кулинарный поединок»
13.00 «Квартирный вопрос»
14.20 Т/с «Знаки судьбы»
16.05 «Развод по-русски»
17.05 «Следствие вели...»
18.05 «Очная ставка»
19.00, 20.20 Т/с «Угро»
21.20 «Самые громкие русские сенсации: дорожка к славе»
22.15 «Суперстар» представляет

00.05 «Ты не поверишь!»
00.45 «Чета Пиночетов»
01.25 Х/ф «Типа крутые легавые»
03.45 Х/ф «Жуки»

5 КАНАЛ

07.00 Мультфильмы
09.00 Х/ф «Каин XVIII»
10.35, 11.10 Х/ф «Акваланги на дне»
11.00, 19.30 «Сейчас»
12.20 Х/ф «Каникулы Петрова и Васечкина, обыкновенные и невероятные»
14.40 Х/ф «Ставка больше, чем жизнь»
20.00 Т/с «Оружие»
00.00 Т/с «Рим»
02.05 Х/ф «Непобедимый»

ДТВ

09.00, 11.30 Мультфильмы
09.15 Т/с «Следствие ведут знатоки»
11.00 «Тысяча мелочей»
12.10 Х/ф «Кислородный голод»
14.20, 15.20 Т/с «Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант»
16.30 «Самое смешное видео»
17.30 Х/ф «Мерседес» уходит от погони»
19.10 Х/ф «Монгол»
22.00 Х/ф «Человек-москит»
00.00 «Дорожные войны». Топ-20
00.30 «Угон»
01.00 «Улетное видео по-русски»
01.30 «Улетное видео. Самые опасные профессии России»
02.00 «Голые и смешные»
03.00 «Брачное чтение»
03.30 Т/с «Анатомия смерти»

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 «Новости»
07.10 Х/ф «Большой капкан, или Соло для кошки при полной луне»
08.55 «Служу Отчизне!»
09.25 «Дисней-клуб»
10.10 «Здоровье»
11.15 «Непутевые заметки»
11.30 «Пока все дома»
12.25 «Фазенда»
13.20 Т/с «Семейный дом»
16.20 Х/ф «Сокровище нации: книга тайн»
18.35 Концерт «Ни минуты покоя...»
20.00 Т/с «При загадочных обстоятельствах»
22.00 «Воскресное «Время»»
23.00 «Большая разница»
00.00 «Yesterday live»
00.55 Х/ф «Все без ума от Мэри»
03.15 Х/ф «Во имя отца»

«РОССИЯ»

06.35 Х/ф «Тростинка на ветру»
09.25 «Смехопанорама»
09.55 «Сам себе режиссер»
10.45 «Утренняя почта»
11.20 «Вести-Бурятия. Неделя в городе»
12.00, 15.00 Вести
12.10 «С новым домом!»
12.25 «Парни из нашего «Городка»»
13.25, 15.30 Т/с «Возьми меня с собой-2»
15.20 «Вести-Бурятия»
17.20 «Песня года»
21.00 Вести недели

22.05 Х/ф «Путь к себе»
01.45 Х/ф «Плохой лейтенант»

КУЛЬТУРА

11.00, 02.50, 03.50 «Программа передач»
11.10 «Обыкновенный концерт»
11.40 Х/ф «Знак Венеры»
13.15 «Легенды мирового кино»
13.40 Мультфильмы
15.10, 02.55 Д/ф «Лемуры и хамелеоны Мадагаскара»
16.00 «Сферы»
16.40 Х/ф «Первая перчатка»
17.55 Д/ф «Владимир Володин, опереточный герой»
18.40 Опера «Тоска»
21.00 «Мария Миронова. Вечер-посвящение»
22.15 Х/ф «Степень риска»
23.50 Д/ф «Шамбор. Воздушный замок из камня»
00.05 Х/ф «Посетитель»
01.45 Д/ф «Тегеран, Тегеран, или В Тегеране больше нет гранатов»
03.45 Д/ф «Иоганн Кеплер»

АРИГ УС

08.00 «Эй, Арнольд!»
08.25 «Улан-Удэ: инструкция»
08.45, 10.00, 11.30, 19.30, 23.00 «Восточный экспресс»
09.00 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России посвящается: «Послание Хамбо ламы»
09.25 «Мунгэн сэргэ»
09.40 «Улан-Удэ: инструкция»
10.15 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав России посвящается: «Вместе сквозь время»
10.55, 23.20 «Песни великой степи»
11.00 «Точка зрения»

11.45 «Скамейка»
12.00 «Суперинтуиция»
13.00 «В погоне за славой»
14.00 Т/с «Универ»
15.00 Т/с «Интерны»
17.00 Х/ф «Пароль «Рыба-меч»»
18.55 «Комеди-клуб. Лучшее»
19.10 «Вся Бурятия»
19.50 «Открытки из Германии»: «От термы до курорта»
20.00 Х/ф «Последний бойскаут»
22.00 «Комеди-клуб»
23.30 «Дом-2. Город любви»
00.30 Х/ф «Любовь и другие катастрофы»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «Зурхай»
06.35, 10.00 «Вкусно»
07.05 Д/ф «Человек и время»
07.55, 21.50 «Городские истории»
08.10 М/с «Трансформеры»
09.00 Мультфильм
09.10 «Уроки безопасности»
09.30 «Радар-спорт»
10.30 Х/ф «Богач, бедняк...», 4 с.
12.00 «Хит-парад интервью»
12.30 Д/ф «Тайны древности»
13.20 Т/с «На пределе. Группа «Антитеррор»-2»
16.50 Х/ф «Травма»
18.45 «10 самых»
19.15 «Ваше право»
19.30 «В прокате»
20.00 Х/ф «Гараж»
22.00 Х/ф «Тяжелые деньги»

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 М/с «Мир после мира»
08.00 М/ф «Каникулы в Простоквашино»

08.20 М/с «Смешарики»
08.30, 16.00 «Истории в деталях»
09.00 «Самый умный»
10.45, 13.30 «Ералаш»
11.00 «Галилео»
12.00 «Снимите это немедленно»
13.00 «Съешьте это немедленно!»
15.00 Т/с «Мосгорсмех»
16.30 «Даешь, молодежь!»
19.00 Х/ф «Астерикс и Обеликс. Миссия Клеопатра»
21.00 Х/ф «Астерикс на Олимпийских играх»
23.15 Шоу «Уральских пельменей»
23.45 «Большая светская энциклопедия наблюдений за звездами»
00.15 Х/ф «Десять причин моей ненависти»
02.05 Х/ф «Человек с кричащим мозгом»
03.50 Х/ф «Смертельные мысли»

НТВ

06.30 М/ф «Вовка в Тридевятом царстве»
07.00 Т/с «Спецгруппа»
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 «Сегодня»
09.20 «Русское лото»
09.45 «Их нравы»
10.25 «Едим дома»
11.20 «Живут же люди!»
11.55 «Пир на весь мир»
13.00 «Дачный ответ»
14.20 Т/с «Знаки судьбы»
16.05 «Развод по-русски»
17.05 «Следствие вели...»
18.05 «И снова здравствуйте!»
19.00, 20.20 Т/с «Угро»
21.20 «Чистосердечное признание»
23.45 «НТВшники»
00.50 «Игра»
01.50 «Авиаторы»
02.20 Х/ф «Сердца»

5 КАНАЛ

07.00 Д/с «Варвары Терри Джонса»
07.55 Д/ф «Белые медведи и гризли: кому достанется полюс?»
08.50 М/ф «Ивашка из дворца пионеров»
09.00 Х/ф «Каникулы Петрова и Васечкина, обыкновенные и невероятные»
11.00 «Сейчас»
11.10 Д/ф «Гепарды: путь к свободе»
12.00 Д/ф «Тигриная охота»
13.00 «Истории из будущего»
13.50 «В нашу гавань заходили корабли...»
14.20 Х/ф «Виринея»
16.30 Концерт «Между небом и землей»
18.30, 02.05 «Место происшествия. О главном»
19.30 «Главное»
20.30 Т/с «Близнецы»
02.55 Х/ф «Счастливого Рождества»

ДТВ

09.10 Т/с «Следствие ведут знатоки»
11.00 «Тысяча мелочей»
12.20 Х/ф «24-25» не возвращается»
14.20, 15.20 Т/с «Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант»
16.30 «Самое смешное видео»
17.30 Х/ф «Курьер на Восток»
19.30 Х/ф «Сволочи»
21.30 Х/ф «Человек-личинка»
23.30 «Дорожные войны»
00.30 «Угон»
01.00 «Улетное видео по-русски»
02.00 «Голые и смешные»
03.05 «Брачное чтение»
03.30 Т/с «Анатомия смерти»

(Эхининь июнин 23-ай дугаарта).

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

Энэ үедэ Халха-Монголой ба-руун аймагта Чингисэй изагуурта Даян хаанай 10-дахи хүбүүнхээ уг үндэһлэн Абатай сайн хаан хууһан. Тиигээд тэрэнэй байгуулан Эрлэни жуугай хүрээндэ 1635 оной модон нохой жэлдэ (урда түрэлдөө Түбэд орондо ама үгэнэн ёһоор) Жэбээн-Дамба хутагта лама боложо хууба. Тэрэ хадаа Түшээтэ хаанай гурбадахи хүбүүн байгаа. Монгол орондо Даа хүрээниие нүүдэлээр байгуулаад, Буддын шажаниие ехэтэ дэлгэрүүлбэ. Тэрэ үедэ Халха болон Өөлэд хоорондоо эбээ таһаржа, Өөлэдэй сэрэг олон үе хөмороо хэһэн байгаа. Эсэстээ Өөлэдэй Бошогто хаан сэрэгтэйгээ 1676 ондо Халхада орожо ерээд, үймөө хэһэн байна. Тэрэ хутагта ламын хүрээндэ хууһан түбэд болон монгол-ламанар буряадай нютагта олоороо ерээд, Буддын шажан дэлгэрүүлбэ. Хутагта лама зүүн урда зүг тээшэ зугадан, Манжын Дайцин улсын Энхэ Амгалан хаанда заларжа, Халха-Монголой улад зон танай эрхэ мэдэлдэ орохо дураа мэдүүлнэ гэбэ.

Тиигэжэ Халха-Монголд тэрэ хутагта лама уг залгамжалжа хуугаа, мүнөө гэндэ 8-дугаар хутагта лама байна. Энэ хутагты анханда Энэдхэг ороной ехэ шэдитэ Анабу Жидба болон Түбэдэй Тогшин Даранаатын хубилгаан гэбэ.

Манай ородой ехэ хаан Алексей Михайлович 1681 ондо нүгшэбэ. Тэрэнэй хүбүүд Иван Петр хоёр нэгэ мүнэн хан шэрээд хууһан байгаа. Петр 1685 ондо эхилэн түрээ захирба. Энэ 1-дүгээр Петры манай урдын улас Абай баатар сагаан хаан гэжэ маша хүзэгтэй дурдадаг хэн.

Энэ үедэ Хориин зон албые ангай арһаар үгэдэг, үргэдэг байгаа. Албые абадаг ородой приказчик саг соогоо алба түлөөгүй зоной үринэры Итанцын острогто аманнаад болгон, абаашажа хаадаг, эзэлбэрийн газарыень булян абаад элдэдэг хэн. Элдэб янзын хашаланда ороһон буряад зоноо хамгалхын тула галзууд обогой зайһан Бадан Турахиин 11 обогой нэжээд түрүү хүнөөр, нэжээд нүхэртэй хазаар морёор 1702 ондо анхан хаанай ниислэл хото Москва ошобо. Ехэ хаан Петр Алексеевичтэ гомдол барива. Үндэр ехэ хаан хари яһатание, холо газарай албатанаа энэрин хайрлажа, 1703 оной мартын 22-ой үдэр Сибириин приказ гэжэ зургаанһаа Эрхүүгэй болон Нэршүүгэй 2 ахамад стольнигуудта захирал буулгууһан байна. Тус зарлигай ёһоор буряад зон өөрын түрэлхи газараа хашалангүй эзэлжэ хууха болоһон, ородой ахамадһаа хашалан үзэхээ болиһон байна. Энэ оной майн 3-да 2-дохи столица Санкт-Петербург байгуулха гэхэн тогтоол тунхаглагдаба. Тэрэн мүнөө Москва хотодо эзэнэй ордон соо байдаг хоёр грамотын нэгэниинь юм.

1706 оной февралын 13-да Москвай болон Сибириин приказай грамота тунхаглагдаба. Тэрэн дотор ингэжэ хэлэгдэнэ: албата буряадууд Эрхүүгэй дворянинуудта өөрынгөө газарһаа газар

таһалжа үгэхэ ёһогүй, буряад зоной элдүүрилжэ байһан газарые буляалдаха, арсалдаа гаргаха ёһогүй, тэдэнэй газар дээрэ өөрын зоргоор хууһан ород улдые сүлөөтэй газарта нүүлгэхэ, буряадай агнуурийн газарһаа ондоо шажантанай зоной олзолһон ангые ханда абахаһаа гадна, хэхээлтэ үзүүлэхэ ёһотой гэжэ хэлэгдэнэ.

Хориин 11 отогой эхэ албатан 1703 оной грамотын ёһоор Байгалай урдаһаа Монголой хилэ хүрэтэр өөрын түрэлхи газарнуудаар сүлөөтэй нүүжэ ябаха эрхэтэй болобо.

Тиин Хориин зон Итанцын острогой мэдэлхээ халгагдажа, Яруунын острогой мэдэлдэ хамжаг-

болохо Занги Шэлдэй гэгшэ нүүдэл хэжэ ябаһаар хилын саана таһаржа гээгдэнэ байна. Өөрын түрэлхи зонһоо, изагуур түрэлхи нютагһаа халаһандаа тэрэ ехэтэ уйдажа, харьяата зонтойгоо хамаг адуу малаа, эд бараагаа тэмээндэ ашаад, хоёр хаанай байгуулагдаһан хилэ дабаха зорилготой хилэдэ хүрээжэ ерэнэн.

Өөрын түрэлхидтээ хамтарха, ородой императорай мэдэлдэ орохо зорилготой ерэхэднэ, хилын харуулай хасаг зон тэдэнэрые сэрэглэжэ, заримыень алаад, үлэһыень барижа абаашаһан гэдэг. Хилэ дээрэ Занги Шэлдэе саазалха Дайцин империйн хуулига тогтоол абтаһан гэдэг.

Энэ хилэ табиһада, манай урдын

циальная канцеляри 1732 оной февралын 12 гү, али 25-да 469 номертой саазаар тэрэниие тушаалдань баталба. Тайшаа Ринчэн Шодын наһа гүйсэхэ хүрэтэр хэрэгыень шийдхэлсэжэ байхаар

Шираб-Нимбу ХОВИТУЕВ

торо гэжэ нэрлэгдэнэ байна. Энэ үеһөө модон тэргэ, шарга хэрэглэхэ, малай хорёо бариха журам эхилбэ. Дээрэ дурсагдаһан

ХОРИИН АРБАН НЭГЭН ЭСЭГЫН БУРЯАД ЗОНОЙ ТҮҮХЭ

даһан байгаа. Итанцада хуугшад тэрэ газарта ород зоной хуурижаха болоходо, олонхининь Үдэ голдо ерээд, өөрын түрэлхидтэй ниилэнэн юм. Үсөөхэниинь Сэлэнгын зүүн гарта гаража, тэндэхинь 6 эсэгын зонтой ниилэбэ.

1711 ондо Эрхүүгэй приказна избагай июнинь 4-нэй шийдхэбэрээр галзууд отогой засуул Шодо Болтирогой тус отогой ахалагша зайсан болобо.

1721 ондо манай ородой ехэ хаан Петр Алексеевич Ород гүрэнэй император болобо.

1723 ондо Халхын Жэбээн-Дамба хутагта өөдэ болобо. Хориин буряадууд энэ хутагтада ошожо, мүргэл хэжэ байдаг хэн.

1723 оной ноябриин 23-да абтаһан Нэршүүгэй захиргаанай шийдхэбэрээр, галзууд отогой ахалагша зайсан Болтирогой Хориин ахамад зайсанаар баталагдаба.

1725 ондо эзэн император 1-дэхи Петр наһа бараба. Орондонь тэрэнэй хатан 1-дүгээр Екатерина хаан шэрээдэ хууба. 1727 ондо эзэн императрица 1-дүгээр Екатеринын нүгшэхэдэ, Алексей Петровичой хүбүүн 2-дугаар Петр хан шэрээдэ хууба.

Тэрэ үе Манжын Найралта Түб хаанай үе бэлэй. Дайцин ба Ород хоёр империйн хоорондо хилэ таби́ха саг ерээд байгаа. Хилэ таби́хада элшэн ябаһан комиссар Иван Глазуновтой манай Хориин ахалагша зайсан Шодо Болтирогой ябалсаа. Хяагтаһаа эхилэн, зүүн тээшээ Хун тайжын нютаг болон Эргүнэ гол хүрэтэр өөрын харьяата 11 эсэгын зонтоёо улаа нэхэлсэжэ, хилэ таби́лгада хэрэгтэй хамаг хэрэгсэлые бүтээлсэжэ, газаршалжа ябаа. Үнинэй нютаглажа хууһан өөһэдын газарые өөрын хаанай мэдэлдэ оруулалсаа. Тэрэ сагта дээрэ дурсагдаһан Бэйлэ ноёноор абаашагдаһан зарим түрэлнүүднэй хилын саана үлэшэһэн. Мүнөө тэдэнэр барга буряад гэжэ 8 хушуун зон Хара мүрэндэ, Хайлар болон Эргүнэ голы эхиндэ, Хэрлэн голы адагта, Буйр нуурта мүнөө хүрэтэр хуудаг юм. Тэрэ сагта бидэнэй түрүү зайсан Болтирогойн дүтын түрэл

хаан Тогоон Түмэрэй үедэ Хэрлэн голдо бариһан Барас хото хилын үбэртэ үлэшэһэн. Тиин зайсан Болтирогой өөрын харьяата 11 эсэгэ зонтоёо хилэ таби́хын ябадалда үнэн зүрхэнһөө зүдхэмжэлэн, туһа үзүүлэн тулада, тэрэ сагта гүрэнэй уполномочи ябаһан тайна советник гэгээн Александр Невскийн кавалер Иллирийский граф Савва Владиславович Рагузинскийн зууршалгаар Тэдэ Ехэ дээдэ эзэн император 2-дугаар Петрой 3-хи жэлдэ - 1729 оной июнинь 4-эй үдэр гүрэнэй тамга даралгатай патент үгтэжэ, Шодо Болтирогойдо тайшаагай хэргэм (нэрэ зэргэ) олгогдобо. Шэнэ байгуулагдаһан обоо хилые хиналсажа, харалсажа байхые тэрээндэ даалгагдаба. Хориин 11 эсэгын зонниие тэрэнэй мэдэлдэ үгэжэ, зайсан Шодые үринэртэйнь үе залгамжалан албанһаа сүлөөлөөд, Хяагтын хангай олзоһоо жэл бүхэндэ 20-20 түхэриг пунлуу (олзо) абажа байхые үршөөгдөө. Тэрэһнээ гадна 11 эсэгын зон этигэлтэ албатан гэжэ тоологдобо, тэдэндэ 11 тугуудые тусгаар грамотатай хамта үршөөгдэнэн юм. Зайсан Шододо тайшаа гэжэ хэргэм үгэнэн ушар хадаа нимэ: Хун тайжа гэжэ түрүүлэгшэтэй байһан, тэрэ ноёной нэрэ зэргые баримталан адлидхажа тайшаа гэжэ хэргэм үгтэнэн юм.

Тайшаа Шодо Болтирогой хадаа тэрэ үедэ Буддын шажантай анханай монголой Лубсан Намжил гэжэ ламатай, эсэгын шүтээн «Юм» гэжэ 16 боти монгол хэлэн дээрэ дарамал номтой хэн. Тэрэнээ өөрынгөө гэрһээ гаргажа, газаагаа тусгаар эшэгы гэр соо залажа, байлдаг болобо, тэндэнэ тахил үргэжэ, мүргэл хэжэ байдаг байһан гэхэ.

Хоёр хаанай хилэ таби́һанһаа хойшо граф Рагузинскийн дуралхалаар Ара Минжын харуулай нэгэ хуурийниие харалга Хориин зондо даалгагдаба. 60 хасагууд нэгэ даргатай, 3—3 жэлэй ээлжээгээр ерээд харадаг болоо, зоной гаргашаар түхээржэ ябуулдаг байгаа.

Энэ тайшаа Болтирогойн наһанһаа нүгшэхэдэ, тэрэнэй хүбүүн Ринчэн Шодын тайшаа болоһон байна. Эрхүүгэй провин-

циальная канцеляри 1732 оной февралын 12 гү, али 25-да 469 номертой саазаар тэрэниие тушаалдань баталба. Тайшаа Ринчэн Шодын наһа гүйсэхэ хүрэтэр хэрэгыень шийдхэлсэжэ байхаар

Тэрэ сагта Сэлэнгын болон Хориин буряадуудай нютагта тангууд болон монгол ламанар бии болоод байгаа. Ехэ дээдэ эзэн императрица Елизавета Петровнагай үршөөлөөр 1741 ондо 150 комплед ламанар баталагдаһан, тэдэнэй ахалагшаар тангууд обогой Агваан Пүнсэг гэжэ соржо лама болгогдоһон юм. Тэрэ ахалагша соржо лама Сэлэнгын мэдэлэй сонгоол обогой Дамба-Даржаа Заяагай гэгшэтэй хамта зүблэлдэжэ, тэрэ ондо Сүхын Хилганата гэжэ газарта эшэгы дуган барижа, хурал тогтооһон юм. Тэрэ Заяагай гэгшэ Далай ламын орондо ошожо, 7 жэлдэ хургуули хэжэ, ябажа ерэнэн юм.

Мүн тэрэ үедэ баһа Богдын хүрээндэ ошожо хургуули хэжэ ерэнэн Сэлэнгын мэдэлэй Подгородно отогой лама Жимба Ахалдайн гэгшэ Сэлэнгын зүүн гарта Хүлэн нуурта мүн эшэгы дуган барижа хурал эхилбэ. Энэ лама Монголой боржигин обогтоной хатагин яһанай байгаад, эсэгын Сэлэнгын мэдэлдэ ороһон байгаа.

Тэрэ мэтэ нэгэ хэдэн монгол улад Сэлэнгын городой шадар хууһанаа Подгородно зон гэжэ нэрлэгдэжэ, тиимэ отог бии болоһон юм.

1749 оной мартын 2-го Эрхүүгэй провинциальная канцелярийн баталһан 1066 номертой хуулига тогтоол Хориин тайшаанар Ринчэн Шодын, Олборо Дашын гэгшэдтэ хүрээжэ ерэбэ. Тус грамотын ёһоор, Хориин зоной хабаата газар дээрэ хуулигүйгөөр хууһан таряашадые гэдэргэнэ бусааха, тиигээд тэдэнэр ангай болон наһарай олзые бү абхуулагты гэбэ. Баһа тэрэ үдэрэй 1085-най саазаар хориин зоной ясачна изба гэжэ Анаа голдо тогтоогдобо. Энэ һүүлдэ Анаагай кон-

хоёр ламанарай зууршалгаар дээдэ зургаанһаа зүбшөөл абтажа, 1751 ондо сонгоолой Брайбун гэжэ модон дасан Түбэд ороной журамаар баригдаба. Тэрэн доторнь хурал, мүргэл хэгдэдэг болобо. Тэрэ сагта Хориин ламанар сонгоолой соржо ламын мэдэлдэ байгаа. 1753 ондо 33 ламанартай байгаа. Мүн энэ ондо Дамба-Даржаа Заяагай Хяагтын Захын зургаанһаа июлин 23-да 868 тоото саазаар сонгоолой дасанай шэрээтэ лама болгогдоод, ахалагша лама Агваан Пүнсэгэйн нүгшэнэй хойно тус канцелярийн 1754 оной январин 10-най үдэрэй 220 номерой саазаар Сэлэнгын ламанарай ахалагша шэрээтэ ламаар баталагдаба.

Тэрэ ахалагша лама Заяагайн үедэ Хориин ахамад тайшаа Ринчэн Шодын зууршалгаар Хяагтын Захын правлениһээ 1755 оной февралын 22-ой үдэр абтаһан 149 номертой тогтоолой ёһоор, гэцүүл Лубсан-Жимба Ринчэнэй гэгшэ урданай хориин ламанарай дотор дархан лама гэжэ солотой байһанаа, нүгшэнэн лама Дугарунай орондо баталагдажа, дархан нэнжүү гэжэ хэргэмтэй болгогдобо. Хориин ламанарай ахалагша лама болобо. Энэ ондо 2-хи тайшаа Дашын орондо тэрэнэй хүбүүн Доржожаб Олборын Захын зургаанһаа мартын 30-най үдэрэй 238 номертой саазаар баталагдаба.

1758 оной хойно Хэжэнгын Шалсаанын үбэр гэжэ газарта эшэгы дуган баригдажа, Сулхарын Зангина гэжэ газарта 2 модон сүмэ баригдажа, хоёр аймаг хурал хуража байба. Хожомынь Сулхаритай хамтадхажа, нэгэ дасан болгоод, Хориин зон хоёр газар мүргэлтэй байһан юм.

Энэһнээ урагша Хориин зон алибаа зарга нэхэбэрийн хэрэгүүдые өөһэдын хууһан ёһо гуримаар, аман үгөөр шийдхэжэ ябаһан юм. Тайшаа Ринчэн Шодын, дид тайшаа, зайсангууд болон 11 эсэгын түлөөлэгшэд сулгаржа, 1762 оной наһарай дунда нарын 10-ай үдэр бүгэдын хөөрэлдөө хэбэ.

«Буряадай түүхэ бэшэгүүд» гэхэн номһоо. (Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлтэй ойдо

ТҮҮХЭТЭ УЛЬГЭР ШЭНЭ САГАЙ ШЭНЖЭЭР

Наян сагта түүхэтэ үйлэ ушарай - Бурядай Россин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баярай ойртоод байхада, шэнэлэн зохёогдохон оперын премьерэ удха шанартай. Бэлиг талаантай залуу режиссёр Олег Юмов энэ оперын шэнэ найруулгын автор болоно.

Тэрэнэй үзэмжөөр, соморхон декораци зохёогдохон, хэрэглэгдэн зэр зэбсэгүүд бүхэн өөрын удха шанар оруулна. Жэшээлбэл, энэ зүжэгтэ оруулагдан нооһо ээрэдэг ээрсэг баринхай экэнэрэй дүрэ, тэрэнэй ээрэнэн нооһоной утаһан түүхын баримта боложо үгэнэ гэжэ ханамаар. Анхан сагнаа буряад арад хонин хүрэг үдхэжэ, эдлэжэ, ашаг олзыень хэрэглэжэ ажамидарһан, тиймэһээ нооһоной утаһан үе сагай холбоо харуулаа. Хуушан сагыё хануулан, шэнэ сагай шэмэг болоо.

Энхэ Булад Баатарай, Арюун Гоохоной рольнуудыё Бурядаймнай оперно элитэ дуушад дуулаһан түүхэтэй. Анха түрүүн Арюун Гоохоной парти гүйсэдхэн Надежда Казаковна Петрова мүнөө байгша оной

июниин 15-да 92 наһатай болоо. Маркиан Фролов тийхэдэ 1940 ондо залуухан дуушанай хоолойдо тааруулан Арюун Гоохоной аялга зохёон гэхэ. Бурядай оперо болон баледэй тайзан дээрэ эдэ үдэрнүүдтэ энэ роль Аюна

Базаргуруева болон Билигма Ринчинова гэгшэд гүйсэдхэбэ.

Түрэл арадайнгаа түрүү оперодо дуулаха дуушад харюусалгатай шалгалта гарахая байһанаа мэдэрээ. Ким Базарсадаев, Дугаржап Дашиев, Галина Шойдагбаева болон бусад суута нэрэнүүдэй хүүлээр түүхын хуудаһанда өөрын сараа үлөөхэ гэшээ баһал бэрхэтэй.

- Манай Бурядай оперо болон баледэй театр юрын театр бэшэ, баян түүхэтэй, мэдээжэ опернууд манай тайзан дээрэ табигданхай, бүхы юумэ шадаха зэргэтэй театр гэшээ. Тиймэһээ нэрээ, яһаа хухалжа болохогүй, манай урда тээ хүдэлһэн агууехэ дуушад нэрэ сольень унагаангүй ябаха ёһотойбди. Бэе бээе үргөөд лэ, - гэжэ Энхэ Булад Баатарай гол роль наадаһан оперын залуу дуушан Баиржаб Дамбиев хэлээ.

Бурядай оперо болон баледэй дуушан, Бурядай габьяата артистка Билигма РИНЧИНОВА эдэ үдэрнүүдтэ түрэл театрайнгаа тайзан дээрэ суута «Энхэ Булад Баатар» гэхэн оперодо жабаадажа, энэ зүжэгтэй гол роль Арюун Гоохоной парти гүйсэдхэбэ.

Билигма Ринчинова - Арюун Гоохон

үри хүүгэдэнь булдаа дууша юм. Дүрбэн тэгшэ зантай дундахи үри гэхэдэ болохо, айлай наймадахи үхин Билигма уран найханай харгы шэлэхэдэ, аялга хүгжэмэй шэдитэ замаар дабшаа.

- Сэсэрлигтэ ябахадаа, табан хурган тухай дуулажа, шэгшүүдэй болог-

рядай оперын ялатама одод хүдэлжэ байгаа гэхэдэ, алдуу болохогүй. К.Базарсадаев, Г.Шойдагбаева, Е.Шараева, Д.Дашиев, Б.Бороев болон бусад. Тэдэниё өөрын нюдөөр хаража, шагнажа байһандаа би ехэ талаантай, золтойб, - гэжэ, Билигма Ринчинова тэмдэглэнэ.

Билигма Ринчинова Пасаран Линховиной нэрэмжэтэ уласхоорондын конкурсын лауреат болоно. Мүн тийхэдэ Монголой арадай артист Пүрэвдоржын нэрэмжэтэ вокалистнуудай конкурсдо шалгаржа, лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэнэн намтартай. Гадна СССР-эй арадай артистка Галина Вишневскаягай оперно дуунай түбтэ хургуули гараһан байна.

СУУТА ЗҮЖЭГӨӨР ЭХИЛБЭ

Антон Лубченко, Бурядай оперо болон баледэй театрай уран найханай хүтэлбэрлэгшэ: «Бурядай оперо болон баледэй театр нэльбэн шэнэлэгдэжэ нээгдэхэдэ, өөрын буряад «Энхэ Булад Баатар» гэхэн оперо харагшадтаа харуулһанинь тон лэ удхатай. Тус оперо энэ театрта тусхай бэшэгдэнэн гэшээ. Тиймэһээ Бурядай театр буряад опероор эхилхэ ёһотой байгаа.

«Энхэ Булад Баатарай» партитура классическа маягаар бэшэгдэнэнь хаяа, үндэһэтэнэй аялга хүгжэм оруулагданхай, хоолойн ондо ондоо аялганууд үлхэсэлдөөтэй, тиймэһээ орёо хүндэ найруулга болоно. Режиссер Олег Юмов оперно зүжэг түрүүшынхээ табижа байбашыё, аялга хүгжэмдэ онор, хурса мэдэрлэтэй байһанаа гэршэлээ, зохидоор тааруулан, удхалан, зүжэгөө табья гэжэ тэмдэглэлтэй.

Саашадаа манай театр ерэхэ намартаа П.Чайковскийн «Пиковая дама» гэхэн оперо табиha түсэбтэй. Намартаа Ехэ театрай дуушад манай Буряад орон гастрольдо ерэхэ байна. Удаадахи театральна хаһын репертуарта «Щелкунчик» оперо оруулагданхай.

Ерэхэ жэл Росси-Германи гүрэнүүдэй нягта харилсаанай жэл гэжэ сонсохондой гэшээ ааб даа. Рихард Вагнер немец яһанай урдаа хараха композитор, Россияда - Петр Чайковскийн мэтэ, Буряад орондо - Бау Ямпилловтал адли жэшээмэ нэрэ хүндэтэй. Тиймэһээ энэ композиторай «Летучий голландец» гэхэн найруулга Бурядай тайзан дээрэ табиha үүсхэл хэрэгьмэннай Германиин Президентһээ эхилээд, бусад искусствын нэрэ мэргэжэлтэд дэмжээ, - гэжэ А.Лубченко хөөрэнэ.

Антон Лубченкын хүтэлбэри доро театрай оркестр үнгэржэ байһан театральна хаһын туршада аяар 42 ондо ондоо программнуудыё наадаа, тэдэнэй тоодо Д.Шостаковичой 3-дахи, 9-дхи симфони А.Брукнерай найруулга болоно. Энэ хайн үрэ дүн гэшээ гэжэ театрай уран найханай хүтэлбэрлэгшэ онсолон тэмдэглээ.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.
Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

БАГШЫНГАА ЗАМААР, ЗАХЯАГААР...

Тиймэһээ залуу дуушантай хэһэн хөөрэлдөөмнэй энэ үйлэ ушарһаа набагша абаа. «Энэ роль намда тон лэ харюусалгатай, юондэб гэхэдэ, анха түрүүн энэ оперо бэшэгдэхэдэ, Арюун Гоохоной парти минни багша Надежда Казаковна Петровада тааруулжа Маркиан Фролов бэшэнэн юм. Тийгэжэ хэдэн үе сагай үнгэрһэн хойно багшынни дуулаһан парти намда даалгагдаа.

Дуушанай хуби заяанда багшын нүлөө аргагүй ехэ, хоёрдохы эжы мэтэ. Харалгаха сагыше байгаа, эрхэлүүлдэгшыё һэн, тэрэниё би ходо ханажа ябадагби, мартагдахашгүй. Багшдаа юрэ бусын үдэрнүүдтэ орожо байдагби, июниин 15-да Надежда Казаковна 92 наһатай болоо. Энэ оперодо бэлдэжэ байхадаа, багшдаа орожо, һониноо дуулгажа байгаа. «Арюун Гоохоной парти аргагүй найхан юм даа, тэрэниё ойлгоногши, басагамни», - гэжэ багшамни намда хандаа. «Хоолойдошни таараха, найнаар дуулажа шадаха даа, найданаб», - гэжэ Н.К.Петрова шабидаа хэлэнэн байна. Суута багшынгаа үршөөлдэ хүртэжэ, түүхэтэ энэ оперодо жабаадажа, Билигма Ринчинова абыас бэлигтэйгээр Арюун Гоохоноо наадажа шадаа.

Дуушанай зохёохы замай эхин шата Агада эхилһэн бшуу. Агын тойрогой Зүдхэли нютаг тоонтотой Билигма Ринчинова дууша гэр бүлэдэ түрэнэн юм. Жамбал Доржиевич Сэсэгма Цырендоржиевна Ринчиновтэниё нютагай зон хайн мэдэхэ. Арбан нэгэн үхибүүдтэй эбтэй ээ-тэй гэр бүлэ угаараа дуу, хатарта дуратай,

шо һэм. Тиймэһээ нютагаймни зон жаахан шэгшүүдэй Билигма гэжэ мүнөөшыё хэлэдэг, тэрэ минни түрүүшын концерт байһан, - гэжэ дуушан хөөрэнэ.

Бальжан хатанай түрхэмдөө бусажа ябахадаа зүүдхэлээ гэхэн ушараар Зүдхэли гэжэ нэрлэгдэнэн нютагтаа Билигма Ринчинова үндэжэ, үндэр хадануудайнгаа үргэмжэ дуунай аялга дуулан, Угсаахайнгаа ариг сэбэр аршаанда хүртэжэ, арюун найхан хоолойгоор түрэл нютагаа магтан дууладаг, нютагайнгаа үргэмжөөр амжалтатай ажалаа ябуулаа.

Пургуулиа дүүргээд, Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищи орохо хүсэлтэй Билигма Ринчинова Улаан-Үдэ ерэнэн байна. Шалгалтын комиссийн урда тээ мэдээжэ багшанарай урда дуу дуулаһанаа Билигма мартадаггүй. В.Б.Елбаев, Н.К.Петрова болон бусад шалгалта абаһан байна.

Хүгжэмэй училищи эрхим найнаар дүүргэжэ, 1995 ондо Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академидэ орожо, Билигма Ринчиновагай өөрын хэлэнээр, дали ургаагүй дальбарае мэтэ үргэн абажа, дээдэ гарай багша Татьяна Бадмажоповна Шойдагбаева оперно дуушан болохо хүсэлтэй басагыё зохёохы ажалай үргэн харгыда залаа. Оюутан ябахаһаа Бурядай оперо болон баледэй театрай хоорто дуулажа эхилһэн. Дуушанай хэлэнээр, хоорто дуулаха үедөө театрай зосоохи ажабайдалтай дүтэ танилсажа, мэдээжэ дуушад бэлдэхэл хараһанинь өөрын онсо нүлөө үзүүлээ.

- Минни театр ерэхэдэ, тэрэ үедэ Бу-

- Галина Вишневская - манай оперын ёһотойл хатан даа. Юрын ажабайдалай үедэ, хуралсалай хэшээлэй сагта хатан шэрээдэ гараад байһан мэтэ үзэгдэдэг, харагдадаг бшуу. Олон мэдээжэ дуушад дунда байгаад, хургуули гараха гэшээ шу-хала. Театрнуудаар ябажа, бусад дүй дүршэлтэй танилсахада, хэзээшыё хайн, - гэжэ Билигма тэмдэглэнэ.

Энэл хургуулида олон хари хэлэнүүдыё үзэжэ, түрэл хэлэнэйгээ баялигыё сэгнэжэ, итальян хэлэнэй онсо нугалбари баһал мэдэрээ. «Бурядаар дуулахада-ни, хоолоймни гад ондоогоор гарадаг гэжэ ханагшаб, саанаһаа уянгатайгаар, итальян хэлэн дээрэ дуулахада, баһал тиймэ, хоолойдомни таарама, аятай байдаг. Манай хэлэндэ адли аянгатай, зөөлөн хэлэн гэжэ ханагшаб, - гэжэ Бурядай дуушан хөөрэнэ.

Мүнөө Бурядайнгаа оперо болон баледэй түрүү дуушад нэгэн болоод байһан Билигма Ринчинова бусад суг хамта хүдэлдэг дуушадтаяа аха захатанайнгаа түрүү дүршэл бээдээ шэнгээжэ, замынь алдангүй, заншалын үргэлжэлүүлхэ гэжэ найдамаар.

**Улад зоноо баясуулжа,
Орон нютагаа суурхуулжа,
Сонхын шэлэй шэнхинэмэ,
Хилэн хүшэгын шэшэрмэ,
Үнэтэ шэнэ дуунуудаа
Үер шэнгээр урадхуулагты!**

гэжэ үрээгээд, ерээдүй сагайнгаа найдал алдангүй, ханаһан хүсэл бодолоо гүйсэд дүүргэхыень Бурядайнгаа түрүү дуушад-та хүсэе.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ оровоор 350 жэлэй ойдо

ҺУР ХАРБААН

Зурагар годлинуудай эшхэрэн хиинадаг Зэбүүн шуһата дэлхэй байгаа, Номо хуршаар харбан дайраллдадаг Наруулигүй шэрүүн үе байгаа.

Пурай эршые шадмаараар оложо, Пүрөөтэй сагые дайгаар гаталжа, Парьдаг, мурэнүүдые нэгэ дабажа, Пуршад гараһан зоноо дахуулжа.

Бээ аршалан абажа шаданан Буряад-монгол туургатан Байгал шадар нүүжэ ерэнэн, Бата бэхижэжэ ажаһууһан.

Эртын тэрэ сагта, Эшэгы гэрэй хойморто, Эгээл хүндэтэй талада Эрын зэбсэг үлгэгдэнэн - Нангин шүтөөн болоһон Номо наадаг байһан.

Онигор нюдэтэй буряадуудай - Ород гүрэнэй эрхэгэдэй Пурша мэргэниинь алдагдаагүй, Хурса нюдэниинь нулараагүй, Хатуу гарнуудынь нуладаагүй.

Мүнөө манай харахада, Мүрүсөөн юунэй болоходо, Орон дотор харбалдана гү, Олимпин наадан болоно гү, Пур харбаанай можонуудта Оролсоод лэ байдаг буряадууд, Хүндэ шанарай медальнуудта Хүртэлсөөд лэ ябадаг зантайнууд.

Бай харбаан, Пур харбаан, түнгэ харбаан - Буряад зоной янза бүрин харбалдаан.

Залуу хүбүүдэйшые, дүршэлтэй эршүүлэйшые, наһажаал үбгэдэйшые Зунай найрай зүгөөргүй баярай туласалдаан.

Пур харбалганай саг ойротожо, Пуршад можонуудта хубаарба, Паадагаар хэмжэнэнэй зайда ошожо, Пурнуудай хоёр тээ зогсобо.

Наранай гарадаг зүгһөө Найрай харбааншые эхилшэбэ, Нэрэтэй мэргэшэд сооһоо Наһажаал уридшалжа түрүүлбэ.

Мүрүсөөн улам эршэдэнэ, Монсогор бүлэнүүд мухарина, Улаан сасагтайл ластин Удаан тудагдажа үгэбэгүй.

Зурлаа дээрэ хуршан гараба, Зүүн хүлөө тулгатайгаар гэшхэбэ, Зүүн ээмээ хур тээшэ хажуулдуулба,

Зүүн гараараа номо наадагаа хуршалба.

Номоо дэлээд, хүбшыень татаба, Годлиин булсууе ластин өөдэ голлуулба, Гэдыһэн үдыень амаараа тэгшлэбэ, Гэтэнээр хүбшыень аалихан табиба.

Тэгшээр зурыһан хорин бүлэнэй Тэгэн дунда хүндэтэй ямбатай

А. Сихаровский. «Сур харбаан».

Арбан хоёр лабарай хэмжээнэй Аараг туданай ластине хиидүүлбэ.

Барлахаа ерэнэн өөһэдын можынхид Баяраа мэдүүлэн дарья табилдаба: «Бароо-оо бара, бара даа, Баатар ластин дэгдээл даа!».

Үрэнэй дүнгүүдые эрхилэгшэ гаргаба, Үшөө саашань мүрүсэе гэлдэбэ, Харбалсаан дахинаа эршэтэй үргэлжлэбэ, Харбаанай годлинууд хубарилдан хиисэбэ.

Барлаан таһалдахаяа болишобо: «Бароо-оо бара, бара даа, Барлахада гоёл даа-аа, Зээ-ээ, хүйхэрэй мэргэниинь даа!».

Нэгэ барлаанай замхахада, Нүгөө талынхид нэрьешэнэ: «Бароо-оо бара, бара даа, Бароо-оо тэли, бараа даа!».

«Бароо-оо бара, бара даа, Барлахада урматай даа. Ээ-ээх, Балданай мэргэниинь даа, Бардам арбата хийдээ даа... Бароо-оо бара, бара даа, Юрөөлтэй юһэтэнэ дайралдаал...».

Оншыень зариман оложо шаданагүй, Олон лабартай бүлэнүүдые туданагүй.

Долооной хурһаа доогуур харбаашад - Дорьбогүй богони барлаанда хүртөөшэд.

Найр нааданай харбаанай үедэ Нэрэ солодо хүртгэнэн хүнүүдтэ «Эрхим мэргэнэй» зэргэ олгодоно, Эгээн сэнтэй шан бэлэгүүд барюулагдана.

Барлан баярладаг хулинсагай, Буряад мэргэшүүлэй нааданай Ёһо заншалын иимэ байһан, Ёһотойл уласай хайндэр гэгдэнэн.

ТАЙЛБАРИ.

Һур, бүлэн - досоонь хониной ноһо хээд арһаар гү, али хатуу бүдөөр орёожо оёһон монсог гэхэ гү, али 7-8 см утатай, 5-6 см үргэнтэй бортого (цилинд). Номой хүбшые заримдаа баһашые һур гэдэг.

Ластин - үндэр нарин аад, улаан гү, али шара бүд сасагтай бүлэн. Зурьгажа зэргэлүүлээд табяатай бүлэнүүдэй тэгэн дунда гозойлгожо һуулгадаг.

Лабар - очко. Ластине тудаж, зурахайн саана харбажа гарганан хүндэ 12 лабар үгэдэг. Ластин хоёр тээхи бүлэнүүд арбан лабарай тоотой, саашанхидын юһэн тооһоо доошоолоод ошодог.

Үрээ - мүнөөнэйхээр гейм, сет, тур, тайм г.м. Можынхидай 60-60 лабар абахада, нэгэ үрээ дүүрэхэ зэргэтэй. Энэ болон бэшэ дүрим журамуудые можынхид хоорондоо урид хөөрлэдэжэ абадаг.

Можо - команда.

ХУУР НААДАН

(Буряад хуур тухай эсэгэ хүбүүн хоёрой хөөрлэдөөн)

Уянгата хүгжэмэй уярма аялга, Ульгэр онтохоной магтаал түүрээлгэ,

Удхата агуулгын уран шүлэг, Уян нугалбарин эршэтэ бүжэг - Арад зоноймни сэдхэл заһадаг, Арюун хайхан мэдэрэл хүндэ түрүүлдэг.

Хүгжэмэй хэшээлнүүдые гараһан, Хуурын мэргэжэл шэлэһэн Арбатай Шоно хүбүүн Абаһаа нэгэтэ хураа һэн: - Хуур гэжэ зүйлые Хэн түрүүн урлаһан юм, Хуурын уран абяе Хэн наадажа гарганан юм?

- Буряад хүгжэмые магнайла ерэнэн хуурые, Буряад хүгжэмшэдэй урдаа хараха зүйлые

Хэды сагта хэнэй «ургадаһые», Хэнэй түрүүн наадажа эхилһые Хэлэжэ үгэхын арга мүнөө үгы. Хэзээнэй урдын холо саһаа Хэдэн олон үеые дамжаһаар, Хэдэ дахин түхэл маягаа хубилгаһаар,

Валера

Хүрэжэ ерэнэн хуур зэбсэг хулинсаһаа, - гэжэ эсэгэнь хэлээ һэн даа.

Буряад-монгол туургатанай Хуур зэбсэг, хуур хүгжэмэй Хайшан гэжэ бии болоһые дурдаһан Хэдэн олон үльгэр домогууд байһан,

Хэлэбэл, нэгэниинь иимэ һэн.

Зөөдэлшэ малша манай арадуудай Захагүй үргэн тала бэлэй, Тоогүй олон адуун хүрэгүүдэй Таран бэлшэһэн үе гэлэй.

Харин нэгэтэ үлгэн дайдада тэнгэриһээ

Хоёр далитай хүлэг морин бууба, Далидайн нэбиһэн хүсэтэ шэжэ халхинһаа Дурламаар хайхан хүгжэм зэдэлдэг болобо.

Далитай хүлэгэй жэгүүртэ хүгжэм дуулахадаа, Дайдаар гараһан адуун хүрэг ерэжэ, Эзэнэйнгээ тэрэ байрын үмэнэ суглархадаад,

Эжэлүүдгүй һонирхон шагнадаг байгаа хайшаажа.

Зүгөөр аймшагтай ган гасуурһаа боложо, Жэгүүртэ хүлэг амин бээтэйгээ хахасаба, Дурлаһан эзэн хүлэгтээ хахасахагүй гэжэ Дала мүрүень амьарлан өөртөө абаба.

Хүлэгэйнгөө арһаар дальень орёожо, Хуурынгаа эшые яһаарнь бүтээжэ, Тархиень тэрэ эшэдэ үлгэбэ, Дэлһээрнь нум, хүбшэргэй хэбэ.

Тиигэжэ, Моринойнгоо зэдэлүүлдэг хайхан хүгжэмые ханажа, Морин хуураараа адляар наададаг болобо.

Эсэгэнь Шоноһоо асууна: - Хуурнууд хоорондоо юугээр илгаатайб? Хүбүүн эсэгэдэ харюусана: - Хуур бүхэн өөрын оншо түхэлтэй, Буряад суур-хуур нэгэ хүбшэргэйтэй, Мүнөөнэй буряад хуур дүрбэн хүбшэргэйтэй, Монголой морин хуур хоёр хүбшэргэйтэй,

Хучир дүрбэн хүбшэргэйтэй. Харин урдань луу толгойтойшые, Хүн толгойтойшые, Хэбэр янзаараашые илгаатай Хуурнууд байһан гэлтэй. Хуур бүхэн абяагаар илгаатай юмэ,

Хур-альт, хур-тенор, хур-прима... Хэлэхэ гээ һаа, олон гэшэнь... - Хүрөө даа, байг саашань...

- Хэлэлши, шинии хуурые Хэн дархалжа үгөөб? - Буряадтамнай мүнөө Гансахан дархан үлөө. Очиржап Жамбалов өөрөө Альт-хуурыем хэжэ үгөө.

- Теэд тэрэн дээрэ Ямар дуунуудые нааданаш, Ямар зохёолнуудые гүйсэдхэнш?

- Тоолохо болоо һаа, олон бэд даа: Бах гэдэгэй «Токката fuga» наадахаб, Вивальдийн нэгэдэхи соль-мажор байха,

Бетховеной «Элизэдэ», табадахи симфонинь,

Моцартын «Түүрэгэй рондо» һонин,

Чайковскийн «Бишыхан хун шубууд», Буряадай урдын, мүнөөнэй дуунууд гэхэ мэтэ олон даа.

- Байза, тнихэдэ нигэжэ ойлгодоно:

Бүхы дэлхэйн композиторнуудай зохёолнуудые, Буряад хүгжэмшэдэй бүтээлнүүдые

Буряад хуур дээрэ наадахада болоно? - Тиинэ.

Хүбүүнэй эсэгэ бодолдо абтана, Хуурын түүхые ханаандаа оруулна...

Хуур бүтээлгэ онсо удха маягтай һэн:

Гарай шадалаар бүхэли модо түнхижэ, Гунан сарай нойтон суухаар бүрижэ, Хурдан агтын сагаан һүүлһээ абажа, Хуурын хүбшэргэй, нум хэдэг байһан.

Үбэлэй ута үдэрнүүдтэ Ульһатай эшэгы гэртэ Угайнгаа түүхые шагнаһаяа, Уран зохёолой уутаһаа амсахаяа, Уран үльгэршын түүрээһэн Абай Гэсэр Богдо хаанай Арбан табан гайхалтай

Эльбэ шэжэтэйн танилсахаяа, Аламжа мэргэн, Шоно, Бабжа баатарнуудай Алдар солье дуудаһаяа, Аба хайдагта гараһые,

Ан гүрөөл бариһые, Арад зоноо аршалһыень, Аман үгын үгүүлгые дуулаһаяа Олон үеын улад зон Отог хотоороо суглардаг һэн. Үльгэр туужа мэдэхгүй хүн гэжэ байгаагүй, Дуу дуулажа шадхаагүй буряад гэжэ байгаагүй.

Хуурдан наадаһан хууршын Хуурын аятай аялгын Уртын дуушанай хоолойн абяантай ниилэхэдэ, Утаар татаһан уянгата дуунтай ниисэхэдэ,

Улад зоной сэдхэл доһолон хүдэлдэг һэн, Ухаан бодолдонь оюун мэдэрэл түрүүлдэг һэн, Сээжэ зүрхэндэнь эрэлхэг зориг оруулдаг һэн.

Бурхан тэнгэрийн буурал сагта айладхаһан Буряад хуурай бодото хүсэн иимэ һэн.

СЛИВОЧНОЕ МАСЛО «ТО ҺОН»
За скотом ходить - сытым быть.
(Пословица)

Сметану мешают мутовкой до появления шариков масла, которые всплывают на поверхность. Затем добавляют воду, чтобы масло лучше отделялось от жидкой основы пахты. Сметану сбивают обычно в теплом месте или на медленном слабом огне. Готовое масло скатывают в круглые комочки весом около 500 - 900 г. Хранятся круглые комочки масла в берестяных туесах на холоде.

ТОПЛЕННОЕ МАСЛО

Сливочное масло перетапливали, и таким образом полученное топленое масло могло храниться дольше - до нескольких лет. Сливочное и топленое масло в старые времена добавляли в чай вместо молока.

МУЧНАЯ КАША «УУРАГ»

Молозиво второй и третьей дойки смешивается с мукой, солью и ставится на сковороде в духовку или русскую печь. Масса увеличивается в 2 раза, покрывается румяной корочкой. При употреблении заливают топленным маслом.

СУХОЕ МОЛОКО В КОМОЧКАХ «ЭЭЗГЭЙ»

В кипящее молоко добавляют молозиво и варят до получения сгустка, которое выщипывают через марлю и высушивают на солнце. На 1 л. молока используют 2-3 л. молозива.

СУХОЙ ТВОРОГ «ХУРУУД»

Кусочки творога в форме лепешек заворачивают в тряпочки и прессуют, затем сушат в сараях. Высококалорийный продукт, удобный в путешествиях, в дороге. В основном его изготавливали для этих целей. Хранить его необходимо в темном сухом, хорошо проветриваемом месте, чтобы уберечь от плесени. Готовый продукт хранится в тканевых мешочках.

СУШЕННЫЕ ПЕНКИ «УРМЭН»

Сушеные пенки являлись лакомством. Для их приготовления в хозяйстве надо иметь дойное стадо. В условиях города их изготовление не рационально. Молоко кипятится в течение 15-20 мин. и ставится в прохладное место. Через 10-12 час. деревянной лопаточкой снимается пенка 1,5-2 см. толщиной.

САЛАМАТ «ШАНА ҺАН ЗӨӨХЭЙ»

Сметану доводят до кипения, постоянно помешивая деревянной ложкой. Затем добавляют муку, доводят до появления на ее поверхности топленого масла, затем подсаливают по вкусу. Полученную кашу подают в блюдецках или пиалах.

По мнению любителей саламата, его полезно есть во время приема пищи, как масло, поскольку он придает бодрость, восстанавли-

вает силы и дает энергию в холодное время года. В целом же это торжественное церемониальное угощение, которое подают в небольшой пиале.

БРЫНЗА, ИЛИ БУРЯТСКИЙ ДОМАШНИЙ СЫР

В кипящее овечье молоко со снятой пенкой добавляют курунгу или бозо и вновь кипятят. Отжимают жидкость, массу помещают в холщовый мешочек и ставят под пресс.

НАПИТКИ ИЗ МОЛОКА

«АРХИ», ИЛИ «ТАРАСУН»

Простокваша, или скисшее молоко сливается в длинный высокий сосуд («һаба») высотой 1,2 - 1,3 м. и размешивается деревянной мутовкой. Получаются творожистая масса и жидкая часть. Жидкая часть - айраг или курунга, использовались как тонизирующий напиток.

содержится большое количество продуктов брожения (ферментов) и кальция.

ХОЙМОГ

Есть два способа приготовления хоймога. Первый способ - в готовую арсу добавляется холодное молоко. Подогретая курунга с молоком также называется хоймог.

КЕФИР «ТАРАГ»

Айраг, или простокваша, смешивается с горячим молоком, ставится в теплое место. При употреблении добавляются сметана, молоко, можно разбавить водой. Тараг также весьма калорийный и питательный кисло-молочный напиток. Правильный тараг изготавливается из овечьего молока. Для лучшего сквашивания кладется серебряная вещь - ложка, стаканчик.

Изобретение закваски «хүрүнгэ» М.Н. Хангалов считает важным фактом культуры питания бурят. В своей основе она аналогична хлебным дрожжам. История ее выведения

с ослабленным после долгой болезни здоровьем, добавляйте в напиток жирные сливки и сахар.

ПЮРЕ ИЗ КОРНЕЙ САРАНЫ

Снаружи лисья шапка, Внутри пятиведерный котел.
(Бурятская загадка. Ответ: саранка)

В пахте кипятят корни сараны до тех пор, пока не образуется кашка. Корни сараны - клубневидные, крахмалистые, как картофель. В старые времена в степях Забайкалья, особенно в Аге, сарана произрастала в больших количествах. На 1 литр пахты - 2,3 кг. корневых сараны.

ЗЕЛЕНый ЧАЙ «НОГООН САЙ»

«У работающего рот полный, у лентяя пустой»
(Пословица)

Зеленый чай надо залить сырой водой и кипятить, постоянно помешивая. Так удаляется горький привкус. Затем добавить молока и снова вскипятить, постоянно помешивая.

Рекомендуется также совершать переливания поварешкой с небольшой высоты. В результате таких манипуляций чай наполняется кислородом, приобретает особую свежесть.

ПОЛЕЗНЫЕ СОВЕТЫ

У черного теленка костяной жиivot.
(Загадка. Ответ: плоды черемухи)

- Настоящее зеленого чая можно промывать воспаленные и уставшие глаза.

- При укачивании можно пожевать несколько листиков сухого зеленого чая, он хорошо помогает при тошноте и в других случаях - например, при высоком давлении.

- При простуде 3 чайные ложки чая, 1 чайную ложку меда, 1 чайную ложку водки и стакан воды довести до кипения. Пить в течение дня.

- Молотая черемуха закрепляет желудок.

- Концентрированный бульон, особенно бараний, восполняет дефицит железа в организме. Это касается долго болеющих людей, рожениц, больных анемией. В современных условиях можно приготовить говяжий и куриный, но обязательно со свежей датой изготовления и расфасовки продукта.

Размороженное мясо желаемого лечебного эффекта не дает.

- Конский внутренний жир «арбин» помогает при анемиях, головокружениях.

- Потроха - кишки, желудок, печень, почки, сердце также содержат много железа и необходимы для тех, кто «устал» употреблять мясо и решил сесть на диету. Народная диетология рекомендует есть их на завтрак в небольшом количестве.

Подготовила Эльвира ДАМБАЕВА.

ЦЕЛЕБНЫЕ СВОЙСТВА БУРЯТСКОЙ КУХНИ

Затем курунга или айраг выдерживалась в течение нескольких дней, он становился горьким. К деревянной кадлушке с айрагом приставлялась деревянная изогнутая труба, нижний конец надевался на горлышко чугунного кувшина «танха». Танха ставился в другую кадлушку с водой. Айраг кипятился, пар проходил через трубу в кувшин и превращался в алкогольный напиток архи, или тарасун.

Тарасун после первой перегонки содержал мало алкоголя. Более крепкое и более прозрачное архи получалось после второй и третьей перегонки.

ААРСА

В котле после возгонки архи оставалось бозо (сагаа) - творожистая горькая масса. Эту массу переливали в особую бочку с дырками на дне, добавляя туда бозо в течение всего лета. Заготовка бозо всегда была под рукой для приготовления любимого напитка бурят - аарсы.

Бозо, смешанное с холодной водой, варится на медленном огне, в него добавляется мука, можно подливать при употреблении молоко, сливки, сметану. В старые времена предпочитали варить аарсу с ячменными молотыми зернами или гречихой-горлецом.

Аарсу можно делать гуще или жиже, разводить водой, молоком, и в летнюю жару ее кислый вкус и приятная горчинка делают аарсу полезной для здоровья, поскольку в ней

уходит в далекую древность, когда на основе народного опыта были выведены особые, бурятские молочнокислые грибы. Закваска передается из рода в род и считается его достоянием.

«Правильный» кефир приготовить довольно трудно, поскольку важно не отклоняться от температурного режима.

КУРУНГА

Закваска курунги считалась общеродовым достоянием, передавать ее в другой род было нельзя.

В настоящее время закваску курунги берут у знакомых и родственников. В стеклянных банках объемом 1-3 л. закваска, залитая молоком, стоит около суток. В теплое время года напиток бывает готов к употреблению через 5-6 час. Важно постоянно помешивать закваску для более равномерного распределения ее в молоке.

При употреблении ощущается легкая газированность напитка, как у кваса или пива, при этом в курунге должны быть пена и пузырьки, особенно при размешивании. По вкусу напиток может разбавляться обычной кипяченой водой, сливками. Если вы желаете похудеть, знайте, что этот напиток способствует быстрому перевариванию пищи. Разбавьте его водой, добавьте мелко нарезанные укроп, базилик, можно варенье. Если необходимо набрать вес, а это касается чаще всего детей

ТАХЯА БАРИХАДА ТААТАЙ

Бидэнэр жэл бүри гэр бүлөөрөө Улаан-Удын шубуунай байра ошо-жо, тахьянуудые шэлэн, худалдажа абаад лэ, май һараһаа октябрийн һүүд, ноябрь һарын эхин болотор тэжээжэ, үдэр бүри үндэгэтэйхэн, амтатай эдээн болгоон буйлуулжа шанаад лэ байгшабди даа.

«Буряад-үнэн» - «Дүхэриг» газетынгээ хуудаһануудай нкурта Л.Б. Очирова, Г.С. Ямпи-

лова, О.К. Шубина, О.Х. Балмаева, С.О. Дансаранова, Н. ба Б.Артугаевтанай гэр бүлүнүүдэй зүгһөө нэн түрүүн энэ шубуунай фабрикын генеральна директор Дондуков Виктор Ганжуровичта, бэрхэ ажалшадтань - Т.В. Савельева, М.В. Колмакова, М.Г. Хурхутова гэгшэдтэ халуун баярые хүргэнэбди.

Энэ сагай намаргаанда үдэр бүри сэнгүүдэй дээшэлжэ байхадань,

арад зоноо харалсажа, тэдхэлсэжэ байһандатнай таанадаараа омогорхонобди.

Нээрээшье, «ногоон базаар» дээрэ, «Абсолют» гэжэ супермаркет соошье ороод, обёборон харахадашни, эхэнхи зон Улаан-Удынгөө ягаахан тамгатай үндэгэнүүдые шэлэн абаха юм. Энэнь одоол һаби талань гээшэ ааб даа...

Зуһаланшын зүбшэл

Буряад орон соогоо буйлуулжа, эдэшүүдэжэ, тэжээжэ гаргаһан зүйлнүүдээ, эдэ хоолоо худалдажа абаха - манайл уялга, зорилго байха ёһотой. Энэ ябадал хадаа манай буян, хэшэг гээшэ гэжэ би һанагшаб.

Улаан-Удымнай шубуунай фабрикын ажалшадта үнэн зүрхэнһөө олон хүнүүдэй баярые хүргөөд лэ, ажал гээшэ жаргал гэжэ

Олон удаан жэлнүүдтэ, Ажалай амта үзэжэ, Гэр соогоо гэрэл сасаруулжа, Алыган дээрээ ажал бадараажа, Бэын энхэ элүүр һайнтай, Үри хүүгэдэйнгээ, аша

зээнэрэйнгээ Уужамхан дүхэриг соохоно Ан бунхан ажабуугыг даа!

Нина ЛЕНХОБОЕВА-АРТУГАЕВА.

Буряад арадай элитэ хүбүүд

ТҮРҮҮШЫН БУРЯАД ГЕНЕРАЛ УРЖИН ГАРМАЕВ

(Үргэлжлэл. Эхинийн майн 12, 19, 26-ай, июниин 2-ой, 16-най дугаарнуудта).

1945 ондо, найма наһатайдаа, абаһаа үншэрэн үлэжэ, эжытээ зоболон үзэжэ ябахандаа, абынгаа байгаа наань, иигэжэ зобогдохогүй хэн хадаа гэжэ һанадаг хэм. Хитадай дотоодын дайнай үедэ мал зөөриез алдажа, эжыгээ дахаад, Шэмэд эгшэтээ гурбуулан Түбэд орон Лаврин хүмэ хүрэтэр ошоо хэмди. Тэрэ хүмэдэ эжын аха лама Шадаб дооромбо байгаа хэн. 1950 ондо манай ахай Дашинима тэндэ ошожо, маанадаа һөөргөнэ нютагаа асарһан юм. Би Хайлаарай дунда хургуулида һуража байгаад, булшархайн сүрьеэ үбшэнтэй болоод, хургуулия орхижо, 1954 ондо Дашын Сэдэб нүхэртэй болоод, хоёр үхибүүдые түрэн байнаб. Сэдэб нүхэрни тийхэдэ 21 наһатай хоршоогой наймаашан ажалтай хэн. Зол бусаар 1955 ондо зүрхэнэй хүндэ үбшэнтэй боложо, 1963 ондо Бээжэн хотодо зүрхэнэй операци хүүлээ хэм. Минии үбшэндэ дайрагдажа, бэе муутай болоод хубисхалай самуурал боложо, минии хайратай эжы, дала гаран наһатай хүгшэн, хунвейбингүүдтэ гурбан жэл тамалуулан сохюулжа, хүдөө газара, хүйтэй ноитор, хүндэ хүшөр, хара ажалда доройтоо, гэбэшье амиды мэндэ үлэхэ хубитай байһан юм. 1980 ондо 85 наһандаа Монгол уласта Дашинима хүбүүнэйдэ ошоо хэн. 1985 ондо 90 наһатайдаа бурхандаа мордоо хэн.

Бурхандаа мордохо үдэрөө эжымнай эртэ бодожо, нюур гараа угаагаад, тогоонийнгоо гэртэ орожо, сайгаа уужа бараад, эрхиеэ барин, диван дээрээ маани татажа һууһанаа, ами табихан байгаа. Эжы нэгэшье тан эм уугагүй хэн, буянтайл хүгшэн байһан юм даа.

Эжымни Шэнэхээнһээ Улаан-Баатар мордоходоо:

- Манай нютаг хойто зүгэй ара талада Түүргэ-Бооржо гэжэ газарта оршодог юм. Тэндэ таанадай нагасанар байха ёһотой. Таанад хожомоо тэрэ нютаг ошожо, ажаמידарха болтогойт, - гэжэ захяа бэлэй.

- Тиймэһээ мүнөө бидэ, манай гэр бүлэ, үхи хүүгэднай, эжын хэлэгшэ захяагаар эхэ эсэгынгээ түүхэтэ түрэн нютагын - ара тала гаража, Буряадай ниислэл хото Улаан-Үдэ дээрэ байдал түхээрээд, энхэ амгалан ажаһуужа байнабди.

Эжыгээ Монгол абаашаад, Дашинима ахайндаа байхадани, 1981 оной найманай үдэр Дорнод аймагай Бага Боро гэжэ буряад хүн намда хэлэхэдэ, минии ами наһые танай аба абарһан юм гэжэ хэн. Би Монгол уласһаа Манжа улас руу тагнуулаар ябуулагдаад, тэндэ баригдаад байхадани, Гармаев Уржин: «Энэ хүниие уластань һөөргөнэ бусаагы, тагнуул хэжэ шадаха хүн бэшэ», - гээд, саазалуулха ялаһаамни мултаруулан абараа хэн гэжэ хэлээ юм. Тиймэһээ абада ами наһаяа абарууһан энэ хүнэй хэлэхэнтэй дашарамдуулан, эсэгэмни баһа буудуулжа хосорһон байха гэжэ би энэ хүрэтэр үнэншэдэгшьегүй, этигэдэгшьегүй хүнби».

Гармын Уржинэй оршуулагша ябаһан Ока Мото гэшэ 1913 ондо түрэн япон хүн. 1934 ондо Осака хотын хари хэлэнэй дээдэ хургуули дүүргэжэ, монгол хэлэ бэшэг мэдэхэ болоһон юм. 1935 онһоо 1945 он болотор Гармаев Уржинэй хажууда оршуулагшаар ажаллажа ябаа. Хайлаар хотодо гэр бүлэ боложо, нэгэ хүбүүн, гурбан басагадтай болоо хэн. Бага басаганиинь 1945 ондо дайнай үедэ нютагаа бусахадаа, Солонгосой хилэ дээрэ түрэн гэдэг. Санжидма Вангай хүмэдэ байхандаа, Ока Мотогой эхэ басаган Ясакотой нүхэсэн, эбтэйгээр тааража наададаг байгаа. Ока Мото бурханда хүзэгтэй хүн хэн. Мүнөө үедэ гэртээ хоёр таягтай болоод байһаншье наа, тэрэ эхэ хүнгэн, сарюун, дорюун зандаа үбгэжөөл байһа хэн.

ГАРМАЕВ УРЖИНЭЙ ТОБШО НАМТАР

Манай аба болбол Будын Гармын эхэ хүбүүн юм. Манай хүгшэн эжы Бадмын Норбын (1852-1937) дурсан хэлэхэнэй ёһоор минии эсэгэ Гармаев Уржинэй уг нютагын Хүхэлын үбэрэй Тогоото, Ёдорто, Табана гэдэг газар юм. Тэрэ нютагһаа зүүн тээшэ байдаг ород тосхойн баян хүнэй мал хаража, Гарматан амидардаг байгаа. Тэрэ үедэ минии аба Уржин шарагшан үхэр жэлдэ түрэн гэдэг хэн. Мүн абын гараһан жэл тухай Галсансамбуу лама хөөрэхэдөө: "Би үхэр жэлтэй хэнби. Танай аба Уржин намһаа нэгэ үеэр аха, баһа үхэр жэлтэй хэн. Танай абын үетэдэй үхэр жэлтэнгүүдһээ Буряадта хубилгаан Ганжирба гэгээнэй хоёрдохой түрэлье тодорүүлхаар үхэр жэлтэнэй нэрын дансада абынтай нэрэ оролсоһон түүхэтэй. Тийгээд тэдэ нэрэнүүдээ алтан бүмбэдэ хэжэ, гэгээнтэнэй нэрэ тодорүүлха ажалай ябуулагдажа дууһатар, Уржинэй нэрэ тэндэл зандаа байһан юм. Хожом насаһаа Ямандага сахюусанай зүрхэн тарниие танай абада эльгээнэн юм", - гэжэ хэлээ хэн. Галсансамбуу лама хадаа насада Буддын шажанай эрдэм оложо, олон жэлдэ һураад, «Аран Жамба» солотой болоһон юм. Арбан дүрбэ дугаар Далай ламын багшаар ажаллаа хэн. Тэрэ 1960-аад оной үедэ Монгол ерээжэ, 1980-яад оной һүүлээр Улаан-Баатарта наһа бараһан юм.

Тэрэ ламын, мүн манай хүгшэн эжын хэлэдэг шарагшан үхэр жэлын 1889 он болоно. Минии хүгшэн эжын яриһан баһа нэгэ зүйл хэлэхэдэ: "Уржинэй түрэнэнэй хойто жэлэйнь намар, хүбүүнэймни түрэнэн тоонтын газарта булаг тээржэ, хүбүүнэйнгээ тоонтые ондоо тээ, дээрэ газар залаха наһатай уужа, орхимжоо үмдөөд, тэрэ газарта ошожо, тоонтодоо мүргэн ёһолоод харахадани, тоонтоны үгы болоһон байгаа. Нууридань хониной хоёр шагай үлөөд байба. Тэрэниинь абажа, үндэр газарта шэлжүүлэн табяа хэмди", - гэжэ хөөрөө хэн.

Будын Гарматан хори буряадай Моотогон Харгана омогой Шэнэхэтэй Бооржо һомоной харьяатан, Хүхэлыбэ уулын дэргэдэхи Тогоото, Ёдорто, Табана гэдэг нютагаар һуудаг айл хэн. Будын Гармын уг гарбалын хориин арбан нэгэн эсэгын «Мохоо хутагата Моотогон Харгана» хүхөөртэй байгаа.

Будын Гарма Бадмын Норбо хоёрһоо гурбан хүбүүн, дүрбэн басагад түрэнэн. Хамагай эхэ басаган - Сэндэн (1882-1969), хоёрдохой басаганиинь - Ханда (1885-1952), Борогшоон гэжэ нэрлэдэг байгаа. Эхэ хүбүүниинь - Уржин (1889-1947), хоёрдохой хүбүүн - Санжаа (1894-1936), гурбадахи хүбүүн - Жалсан (1900-1983). Норбо эжымни хүбүүдэйнгээ нэгыень би мэдэлсэхэб гээд, хүмэдэ абаашажа, лама болһон юм. Гэлэн санаартада хүртэжэ, хубараг болоходонь, "Раднадаза" гэжэ нэрэтэй болгоо хэн. Лама болоходонь, манай аба Гарма Уржин ахай хоёр дурагүй байһан гэдэг. Хожомын хара болоходоо, Раднадаза нэрэтээ зандаа үлөө хэн. Гармын 1903 ондо түрэн эхир хоёр бага басагадын Бутид, Дулмажаб гэжэ нэрэтэйндүү юм.

Будын Гарматан эртэ саһаа хойшо үндэр гэгээнэй үгэлгын эзэд - хоорондоо багша шабин харилсаатай байгаа. Гэбэшье, элинсэг хулинсаһаа уламжалан, ерэнэн бөө мэргэжэлэйнгээ ёһо заншал хадагалһаар ябаһан юм. Жэшэнь: Хошоонтын хонгор гэжэ онгоной нэртэй, хонгор моритой байһан ха. Тэрэ морёо ганса гэрэй эзэн Гармаһаа ондоо хүн унадаггүй байба. Баһа хара хурьганай арһаар хэнэн Заяаша гэдэг шүтөөндэ еехэ тоһо түрхижэ байдаг хэн. Мүн эмниһэн хурьгадай шөхөнүүдые оһорто үлхөөд, бурханайгаа гунгарбаагай хажууда ханын тархиһаа үлгөөтэй байлдаг хэн. Баһа һэеыгээр дүрсэлһэн онгон шүтөөн гэрэйнь забалта байдаг бэлэй.

Гармын эхэ басаган Сэндэн 1966 оной үедэ хөөрэхэдөө: "Минии дүү, Уржин 9-16 наһатай болотороо гэртээ байхандаа, намайе дахажа, хара ажал хэлсэдэг хэн. Тэрэ үедэ болоһон юмэн тухай ото һонирхон һуража, намайе шалаадаг байгаа. Зунай сагта нуурай захыда шабараар адуу малай дүрсые гоё һайханаар урлажа хээд, наададаг хэн. Зарим хүнэй тэрэнэй хэнэн нааданхайе үзөөд: "Энээнээ эбдэ", - гэжэ зандаран хэлэхэдэнь, Уржин: "Эбдэ гээл даа", - гээд, уйлажа байжа, нааданхайгаа эбдэдэг хэн. Дүүмни дээрэ зүрхэтэй, хүнэй хэлэнэн үгэһөө гарадаггүй, үгэ дууладаг үхибүүн юм хэн. Хургуулида орохоһоо урда бодонгууд омогой Мотхойн Доржын Шиираб гэжэ нютагай хүндэ монгол ном заалгадаг хэн. Баһа манай нютагай Хада-Булаг тосхойной Степан гэжэ ород хүндэ ород хэлэ заалгадаг байгаа. Минии 21-тэй байханда, манай Жаб ахай дүү Уржиние Шэтын ород хургуулида үгэхэдөө, 13

Уржин Гармаевай хүгшэн Даваагай Мэдэг, Дашинимын хүбүүн Наһан (баруун гарһаа Уржин)

наһатай хүүгэд гэжэ наһыень дараһан гэдэг. Тэрэ хургуулин директор минии дүүе хараад: "Энэ хүбүүн 13-тай бэшэ, 15-16 хүрэнэн, ой ухаагаар хайн хүүгэд байна" гэжэ шэнжэлээд, хургуулида абаһан юм. Тэрэ Шэтын ород хургуулида Дээдэ Бооржын Хүхэнсын Сэрэнэй Дэлэгтэй хамта ороо хэн. Мүн баһа Шоймпол Буян гэдэг буряад хүбүүн тэдэнээр һуража байгаа.

Тэрэ үедэ Зундын Шадаб лама: "Уржиние ород хургуулиһаа гаргагы, ами наһандань хатуу", - гэжэ хэлээ хэн ха.

Уржин 1914 ондо Сагаан малгай хуасай омогой Түмэрэй Ринчинэй Дабаагай басаган Мэдэгтэй гэр бүлэ болоһон байгаа. Буряадай заншалаар түрэ найр хээ хэн. Тэрэн хоёр басаган, гурбан хүбүүтэй болоо хэн. Мүнөө үедэ Дашинима хүбүүн одхон басаган Санжидмаа хоёрын амиды мэндэ байна (наһан наһа бараа юм).

Уржин Шэтын ород хургуули дүүргээд, Бооржын эхин хургуулида, Табтаанай, Түүргэ, Сүнхэрэг, Догой мэтын нютагуудта 1918 он болотор багшалһан байна. Тиймэһээ буряад нютагтаа "Уржин багша" гэжэ алдаршаһан юм.

Тэрэ сагта Ага найман эсэгын буряадууд дэлхэйн нэгэдэхи дайнай үедэ хаанта ород гүрэнэй сэрэгэй арын албанда олоор абтаа хэн. Тэдэ буряад залуушуул ара талада нүхэ малтаха ажал хэдэг байгаа. Тэндэхи газарай саг уларил хатуу, таарадаггүй байгаа. Залуу хүбүүд ами наһаа алдаһан, олонхын нютаг орондоо бусажа эрээгүй бэлэй. Тиймэ хуби табисууртай зоноор Уржинэй үеэлэ дүү Жабай Болод ябалсаһан юм. Гэнтэ тэрэн тухай һураг дуулдахаяа болишобо ха. Уржин тэрэнээ бэдэрхээ Санкт-Петербург хүрэтэр ошоо хэн. Ород сэрэгэй эмнэлгын газарта ошоод, иимэ хүниие бэдэрнэб гэхэдэнь, эмнэлгын албанай нэгэ харюусалгата ажалшан: "Бидэ тэрэн тухай эли тодорхой мэдэнгүйбди, манай эмнэлгэдэ тон олон үбшэнтэн байдаг. Та өөрөө ябажа үзэгты", - гэжэ хэлээ хэн. Уржин тэндэхи олон мянган үбшэнтэнэй дундуур ябажа байһаар, Болодоо оложо абаһан байгаа. Болодын бодохо аргагүй, хэбтэрин болошонхой, Уржин ахайгаа хаража танихандаа, дуугаржа шадахагүй, нүдөөрөө дүүрэн нулимса гүйлгэжэ хэбтээ хэн гэдэг. Хари газарта ябажа, удаан сагта буряад хэлээрээ яряагүйһөө гү, али баярлаһанһаа, бахардаһанһаа болоо юм гү, дуугаржа огто шадаагүй хэн гэдэг. Уржин 1916-1918 онуудта багшалжа байха үедөө дүү Болодоо оложо асарһан гэжэ хүнүүд һонин болгон ярилдадаг байһан ха.

Эжымни манай аба тухай

хөөрэхэдөө: "Абашни багшалжа байха сагта мүнэн хайрсагтай тамхи татадаг байһан, шабинартаа тамхинай хорон тухай ойлгуулаад, тамхи бү татагы гэжэ заабарилан, өөрөө тамхи татахаяа болижо, тамхинайнгаа гоё хайрсагыеньшье үгы хэжэ, өөрынгөө бээер жэшээ харуулаа хэн. Тэрэ үедэ шини эгшэ Долгор (1917) түрэнэн юм. Тийхэдэ бидэ гурбан айл боложо, абынши салингаар элбэг дэлбэг амидардаг хэмди. Би заб сүлөөтэйдөө хурьганай арһа элдэжэ, өөрынгөө хубсаһа оёхо болоод, мүн түрхэмдөөшье хубсаһа баһа оёжо үгэдэг байгааб.

Хүбүүн Дашинимын олдохо үедэ (1920 он) зөөдэлөөр ябажа байгаабди. Гэнтэ бууза эдихэ юм хэн ха гэжэ дахар хүнэй жүрөөдэдэг үбшэндэ хүртөө хэм. Хүдөөгүүр зөөжэ ябахандаа, бууза хэжэ эдихэ заб үгы байһандаа, абадаһни нэмээхэн энээн тухайгаа хэлээ хэмди. Хадам аба эжы хоёрой гэртээ үгы байхадань, абашни хэдэн томо-томо банша (пельмень) тогоондо шанажа эдюулһэнһэнь хойшо дахин бууза ханахаяа болёо бэлэйб". 1921 ондо манайхин түрэнэн нютаг Хүхэлыбэ уулын үбэрһөө зөөжэ гарахандаа, Хүхэлыбэ уулаһаа шорой, эхэ нютагайнгаа голлой хайр, шулуу абажа, тэрэнэ наринаар хадагалаад, гэр бараагаа ашажа, үхэр тэргээр адуу малаа туугаад, зөөдэлөөрөө нютагһаа хүдэлөө хэмди. Тийгээд Богдо Хаанай засагта Монгол уласай зүүн хилын нютагаар орожо, Халха Баргын хоорондуур Шэнэхээнэй талаар, ажамаар зөөжэ ябаха үедэ Дашинима түрэнэн юм. 1922 оной намар зорихон газартаа Шэнэхээн нютаг хүрээ ерэхэдэмнай, тэндэ үбһэ ногоониин үндэр ургасатай аад, моритой хүнэй эмээлэй дүрөө шудардаг байгаа. Хүн, малай байгаагүй нютаг юм хэн. Хожомын дуулахадам, 1918-1919 оной үедэ "азин хара тахал" үбшэнэй дэлгэрһэн ушарһаа тэрэ нютагай өөлэд, солон яһатанууд аюулда дайрагдажа, ондоо газар зөөһэн байгаа. Тэрэ үедэ Шэнэхээн зөөжэ ошоод, аилай үбэлжэһэн газарыень гэрэй эзэнэй нэрээр нэрлэдэг байгаа, жэшэнь: "Уржин булам", "Уржин хүнды" гэжэ Уржинэй нэрэтэй хоёр газар байдаг. Уржин буламынь өөлэд обоогой зүүн урда Шэнэхээн голлой баруун бээдэ байдаг. Оонын голһоо наашаа дабаа дабаханда, Үетхэн гол руугаа ороһон ута хүндые Уржин хүнды гэдэг. Тэрэ хүндын адагта манай үбэлжөөн байһан юм. Манайхи 1930 он хүрэтэр тэндэ үбэлжэдэг байгаабди," - гэдэг хэн.

Гарма-Доди ДАМБАЕВ.
«Байгал» сэтгүүлһээ абтаба.
(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

СҮЛӨӨ САГ - СЭНТЭЙ САГ

РАСПИСАНИЕ ХУРАЛОВ
ИВОЛГИНСКОГО ДАЦАНА

"Начинайте с сегодняшнего дня практику десяти благих деяний незамедлительно".

ХП Пандито Хамбо лама Итигэлов.

Молебны проводятся в Иволгинском дацане ежедневно. 8, 15 и 30 дня по лунному календарю проводятся молебны "Отошо", "Ламчог Нинбо" и "Мандал Шива". Каждый понедельник и пятницу проходит обряд по ушедшим "Лного намше".

На 29 день лунного месяца проходит хурал "Арбан Хангал", посвященный десяти Защитникам Учения. Приглашаем всех желающих принять участие в молебнах.

СОГЧЕН ДУГАН

Пт. 1 июля (30) - Мандал Шива. Начало в 9:00.

Сб. 2 июля (1) - Сагаан Үбгэн (за домашний скот).

Начало в 9:00.

Вс. 3 июля (2) - Лхарзай. Начало в 8:00.

Вс. 3 июля (2) - Табан Хаан. Начало в 13:00.

Пн. 4 июля (3) - Майдар Хурал (декламация Ганжура). Начало в 9:00.

Вт. 5 июля (4) - Майдар Хурал (в этот день все желающие могут встретиться, поклониться и получить благословение от Хамбо Ламы Итигэлова). Эрын гурбан наадан. Начало в 9:00.

Ср. 6 июля (5) - Майдар Хурал (Гомбо, Лхамо, Жамсаран сахюусан). Начало в 9:00.

Чт. 7 июля (7) - Жадамба. Начало в 9:00.

САХЮУСАН СҮМЭ

3 июля - Лхарзай. Начало в 8:00

3 июля - Табан Хаан Сахюусан. Начало в 13:00.

ЖУД ДУГАН

Ежедневно проводятся службы: «Ямандага». Начало в 9:00.

«Табан харюулга» (Сагаан Шүхэртэ, Хамчу На-

гво, Дорже Намжом, Шераб Нимбу, Ногоон ба Сагаан Дари Эхэ) на бурятском языке. Начало в 14:00.

ГУНРИГ ДУГАН

Ежедневно проводится служба "Гунриг хурал". Начало в 10:30. (в Дари Эхын Сүмэ).

ЧОЙРА ДУГАН

Ежедневно проводится служба, посвященная Защитникам Учения Гомбо и Гонгор Сахюусанам. Начало в 9:00.

МААНИИН ДУГАН

Ежедневно Доржо Жодбо, Санжад Монлам. Начало в 11:00 ч.

ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН ОРДОН

Ежедневно проводится "Шалши Са-хюусан". Начало в 8:00

ДАРИ ЭХЫН СҮМЭ

Ежедневно проводится служба "21 Дари Эхэ". Начало в 9:00.

АФИША

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БУРЯТСКИЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ

им. Хоца Намсараева представляет

10, 11 июля в 18:00 в Русском драматическом театре премьеру спектакля «ШҮДЭРЛЭГДЭ ХЭН ЗУУН ЖЭЛ» (СТРЕНОЖЕННЫЙ ВЕК)

По мотивам повести Х. Намсараева «Сэрэмпэл»

Постановка «Стреноженный век», оригинальная версия современного драматурга Геннадия Башкуева, оценивает события вековой давности с позиций извечной борьбы за любовь, права на счастье, права на выбор.

...образованный молодой человек должен женить-

ся на красавице Должид, которая любит столь же бедного Цыремпила. Но ход свадьбы неотвратим...

Мотив свадьбы через ритуалы, танцы и песнопения позволяет показать богатое культурное наследие народа, его традиционный уклад, придает зрелищность действию, в котором задействована вся труппа театра.

Заказ билетов по телефонам:
66-80-41, 21-33-16, 23-50-10.

Хүндэтэ манай хани басаган
Наталья Дабавна!

55 наһанайшни һайндэрөөр амаршалаад,
Үнэн зүрхэнэй үгнүүдые зориулабди!

Сэлгээ хайхан
Сэлэнгын аймагта оршодог
Ёохор дууга
Ёнхор нютагта түрэн
Найдамтай, зугаатай
Наталья Дабавна

ханимнай,
Табин табан наһанайшни
Тайбан жаргалаар

амаршалнабди!
Хүдэр шамбай
Хоёр тулга хүбүүдшни,
Баяр дэлгэмэ
Басаган үришни бултадаа
Айлууд болонхой –
Амар амгалан нуунал,
Аша, зээнэрээ
Анхаран, энхэрэн

Связь үгэдэг университет
Мэргэжэл олгон,
Мүнхэ гоёор хүгжэнхэй.
Тэндэ ажаллажа,
Омог хүхюун ябаналши,
Тэндэ шинии
Одо заяан халбаранхай!

хөөршөөжэ:
«Амидын жаргал –
Энэл ха юм!» - гэдэгши.
Сибирь дайдын

Амаршалагшал:
Дабасамбу, Зоя,
Людмила.

2011 оной июнин 29.
Улаан-Үдэ.

Гэгээн түрэлтэ Далай ламын
мүндэлһэн үдэртэ зориулагдажа,
июлиин 6-най 18.30-да Бурядай
оперо болон баледэй театрта боло-
хо һайндэртэ Геше Дампа Тин-
лэй, «Ногоон Дара Эхэ» бүлгэм
таанадые урижа байна.

Программандань - Арюун гэгээн
Далай ламын ута наһанай уншал-
га, Бурядай уран бэлигтэнэй ехэ
концерт наадан.
Театрай касса: 21-36-00.

Хүндэтэ Түгнэ талын
нютагаархид!

2011 оной июлиин 10-да 10 сахгаа
Үлзытэ (Хашгарга) хадын Обоо та-
хилга болохонь. Хүндэтэ нюта-
гаархид! Энэ ехэ мүргэлтэй, хүндэтэй
Обоодоо ержэ, хабадалсахыет-
най уринабди. Обоогоо тахинаһай
һүүдээр бүхэ барилдаан, зүжэг наа-
дан болохо.

Хүсөөтэ нютаг.
Эмхидхэлэй комитет.

Унгэрэгшэ зуун жэлэй 60-70-аад онуудаар Түнхэнэй аймагай Галбай хууринда спорт гэшэ бурьялжа байгша хэн. Зундаа һурагшад болон залуушуул үдэр бүхэндэ футбол болон волейбол наададаг, турник болон түмэр аргамжа дээгүүр бээ хоридог байгаа, зүгөөр гүйхэ, харайха, урилдаха тухай хэлсэнгүй ааб даа. Үбэлэй сагай ерэхэдэ, булта коньки болон сананууд дээрэ гарадаг заншалтай бэлэй. Эдэ бүхые эмхидхэхэ хоригшо гэжэ байгаагүй, спортдо дуратай колхознигууд лэ ударидажа, залуушуулаа хойноһоо дахуулдаг хэн. Нютагаархид тракторна бригадын бригадир, «Зүүн Саяан» колхозой таһагыге даагша, Буряад Республикын габыята механизатор Владимир Дагбаевич МИТРИКОВЫЕ ёһотой үүсхэлшэ, ударидагша гэжэ нэрлэдэг.

МҮНХЭ

ДУРАСХААЛДАНЬ
МҮРЫСӨӨ ҮНГЭРГӨӨ

Харата дайнай удаа эсэггүй үлэһэн Володя Дари Данзановна эхэдэ туһалжа, табан дүү хүбүүдэ үндылгэлсөө. Тэрэ үсын хүүгэдтэл, үлдэхэ даарахые, хара ажалай хүндэ хүшэрье дүүрэн үзэжэ гараа. Володя бэээр үндэр, шүрбэлэтэй хэн тула ехэшүүлгэй тон адли ажалда ябаа. Түмэр түдэгдэ, трактор машинада дуратай хүбүүн Самба Ардуев нагасадаа туһалха даа. Хүхюун, урмаа хухардаггүй, тэсэбэри ехэтэй хүбүүе нютагаархидын хүндэлдэг байгаа. Удаань долоодохи классаа дүүргээд, Эрхүүгэй уһа голлой училищида ороо. Тээд хуралсалаа дүүргэхэ хубигүй байшоо: эжын үбдөөд, хүбүүн нютагаа бусажа, түрэл колхоздоо хүдэлжэ эхилээ. Бэрхэ хэн тулань, залуушуул тэрэниие комсоргоор хунгаа. Тэрэ үедэ гүрэмнай Залуушуулай болон окутадай бүхэдэлхэйн фестивалда бэлдэжэ, хаа-хаанагүй соёл болон спортын хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэжэ байгаа. Энэ сүлөөгүй сагта Владимир ажалдаашье, олонитын хэрэгтэшье эдэбхитэйгээр хабаададаг, мүн дүү хүбүүдээшье харалсажа үрдидэг хэн.

Эхэ оронойнгоо урда уялгаяа дүүргэхэ сагай ерэхэдэ, В.Митриков сэрэгэй албанда мордоо. Үнэн сэхээр, амжалта түгэс албаяа бээлүүлжэ, бултанай жэшээ боложо ябаа. Армиин үедэ спортын элдэб янзын зүйлнүүдээр түрүүшынгээ разрядуудые дүүргээ юм. Тэрэнэй сэрэгэйнгээ албанһаа табигдахада, Галбайда греко-римскэ барилдаанай секци хүдэлдэг байгаа. Владимир ерэмсээрэ барилдаагаар бээ хорихо эхилээд, хахад жэлэй үнгэрэхэдэ, республикын хэмжээнэй мүрысөөндэ шангай хуури эзэлжэ шадаа. Тиихэдэ волейболоор, санын спортоор Түнхэнэй аймагай суглуулагдамал командын бүридэлдэ ородог хэн. Тиигэжэ «Зүүн Саяан» колхозой команда тэрэнэй хүтэлбэри доро ходоодоо шангай хууринуудые эзэлдэг байгаа. Владимир Митриков волейболоор болон футболоор командануудай капитан байхаһаа гадна барилдаанай хибэс дээрэ эрхим бүхэшүүлэе нэгэнтэ бэшэ унагааһан юм. Бэрхэ эмхидхэгшэ, спортсмен, механизатор тухай суу холо ойгуур таража эхилээ. Хоёр жэлэй туршада барилдаагаар бээ хориһоной удаа тэрэ «Урожай» ДСО-гой Россоведэй мүрысөөндэ дүрбэдэхи хуури эзэлжэ, СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэһэн аад, ямар бэ

даа шалтагаанаар энэ нэрэ зэргэ олгогдоогүй. Тээд манай хүбүүн урмаа хухараагүй, бүхэ барилдаагаар бүри ехээр һонирходог боложо, аймагайнгаа абсолютна чемпион, 1967 болон 1968 онуудай республикын Сурхарбаануудай чемпион болоо. Дүүнэрэйнгээ хүл дээрэ гаража, гэр бүлэтэй болоходонь, булта хамтаржа, волейболоор команда байгуулжа, Галбай нютагайнгаа мүрысөөндэ илагша бэлэй.

«Спортдо ехэл дуратай хүн байһан даа, - гэжэ наһанайн нүхэр Зоя Долгоровна хөөрэнэ. - Бүхэли үдэртөө поли дээрэ эсэтэрээ ажаллажа ажаллажа, зургаатай Дагба хүбүүгээ абаад, сэхэ барилдаанай зал руу гү, али спортын талмай руу эдир тамиршадтаа ошохо. Тэдэнэйн дундаһаа Данзан Сыренов, Намсарай Догаев болон бусад хүбүүд спортын мастернууд болон уржага гараа. Нима Сосоровичой Галбай ерэхэ бүхэндэ тон ехээр баярлаха. Ехэ һонюуша, барилдаан тухай, Ивахиной барилдаашад тухай һуража халахагүй. Хүнүүдтэй харилсаха дуратай, баяан дээрэ хэдэн час наадаха, ехэл һайн хүн хэн даа».

Ажалша бэрхэ бригадирые булта хүндэлдэг, үгынь дууладаг байгаа. Владимир Дагбаевич эригтэ ехэтэйшье һаа, хүн бүхэндэ туһалхаяа оролдогшо.

«Бидэ аханараа, илангаяа Владимирые үнэн сэхэ болон энэрхы сэдхэлэйн түлөө хүндэлдэг байгаабди, - гэжэ мүнөө Москвада хүдэлдэг стоматолог врач Василий Митриков хэлэнэ. - Тэрэ бидэндэ эсэгэ шэнгээр һанагдадаг. Бидэниие дахуулжа, ажабайдалда хургаа, зүб буруе ойлгуулаа, ажалда дүршүүлээ, спортдо дуратай болгоо».

Владимир Дагбаевич Зоя Долгоровнагайгаа зургаан хүүгэдые үндылгөө, эрдэм хургуули олгоо, ажалаар хангаа юм. Нютагаархидын 75 жэлэйн ойн баярта дашарамдуулан, мүнхэ дурасхаалдань буряад барилдаагаар мүрысөө үнгэргэбэ.

Бүри һаяхана тэрэнэй аша, хүдөө ажахын академин оюутан Алдар Митриков Түнхэнэй нютагаархидай Сурхарбаанай үедэ барилдаагаар хоёрдохой хуури эзэлээ. Инхэдэ Владимир Митриковэй хэрэг үргэлжлһөөр гээшэ.

Валерий СЫДЕЕВ.
Дыжит МАРХАДАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

ХҮҮН ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛА ЖЭЛ

ЗУНАЙ НҮҮЛШЫН ХҮХЭГШЭН ХОНИН НАРА

Буряад литэ	3 ^Г	4	5 ^Д	7	8	9	10 ^Д
Европын литэ	4	5	6	7	8	9	10
Гараг	ДАБАА	МЯГМАР	НАГБА	ПҮРБЭ	БААСАН	БИМБА	НИМА
Нэрэ	НАРА	МАРС	МЕРКУРИ	ЮПИТЕР	СОЛБОН	САТУРН	НАРАН
Үдэр	ПОНЕД.	ВТОРНИК	СРЕДА	ЧЕТВЕРГ	ПЯТНИЦА	СУББОТО	ВОСКР.
Үнгэ	сагаан	сагаагшан	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан
Үдэр	Бишэн	Тахя	Нохой	Гахай	Хулгана	Үхэр	Бар
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара
Һуудал	уһан	уула	модон	хиц	гал	шорой	түмэр

Гарагай 2-го зунай һүүлшын хүхэгшэн Хонин нарын июлиин 4 (шэнын 3).

Сагаан Бишэн, 2 хара мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Тэрсүүд тэмдэгтэй үдэр.

Бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хийд бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан табиха, эм найруулха, гэр байшан бариха, замда мүр гаргаха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, модо һуулгаха, сэсэрлинг байгуулха, шэмэг зүүхэ, бүжэг наада эмхидхэхэ, туг дарсаг хийдхүүлхэ, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлахада һайн. Ехэ гол гаталха, загаһа бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсан номгодхохо, худаг малтаха, шэнэ хубсаһа эсхэхэ, үмдэхэ, шэмэг-оёхо, худалдаа хэхэ, ном эхилжэ соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шаатахада муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөрээр, үхэр малаар баясаха.

Гарагай 3-да июлиин 5 (шэнын 4).

Сагаагшан Тахя, 1 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, бурхан, лусууд тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, угаал үйлэдэхэ, үхэр, мори хургаха, байшан гэрэй һуури табиха, гэр бүрихэ, бэри буулгаха, худалдаа хэхэ, үзэл үзэхэ, эм найруулха, шэнэ ноёниие табиха, дайсанни дараха үйлэнүүдтэ һайн. Эм найруулха, замда гараха, мал агталха, хурим хэхэ, хэрүүл тэмсэл гаргаха, ехэ хэрэг үүсхэхэ, ном уншаха, нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулхада муу.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэе махабад һайсарха.

Гарагай 4-дэ июлиин 6 (шэнын 5).

Хара Нохой, 9 улаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Дашиниматай (амгалан байдалай, зол жаргалай) үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри тахиха, хэшэг даллага абхуулха, бэшэг зурхай зураха, дасанай тахил заһаха, ураг садан болохо, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, хэлсээнэй ажалшаниие абаха, урлаха үйлэдэ һуралсаха, суглаа зарлаха, ном заалгаха, замда ябаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, һэсы гэр табихада һайн. Модо отолхо, тангариг табиха, нүүдэл хэхэ, ашаг туһатай үйлэ бүтээхэ, бэридэ холбоотой үйлэ бөлүүлхэ, лама болохо, ном соносохо, газаашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэдэ сээргэй.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арбажаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 5-да июлиин 7 (шэнын 6-най үдэр үгы, забһарлана, шэнын 7).

Харагшан Гахай, 8 сагаан мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табиулха, хангал тахиулха, һахуһанда үгэлыгэ үгэхэ, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, шүтээн бодхохо, лама хубарак болохо, тарни уншаха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, номын хурал байгуулха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, гүлгэ тэжээхэ, харюулга хэхэ, һогтуу галзууе номгодхохода һайн. Тээрмэ бодхохо, хүншүү хёрбоһо гаргаха, анда нүхэр бололсохо, модо отолхо, худаг малтаха, суглаа зарлахые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа һаа, хараал шэрээл, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 6-да июлиин 8 (шэнын 8).

Хүхэ Хулгана, 7 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дуган шүтээн бодхохо, арамнайла, лама болохо, эрдэмдэ һураха, эм найруулха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, шэнэ барил-

га ашаглалгада оруулха, худалдаа хэхэ, түмэрөөр урлаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, буянай үйлэ бүтээхэдэ һайн. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, замда гараха, хубсаһа эсхэхэ, хүншүү гаргахые хориглоно.

Хүнэй үһэ абабал, наһан утадхагдаха.

Гарагай 7-до июлиин 9 (шэнын 9).

Хүхэгшэн Үхэр, 6 сагаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, хэшэг даллага абхуулха, угаал үйлэдэхэ, замда гараха, худалдаа хэхэ, байшан гэрэй һуури табиха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгаха, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дараха, нүүдэл хэхэдэ һайн. Урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, угаал хэхэ, бузар буртагые зайсуулхада муу, бэри буулгажа, хүрэгэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбиэн хомор хүрэхэ.

Гарагай 1-дэ июлиин 10 (шэнын 10).

Улаан Бар, 5 шара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Дашиниматай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Дуган шүтээн бодхохо, һэргээхэ, арамнайла, тахиха, лама болохо, ном номлохо, модо отолхо, тангариг үгэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулха, эрдэм номдо хургаха, буянай үйлэ бүтээхэ, адууһа мал хургаха, хурим хэхэдэ һайн. Газар хахалха, наймаа хэхэ, нохой абаха, тангариг үгэхэ, хүүгэдые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, замда гараха, гэрэй һуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, малые һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, үгэхэдэ таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абабал, бэе махабад һайсарха.

Эхэ хүндэ дүрбэн тэгшын жолоо бариха гээшэ бэрхэтэй гэлсэдэг: гансал хүдэлмэриэе хараад ябабал, гэр бүлэ анхаралаар дутаһаһаа һанаха, үри хүүгэдтэ дарагдабал, ажалай абьяас һуларха. Гэбэшые үргэн Буряадтамай олон хүүгэдые үндылгэхынгээ хажуугаар ажалдаашые үндэр амжалтанууды туйладаг, нийтэ зонойшые хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа үрдидэг эжынэр бии. Тэдэнэй нэгэн болохо Нина Дагбаевна Байминова Намсарай Дашеевич нүхэртэйгөө табан үхибүүдэ эрхим бэрхээр хүмүүжүүлхэхэ гадна хэдэн үеин олон тоото шабинараа ажабайдалай үргэн замда гаргажа шадаһан габыятай.

Ойн баяр

ДУЛААХАН ДҮХЭРИГТӨӨ ТҮШЭГЛЭН НУУНА

Тэрэ 1953 ондо Улаан-Үдын багшанарай училищи дүүргээд, Түнхэнэй аймагай Тоорын дунда һургуулида түрэлхи хэлэ болон литература заагаа, 1957 ондо Шэмхын һургуулиин эхин классуудай багшаар хүдэлөө, удаань хоёр жэлэй үнгэрхэдэ, Жэмһэгэй дунда һургуулида буряад хэлэ болон литературы, мүн ород хэлэ болон литературы багшаар эльгээгдээ юм. Наһанайнгаа амаралтада гараадшые байхадаа, эндэе хүдэлмэрилһэн намтаргай.

Нина Дагбаевна бүхы наһаа багшын харюусалгатай ажалда зорюулжа, хүүгэдтэ гансал эрдэм мэдэсэ олгоо бэшэ, харин бүрилдэжэ байһан нэшхэлэйн залуур болон, һайн муу, хара сагаан хоёрой илгаае ойлгуулжа үгөө. Пурагша бүхэнэй шадабарие тон хэм соохонь үнэн сэхээр сэгнэдэг, оролдолгыен урмашуулан, бүри ехэ амжалтануудта зоригжуулдаг, нюур харан даража гү, али үргэжэ байдаггүй хадань, Нина Дагбаевнада заалгаһан шабинарын «эгээл дуратай, тон хүндэтэй багшамнай» гэжэ хии хэлэдэггүй ёһотой. Тус һургуулиин математикын багша Н.Имескенова ингэжэ бэшэһэн байна: «Нина Дагбаевна өөртөөшье, һурагшадташые шанга эрилтэ табидог һэн. Пургуули дүүргэгшэдэй нэгэнэйн хөөрөөгөөр, түрэлхи хэлээр 8-дахи классай шалгалтын найруулга соо нэгэл сэг табихаа мартаһанайнгаа түлөө «4» гэгһэн сэгнэлтэдэ хүртөөд, багшадаа һайса «һунаалгаа» юм». Энэ ушарые болон хахад классайн тон бэрхэ һурадаг байһые харадаа абабал, Н.Байминовае ёһотой багша гэжэ нэрлэхээр.

Тэрэ хэшээлдэ үгтэдэг сагай минута бүхэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэжэ шададаг онсо бэлигтэй байгаа. Хэшээл бүхэнөө һайтар түсэблөөд, ямар бэ даа аргаар һурагша бүхэнэй һонирхол татан, хэлэлгыен хүгжөөхэ болон ухаань гүйлгэхэ нюуса ойлгожо абаһан байгаа бшуу. Нина Дагбаевна забда сүлөө олоод лэ, кабинет соогоо нэгэл юумэ түхээрхэ. Харин үглөөдэрын хэшээлдэ самбарайнгаа хажууда байгаад, кнопкунууды дарахадань, сонхын хүшэгэ хаагдаха, лингафонно аппарат хүдэлхэ, магнитофон абаа гараха. Энэнь эсэшэ сусаһагүй, һонюуша, шэнэ юумэндэ тон ехэ татасатай байһыен гэршэлнэ.

Гадна Н.Байминова классһаа гадуур ажал эдэбхитэйгээр ябуулдаг һэн: эдир сэтгүүлшэдэй кружок хүтэлбэрилөө, жэл бүхэндэ түрэл совхозойнгоо ажалда һурагшадаа дахуулан ябаа; мүн олонитын ажал хэрэгүүдтэшые эдэбхитэйгээр хабаадаһан габыятай. Түнхэнэй арадай сүүдэй дэргэдэ арадай заседателяр һунгагдаһан, Жэмһэгэй хүдөөгэй зүблэлэй дэргэдэхи товарищеска сүүдэй түрүүлэгшэ байһан юм. Гадна һургуулиингаа профкомой түрүүлэгшээр, эхин классуудай талаар завучаар, классһаа гадуур хүдэлмэрийн эмхидхэгшээр олон жэлэй туршада хүдэлмэрилөө. Нина Дагбаевна олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэингөө түлөө аймагайнгаашые хэмжээнэй, Буряадай АССР-эй болон РСФСР-эй һуралсалай министрствэнүүдэй олон тоото хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай. Буряад Республикын габыата багша.

Мүнөө Нина Дагбаевна аяар 80-най дабаа дабаашые, урданайнгаа хүнгэн солбон, хүхюун зугаатай, үнэн сэхэ зангаа алдаагүй. Наһанайнгаа хэрэгэй үрэ хаража, олон тоото шабинарайнгаа баяр баясхангай үгэнүүдтэ хүртэн, хүүгэдэйнгээ болон аша гушанарайнгаа дулаахан дүхэригтэ түшэглэн һууна. Тиин һурагшадаар баян багшада, үри хүүгэдээр баян эжыдэ дэлхэйн гурбан зөөлэниие, ута наһа, удаан жаргал хүсэе.

Д.МАРХАДАЕВА.

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия

<p>Ген. директор - гл. редактор - Э.Д. ДАГБАЕВ За редактора - Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М.Егоров, Б.Г.Бальжиров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Т.В.Самбялова (зам. ген. директора-гл. редактора), Г.Х.Дашеева (редактор), С.Б.Байминова (ответсекретарь), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, А.А.Фадеева, В.Г.Гомбоева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаршвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн».</p> <p>Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 73877 Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление». Регистрационный №БОО79 e-mail: unen@mail.ru</p>	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4500 экз. Объем 6 в.л. Заказ № 982 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 24.02.2011 в 17.00 Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18000 экз. Цена свободная.</p>
<p>ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная, 21-68-08 - первый замгендиректора, 21-64-36 - редактор, 21-60-21 - замредактора, 21-60-21 - ответсекретарь, секретариат, 21-66-76 - компьютерный центр, 21-54-93 - отдел культуры и истории, 21-54-93 - отдел молодежи, 21-23-67 - бухгалтерия, 21-54-93 - отдел социальных проблем, 21-63-86 - отдел экономики и политики, 21-55-97 - издательский отдел, 21-54-93 - редакция журнала «Одон», 21-50-52 - подписка и распространение.</p>			<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, тел. факс: 21-54-54</p>

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

МОЛОН БАГША

Шорын модон үлэбэгүй

(Үргэлжлэл. Эхинийн нүүнийн 2-ой, 9-эй, 16-ай дугаарнуудта).

Манай Буряадай номой санда Молон багша тухай аша басаган Санжалай хэлэнэн үгнүүдые бэшээн лүндэнүүд: Дамба Шойсороновой 1907 ондо бэшээнинь, Аюшин Цыремпилэй, 1930, Бүдэжэб Гэндэнэй 1934 ондо бэшэгдэнэн юмэнүүдые 1935 ондо С.П. Балдаев бэшэжэ абанан (С.П. Балдаевай архивнаа абтаба).

Санжал - Молон багшын аша басаган. Молон баабайнгаа тухай хөөрөөгөө дүүргэхэдэ, баабаймни ехэ гуниглан иигэжэ дууладаг хэн:

Сэлгээхэн Сэлэнгын хойморто
Сэсэгын юундэ найганам бэ,
Сэнгүүхэн сэжымни оёрто
Гомодолын юундэ хатанам бэ.

Санжал иигэжэ дуулаһанайнгаа хүлээр архи аягалжа, сэргэмээ үргэжэ, сэдхэлээ хүдэлгэн хайладаг бэлэй.

Энэ дуунай удха гүнзэгэ удхатай байна. Молон багшын тагалал болохоор долоон жэлэй үнгэрхэдэ, 1861 оной хүүлшын үдэр газарай Хударин адагта ажаһуужа байгшадай газарай сүмэрхые урид мэдэжэ мэдүүлһэниинь, табан тосхоной хүн зоной гурба-дүрбэнһөө бэшэниинь амиды гараһан гэжэ ханамаар юм. Тэрэ ехэ аймшагтай

аюулай болохын урда тээ байһан амитан, шубууд зүгнэжэ, байраяа орхижо ошоһон, тэндэхи дээрэһээ заяатай бөөнэр Байгал далайнгаа уһые хүрэдэг, байдаг үеһөөнь урид байлгажа гарсалдаһан. Табан тосхоной газар Байгал далайдаа шэнгэнэн юм. Тэрэ нютагайхид иишэ тиишээ зөөһөн гэбэл, Хэжэнгэ, Ярууна, Ивалга, Баргажан, Түнхэн болоно. Ехэнхи зонинь хээрн сагаан талада хуурижаһан, тэрэн мүнөө Корсаково тосхон гэжэ нэрлэгдэнэ.

Молон багша эдэ табан тосхоной зоние хайрлажа, иигэжэ дууладаг байһан гэжэ тайлбарилхаар юм.

Молон багшын айладхаһан үгнүүдые, сэсэн зарлигуудые Зүблэлтэ засагай үедэ «үлэгдэл» гэжэ тоолодог байһан. Хэрбээ Молоной үгые нэбтэрүүлжэ хэлэнэн хүние дайсан гэжэ тоолохо байгаа. Тиигэбэшье үбгэд, хүгшэд, илангаяа, нютагайхидын Молоной хургаалье сээжэдэ хадагалжа, үхибүүдтэ хэлэжэ ойлгуулдаг заншалтай байһанай ашаар мүнөө элирүүлжэ, зуун табяад жэлэй саана ерэхэ сагые толидо хараһан шэнгээр хэлэһые, мүнөө тэрэ хэлэнэниинь үнэн байһые хаража үзэжэ байһамнай элитэ.

Молон багшын аша зээнэр, Молон баабайнгаа обоодой малгайе сахюуһан шэнгээр абажа, хадагалжа ябадаг, үхибүүтэй болоходоо, хахил хүртөөдэг юм.

Үльдэргэ нютагай Молон багша тухай хүнһөө нураа наа, заабол нэгэ һонин юумэ Молон багша тухай шамда хэлэжэ, омогорхон хөөрөжэ үгэхэ. Дари хээтэйшье Молоной нэгэ хадаһан юм гэхэ.

Молон багшаһаа хойто үсынхид, хайхан үрээлтэй байһан наа,

Үльдэргэ нютагаа суурхуулан: Зодботоной үри хүүгэд суутай ламанар, Ямпил гулваагай хүбүүд Базар-Сада Буряадай дундаһаа түрүүшын доктор, нэрэдэ оруулан Цыбик Ямпилев гэшүүн 15 жэлэй туршада Энэхүгэй парламентын гэшүүн байһан гэхэ мэтэ хүбүүдээрэ суурхуулан.

Дамба Шойсороновой 1907 ондо, Аюшин Цыремпилэй 1930 ондо, Бүдэжэб Гэндэнэй 1934 ондо Молон багшын айладхаһан үгнүүдые бэшэһэниинь номой санда хадагалагдажа байдаг юм. Эдэниие суглуулан Сергей Петрович Балдаев болоно.

Молон багшын айладхаһан зарлиг аша басаган Санжал Цэбэгэй хэлэнэн үгэнөө.

Анха сагта Бурхан шажан
Жагарта мандаһан юм.
Тэрэ орондо үдэ наран мэтэ
шажан бадараа.

Жалга бүхэндэ шойро,
Гэр бүхэндэ гэбшэ,
Газар бүхэндэ габжа бии болохо.

Арабжимба хээшэн дүүрэхэ,
Хаан хаяагаар ябаха,
Сэрэг сэргын ойгуур ябаха
Гахай жэлдэ газар хүдэлхэ,
Нохой жэлдэ ноёд хүдэлхэ,
Худалша хүн хойморто хууха,
Үнэншэ хүн үүдэндэ хууха.
Үнгэтэ юртэмсын саг болохо.
Уггүй хүн ноён болохо.
Ундигүй хүнөөр түлээ халхала.
Эрэн могой эхээ эдихэ,
Марьян могой мяхаа эдихэ саг болохо.

Модон тэргэ морито болохо,
Буха тэргэ буруута болохо,
Агта морин харгыдаа хатаха.
Харуу хүндэ нүхэр холо,
Хашан мориндо харгы холо,
Үгытэй хүндэ садан холо,

Үхэнэн хүндэ наран холо.
Түбие дүүрэтэр түмэр могой
гүйхэ,
Газар дээгүүр гол могой гүйхэ.
90, 91, 93 онуудта ехэ гайхал болохо.

Үхэр жэлдэ үймэхэ,
Барас жэлдэ барагдаха,
Туулай жэлдэ тоосолдохо.
Ой модон олон гү?
Орос мангад олон гү?
Орос мангад олон, тэрэ гашуун.

Тэрэ оросууд эндэ дүүрэхэ,
Тиихэ сагта нүүдэл болохо.
Хаан нүүгты гэхэгүй,
Өөһэдөө нүүхэ болохот.
Түрүүшын нүүдэл сабдагай
хорлолтой,
Хоёрдохи нүүдэл барагтай,
Гурбадахы нүүдэл оросуун
хорлолтой.

Гурбадахы нүүдэлдэ нара
гараха зүгтэ
Бэшэгтэ сагаан шулуу хүрэхэт.
Бэшэгын наашаа харанхай,
Тэрэниие сабшаад, саашань
харуулхат,
Тэрэ шулуунай саада тээ
Хээрн сагаан тала нютагта
Гурбан жэл боложо хүрэхэт.
Тэндэ хүрэнэн хүн - хүн болохо,
Мал - мал болохо.
Хүгшэн хүүгэдтэ бэрхэтэй саг болохо.

Шинии минигүй саг болохо.
Модоной оройгоор үгэ гүйхэ.
Адха дүүрэн алтатай ябажа,
Аяга эдээнэй олодохо бэрхэ.
Хормой дүүрэн алтатай ябажа,
Хониной гуя олохо бэрхэ.
Эзэнһээ нааша эрэн багана бодохо,

Баганын оройгоор үгэ гүйхэ,
Хаанһаа нааша хара багана бодохо,
Хасуурийн оройгоор шэдитэ үгэ гүйхэ.

Адууһан мал үсөөрхэ,
Алта мүнгэн элбэгжэхэ.
Худанай сагаанай үбэртэ
Үсөөхэн зон үлэхэ,
Тэдэнэр жаргалтай хууха.
Молон багшын хэлэнэн үгнүүдые 1907 ондо Дамба Шойсороной аша басаганһаань, Санжал Цыбиковаһаа (тэрэн далан долоотой байгаа) бэшэжэ абанан. Санжал хөөрөө эхилхэдэ: «Шэхэтэй юумэ наа шагнагты, тархитай юумэ наа хадугты», - гэдэг хэн. Хөөрөө дүүргэхэдэ:

Сэлгээхэн Сэлэнгын хойморто
Сэсэгын юундэ найганам бэ,
Сэнгүүхэн сэжымни оёрто
Гомодолын юундэ хатанам бэ.
Хотогорхон Хударин хойморто
Хулаһаниинь юундэ найганам бэ.
Холшорхон сэжымни оёрто
Гомдол юундэ түрүүлэ бэ -

гэжэ архи аягалжа, сэргэмээ үргэжэ, даган-даган дуулажа хайладаг бэлэй. Молон Болдогорой, Болдогор Түлэгэнэй, Түлэгэн Тогтохын. Молоной хүбүүд Цэбэг, Жэгжэд, тэдэнэй уг гарбалын үргэлжэлһөөр, Үльдэргэ нютагтаа гал гуламтаяа бадараһаар, үдэжэ олон боложо, үнэр баян, эрдэм бэлигээрэ амжалтатай, ажа-лаараа суурхажэ, жаргал эдлэжэ байдаг юм.

Мүнөө 21-дэхи зуун жэлдэ Молон багшын хэлэнэн үгнүүдые хаража үзэе: эрэн могой эхээ эдихэ, марьян могой мяхаа эдихэ, 90-91-93 онуудта ехэ гайхал болохо, үхэр жэлдэ мөөн, бар жэлдэ бэе бээдэ хорлохо, туулай жэлдэ өөһэд хоорондын тэмсээн. Энэ хэлэнэн урид мэдэһэниинь 200 зуун жэлэй урда хэлэгдэнэн байбашье, боложо байһаниинь гайхалтай. Эгээ мүнөө арбан хара нүгэлэй хорлол боложо үгэнэ:

1 - хулгай, худал, 2 - аладдаан, 3 - халан ябадал, эхэнэрэй нүгэл, 4 - мэхэ, худал, 5 - хоб-жэб, 6 - бэе бээдэ хоро ханаха, муухай сэдхэл, 7 - ехэ ама алдаха, бээе магтаха, 8 - хүндэ муу ханаха, 9 - харам сэдхэл түрэхэ, баяжахи оролдохо, засаг түрэдэ хабаадахые оролдохо, 10 - буруу үзэл, буруу бодол түрэхэ.
Энэ арбан хара нүгэл хүсэдөөр

НҮҮЛЭЙ ҮГЭ

бэлүүлэгдэжэ байһаниинь, Молон багшын урид мэдэжэ хэлэнэниинь, бэе дээрээ бэлүүлэгдэжэ байһаниинь гайхалтай юм.

Мүнөө сагай байдал хаража үзэхэдэ, бүхы эрдэмэй ухаан элдэбын ядерна, атомна зэбсэг бэлдэжэ, юртэмсэ дэлхэй дээрэ галаб болгохые хүсэжэ, хүн түрэлтэндэ болоод, бүхы бодосто хоро хүргэхые, газар уһаа

бузарлахаһаа гадна, орон тэнгэриэ бузарлажа, уһанай байхада, ууха аргагүй, гэрэй байхада, орожо хууха аргагүй, эдээнэй байша иигэжэ айладхаһан: «Адха дүүрэн алтатай ябаад, аяга эдэ олодохо бэрхэ саг ерэхэ», - гэнэниинь боложо магадгүй ха.

С.БАХЛАЕВ.
«Молон багша» гэнэн номһоо.

СЭСЭН БАЛДАН

Нэгэ нютагай зон булта сугларжа, хаан ноёниие хунгаха гэжэ шийдэбэд ха. Тэндэ сугларһан зон өөһэдынгөө дундаһаа халзан малаан толгойтой Гархаалжаниие хаан болгон хунгаба. Олон зоной дундуур табан наһатай заахан хүбүүн намайе хаан болгыг гэжэ байжа гүйнэ ха.

Нэгэтэ заахан Балдан хүбүүн хаанда ерээд хэлэбэ:

- Намайе өөрынгөө орондо хаан-ноён болгыт.

- Ши энэ олон илааһанай хааниинь боло. Зай гү? - гээд, Балдан хүбүүе илааһанай хаан болгобо.

Нэгэтэ Балдан хүбүүн бургааһаар мори хээд, газрагуур наадажа ябаба ха. Хаанай хажууда ерэхэдэнь, малаан толгой дээрэн нэгэ илааһан хууба ха. Хүбүүн тэрэ бургааһаараа шабхаджархиба. Хаан ухаа мэдэ алдаад, харан гэнэнь, табатай Балдан хүбүүн арадань байба.

- Ши иихэдэ яажэ байнаш?

Үтэр түргэн ерэ нааша!

- Хаан-ноён, би илааһанай зэмэ гаргажа байнаб. Энэ муу илааһан ямар хадаа хаан-ноёной толгой дээрэ хууха болооб? Та намайе илааһанай хаан болгоо бэлэйт.

Хаан яхашье аргаа барагдажа, сэсэн хүбүүнэй урдаһаа юоншье гэжэ абяа гарабагүй.

Хэдэн жэлэй үнгэрһэн хойно нэгэ баянай ехэ намган хүбүүтэй болобо. Бага хатаниинь хүүгэдгүй байгаа. Хүбүүнэйнгээ табатай боложо ябахата, баян наһа бараба ха. Хоёр намгадын зөөриэ хубалдажа арсалдаба. Тэдэнэр табатайхан хүбүүгээ булалдажа эхилбэ. Арсалдаагаа яашье шийдхэжэ ядахатаа, тэдэнэр хаан-ноёндо дуулгаба ха.

Хаан үнэн сэхыень олохын түлөө хэдэн үдэр бодолгото болобо. Зүб шийдхэбэри ханажа ядан хуутараа, гэнтэ Балдан хүбүүе ухаандаа оруулаад, дуудуулан асаруулба.

- Намда мэнэ гэнээр хоёр

намгад хүбүүгээ булалдажа ерэхэ. Хэнэйн хүбүүн байгаа юм, бү

Буряад онтохон

мэдэе. Ши минии түлөө ошожо, шийдхэжэ үгэл даа. Эриһэн юмьешни үгэхэб, - гэжэ хаан сэсэн Балданда хэлэбэ.

Сэсэн Балдан үглөөдэрнь хаанайда ерэбэ. Удангүй хоёр арсалдааша намгад табатай хүбүүгээ дундаа хүтэлөөд хаанайда оробо. Хаанай хубсаһа үмдэнэн Балдан хүбүүн ехэ гэгшын ноён мэтэ хууна.

- Үндэр ехэ хаан-ноён, энэ минии түрэнэн хүбүүн юм, - гэжэ бага хатан хэлэнэ.

Нүгөөдэ намганиинь: - Энэтнай худалаар хэлэжэ байна, - гэбэ ха.

Хаан болоһон Балдан нэгэ зарасадаа нэлмьмни абаад ерэ гэбэ. Удангүй тэрэн нэлмьн асаржа үгэбэ. Балдан хоёр намгадые дахуулаад, газраа гарана.

- Таанар хоюулан энэ хүбүүе түрөө хадаа, хубаажэ абагты. Би энэ нэлмээр орой руунь таһа сабшахаб. Хүбүүгээ хоёр гарһаань шангаар хоёр тээшэн

татагты! - гэбэ.

- Зүүн гарын баряад байһан эхэнэр сэсэн Балданай нэлмээ далайхатайнь сасуу, нюураа бүтүүлээд, мэдэ табин, газарта унашаба, харин нүгөө эхэнэрын ямаршье хэбэр үзүүлэнгүй, хүбүүнэй гарһаа баряад лэ байба.

Сэсэн Балдан хоёр эхэнэрые ордондо оруулжа, улад зоной урда үнэн сэхыень хэлэжэ үгэбэ:

Би эдэ хоёр эхэнэрэй хэниинь хүбүүнэй түрэнэн эхэб гэжэ олобоб. Хүнэй түрэнэн эхэ ямар гоё хайхан сэдхэлтэй гээшэб. Хүбүүнэйнгээ алуулха болоходо, түрэнэн эхэнь харанхалан унаа. Харин түрөөгүй эхэнэртэ юун бэ? Шоно ханаа ханаалжа, шулуун зүрхэ зүрхэлжэ, хүбүүе алахыем хүлэжэ байбал.

Тиигэжэ хэлэхэдэнь, улад зон Балдан хүбүүнэй ухаатай сэсэниие ехэ гайхабад.

Ехэ эхэнэр баярлахын ехээр баярлажа, хүбүүгээ дахуулаад, гэртээ ошообо.